

Piraten en private beveiligers in de Golf van Aden tussen 1990 en 2012

MA thesis Internationale Betrekkingen in historisch perspectief

Jos Frederik Soliman

3692531

jfsoliman@gmail.com

j.f.soliman@students.uu.nl

20-5-2015

Begeleider: prof. I. Duyvesteyn

Tweede lezer: prof. J. Hoffenaar

Inleiding

2.

Hoofdstuk 1: Over staten, piraten en private beveiligers: status questionis en definities

11.

- 1.1 Het geweldsmonopolie op zee: visie op de eenentwintigste eeuw
- 1.2 Private militaire bedrijven: huurlingen of een nieuw verschijnsel?
- 1.3 Piraterij: de eenentwintigste-eeuwse piraat bekeken
- 1.4 Overzicht

11.

22.

25.

29.

Hoofdstuk 2: De Golf van Aden: state failure en piraterij in de moderne wereld

30.

- 2.1 Somalië als failed state
- 2.2 Wat maakt een piraat?
- 2.3 Overeenkomsten
- 2.4 De theoretische context: internationale betrekkingen

31.

33.

40.

43.

Hoofdstuk 3: Implicaties voor de internationale betrekkingen en conclusie

48.

Bibliografie

63.

Primaire bronnen

69.

Inleiding

De grondslag van deze thesis is het idee dat in de eenentwintigste eeuw de studie van internationale betrekkingen zich niet langer kan beperken tot het bestuderen van staten als de exclusieve actoren. Bestudering van niet statelijke actoren is in de huidige theorie noodzakelijk om een inzicht te verkrijgen in de werking van het internationale systeem.¹ Dat staten wel nog als de voornaamste actor gezien kunnen worden is daarmee niet strijdig.

Deze thesis richt zich dan ook op het verschijnsel van twee niet statelijke actoren die, door de enkele aanwezigheid, vragen oproepen over het stelsel van internationale betrekkingen en de plaats van de staat daarin. De eerste groep actoren zijn de zogeheten private militaire bedrijven (verder: PMF's).² Deze multinationals bieden op een groeiende internationale markt³ de mogelijkheid aan om economische macht om te zetten in geweldcapaciteit.⁴

Zoals de opstellers van het in 2009 gepubliceerde Montreux document, dat richtlijnen biedt voor inzet van PMF's (in het Montreux document: PMSC's)⁵ door staten, stellen zijn deze actoren tegenwoordig niet langer weg te denken uit het wereldtoneel:

...Today, PMSCs are viewed in some quarters as an indispensable ingredient of military undertakings. Since the end of the Cold War, demand for PMSCs has increased to such an extent that there is now a lively PMSC industry offering an ever wider range of services, with some companies employing well beyond 10,000 staff. In terms of scale and scope of services involved, PMSCs today are a wholly new phenomenon.⁶

De tweede groep gewelddadige niet statelijke actoren zijn bewapende groepen Somalische piraten, die een voortdurend probleem vormen in de golf van Aden en daarbuiten. Het betreft groepen bewapende personen die in en buiten de territoriale wateren van Somalië vrachtschepen achtervolgen, aanvallen en enteren, met als doel de bemanning, de lading of het schip zelf in te

¹ R. Mandel, *Armies without states: the privatization of security* (London 2002) 1.

² P.W. Singer, *Corporate Warriors: the rise of the privatized military industry* (New York 2008) 44-48.

³ Singer, *Corporate Warriors*, 49-70.

⁴ Singer, *Corporate warriors: The rise of the privatized military industry and its ramifications for international security* *International security* 26-3 (winter 2001/02), 186.

⁵ Het internationale Rode Kruis en het Zwitserse ministerie van buitenlandse zaken, *The Montreux document: on pertinent international legal obligations and good practices for states related to operations of private military and security companies during armed conflict* (Genève 2009) 9-10.

⁶ Het internationale Rode Kruis en het Zwitserse ministerie van buitenlandse zaken, *The Montreux document: on pertinent international legal obligations and good practices for states related to operations of private military and security companies during armed conflict* (Genève 2009) 5.

nemen er daar losgeld voor te vragen.⁷ De piraten zijn afkomstig uit het gebied dat internationaal omschreven wordt als Somalië, wat betekent dat er ook piraten uit de onafhankelijke entiteiten Somaliland en Puntland opereren.⁸ Het ontbreken van centraal statelijk gezag, de mogelijke winsten het voorhanden zijn van wapens scheppen in dit gebied goede condities voor piraten.

De bestrijding van de piraterij in de golf van Aden wordt door een brede coalitie van landen ter hand genomen. Bij deze bestrijding wordt gebruikt gemaakt van maatregelen en middelen die interessant zijn voor de studie van de internationale betrekkingen. Enkele voorbeelden zijn het toestaan van gebruik van Somalische territoriale wateren door de marines van andere mogendheden voor piraterijbestrijding⁹, het opstellen van juridische regimes om de vervolging en het bestraffen van Somalische piraten mogelijk te maken¹⁰, de aanhoudende internationale marine inzet¹¹ en recent zelfs de suggestie aan lidstaten om private beveiligers aan boord toe te staan.¹² Gesteld kan worden dat de klassieke definitie van het geweldsmonopolie van de soevereine staat door het gebruik van PMF's en het bestaan van de Somalische piraterij uitgedaagd wordt.

Deze thesis probeert de vraag te beantwoorden of het idee van een systeem van soevereine staten in strijd is met een groeiende internationale markt waar op grote schaal geweldcapaciteit kan worden verkregen. De hierboven geschetste context, piraten en private beveiligers in de golf van Aden vormt het kader voor de overdenking. De Golf van Aden wordt als geografische afbakening gekozen om specifiek bespreking van de Somalische piraterij mogelijk te maken. De thesis wordt verder begrensd door een keuze van de bestudering van zowel piraterij als private militaire activiteiten daartegen tussen 1990 en 2012, omdat de opkomst van beide verschijnselen in deze tijdsperiode besproken kan worden. Met deze afbakening kan namelijk een zeer specifieke vorm van private geweldsinzet besproken worden (bescherming van schepen, opvarenden en lading) tegenover een specifieke verschijningsvorm van privaat geweld als dreiging (piraterij).

De vraag of deze ontwikkeling afbreuk doet aan het idee van soevereiniteit en het daarmee verbonden geweldsmonopolie van de staat is daarin leidend. Bij overdenkingen over soevereiniteit

⁷ Commissie Wijkersloot, *Geweldsmonopolie en piraterij: adviescommissie gewapende particuliere beveiliging tegen piraterij* (Den Haag, 2011), 19.

⁸ VN Veiligheidsraad, *Compilation of information received from Member States on measures they have taken to criminalize piracy under their domestic law and to support the prosecution of individuals suspected of piracy off the coast of Somalia and imprisonment of convicted pirates*, 1-3.

⁹ Resolutie 1851 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (16 december 2008), *UN Doc S/Res/1851*.

¹⁰ Resolutie 1846 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (2 december 2008), *UN Doc S/Res/1846*.

¹¹ De NAVO operatie Ocean Shield en de EU missie ter bescherming van de schepen van het World Food Programme Atalanta.

Zie voor actuele informatie Ocean Shield: <http://www.mc.nato.int/ops/Pages/OOS.aspx> (12-12-2014).

Zie voor actuele informatie Atalanta: <http://eunavfor.eu/> (12-12-2014).

¹² Resolutie 2125 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (18 november 2013), *UN Doc/S/Res/2125*.

in deze thesis is het werk van Stephen D. Krasner en zijn model van georganiseerde hypocrisie als beginpunt gekozen.¹³ Dit omdat in dit model sprake is van twijfel aan de gedachte van eenduidige, strak gedefinieerde en universeel binnen de internationale betrekkingen gehandhaafde vorm van soevereiniteit.¹⁴ Zonder een dergelijke uitgangspositie zou anders veel grondwerk over soevereiniteit verricht moeten worden, dat Krasner reeds heeft gedaan en waarvoor in deze thesis de ruimte ontbreekt.

In de internationale betrekkingen wordt het debat omtrent scherp gevoerd. Hin-Yan Liu formuleert:

'A preferable direction would be to deny... any significant challenge to the Weberian paradigm and include PMC activity within the state framework.'¹⁵

Die stelling, die enigszins in lijn is met de gedachten van Krasner, beweert dat het bestaan en gebruik van PMF's geheel geen uitdaging voor soevereiniteit (één van de 'Weberiaanse dogma's') is. In contrast daarmee staat het werk van denkers als Robert Mandel, die stelt dat staten aan kracht verliezen en vaker geconfronteerd worden met bewapende private actoren die hiervan de oorzaak zijn. De centrale claim van Mandel, dat de rol van de staat in de eenentwintigste eeuw zich in een hoog tempo ontwikkelt tot een post-Weberiaanse vorm, vormt de andere pool in het debat.¹⁶

Gezien de eerdergenoemde situatie in de Golf van Aden zijn dit actuele vragen. Er is een groeiende markt voor de diensten van PMF's. PMF's waren na de Koude Oorlog een relatief onbekend fenomeen. Nu zijn er, volgens sommige tellingen, meer dan 150 000 personen in dienst van dergelijke firma's in Irak door de Verenigde Staten ingezet tijdens de recente strijd daar.¹⁷ Ook was er in de Golf van Aden sprake van een explosieve toename van gevallen van piraterij tussen 2008 en 2012, hoewel in de laatste jaren het aantal aanvallen afneemt.¹⁸ Vanuit zowel de academische

¹³ S.D. Krasner, *Sovereignty; Organized hypocrisy* (Princeton 1999) 1-9.

¹⁴ Krasner, *Sovereignty*, 9-10.

¹⁵ Liu, H.Y., 'Leashing the corporate dogs of war: the legal implications of the modern private military company', *Journal of conflict and security law* 15-1 (2010), 167.

¹⁶ Mandel, *Armies without states*, 236.

¹⁷ F. Smoler, 'Mercenaries and the Markets', *Dissent* (spring 2008) 113.

Anders: D.D. Avant, 'The privatization of security: lessons from Iraq', *Orbis* (spring 2006) 330. Avant telt alleen PMF medewerkers mee die daadwerkelijk deelnemen aan gevechtshandelingen en noemt deze 'contracters'. De ruimere telling van Smoler neemt al het werkzame PMF personeel mee.

¹⁸ B. Wilson, 'The Somali piracy challenge: operational partnering, the rule of law, and capacity building', *Loyola University Chicago International Law Review* 9-1(2011-2012) 51-52.

vgl. VN Veiligheidsraad, *Report of the Security Council pursuant to Security Council resolution 1950 (2010)* (25 oktober 2011), *UN Doc S/2011/662*, 1.

vgl. Internationale Maritieme Organisatie, *report on acts of piracy and armed robbery against ships* (2 april 2013), *MSC.4/circ. 193*, 1 (paragraaf 2, punt 5).

vgl: S.J. Hansen, *Piracy in the greater Gulf of Aden: Myths, misconceptions and remedies* (Oslo 2009) 24.

Voor de afname in piraterij vanaf 2012: VN Veiligheidsraad, *Report of the Monitoring Group on Somalia and Eritrea*

wereld¹⁹ alsook vanuit de Verenigde Naties²⁰ wordt geopereerd vanuit het idee dat de piraterij in Somalië een structurele bedreiging vormt en dat het gebruik van PMF's een (bijdrage aan de) oplossing kan bieden in de periode die in deze thesis ter discussie gesteld wordt.²¹

De hoofdvraag brengt al deze overwegingen en vragen samen en geeft de noodzakelijke inkadering van deze onderwerpen in tijd en plaats aan:

In hoeverre is het gebruik van geweld door private actoren bij piraterij en de bescherming daartegen in de Golf van Aden tussen 1990 en 2012 een doorbreking van het geweldsmonopolie van soevereine staten?

Gekozen is voor de tijdsperiode tussen 1990 en 2012 om twee redenen:

Ten eerste kan zo de moderne verschijningsvorm van het private militaire bedrijf bestudeerd worden en kan er gebruik gemaakt worden van de grote en gevarieerde hoeveelheid literatuur over dit thema die recent gepubliceerd is. Ten tweede omdat het in deze periode is dat de Somalische piraterij zich ontwikkeld van een regionaal probleem tot een internationale dreiging, haar hoogtepunt bereikt in 2008 en aan kracht inboet vanaf 2012.²² Verder is gekozen om de bespreking te beperken in ruimte tot de situatie in de Golf van Aden. Op deze wijze kan zeer een zeer specifieke vorm van moderne piraterij besproken worden, waardoor het mogelijk wordt om scherpere conclusies te trekken. Ten slotte is gekozen om de inzet van private militaire bedrijven slechts in defensieve zin te belichten. Dit omdat er een veelvoud aan literatuur bestaat over het gebruik van PMF's in offensieve rollen, dikwijls in de context van statelijke conflicten. Door juist niet voor een analyse langs die lijn te kiezen, kan gekeken worden naar een meer specifiek gebruik van PMF's en de implicaties daarvan voor de internationale betrekkingen.

pursuant to Security Council Resolution 2002 (2011) S/2012/544, 195.

¹⁹ E. Papastavridis, *The interception of vessels on the high seas: Contemporary challenges to the legal order of oceans* (Oxford 2013), 11

vgl: A.J. Roach, 'Countering piracy off Somalia: international law and international institutions', *The American journal for international law* 104 (2010), 397.

vgl: H.M. Loubser, H. Solomon, 'Responding to state failure in Somalia', *Africa review* 6-1 (2014), 1 en 12-13.

²⁰ Resolutie 2125 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (18 november 2013), *UN Doc S/Res/2125*.

²¹ Commissie Wijkersloot, *Geweldsmonopolie en piraterij: adviescommissie gewapende particuliere beveiliging tegen piraterij* (Den Haag, 2011), 18-21.

vgl: Algemene Adviesraad Internationale vraagstukken, *Adviesnummer 72: piraterijbestrijding op zee: een herijking van publieke en private verantwoordelijkheden* (december 2010), 12-15.

vgl: B. Wilson, 'The Somali piracy challenge', 51-52.

Vgl: G.B. Helman, S.R. Ratner, 'Saving failed states', *Foreign policy* 89 (winter 1992-1993), 5 en 7.

Anders: P.L. Lennox, *Contemporary piracy of the Horn of Africa* (Calgary 2008), iii en 4.

²² Hansen, *Piracy in the greater gulf of Aden*, 24.

Om aan beantwoording van deze hoofdvraag toe te komen zijn een aantal deelvragen noodzakelijk, die aparte elementen van de hoofdvraag bespreken:

1. Hoe ontwikkelt het academisch debat omtrent het geweldsmonopolie zich over de traditionele rol van de staat?
2. Hoe ontwikkelt het academisch debat over het gebruik van private militaire actoren zich in verhouding tot de traditionele rol van staten?
3. Hoe kan de piraterijbestrijding in de Golf van Aden begrepen worden in het bredere debat over piraterij de rol van staten?

Het betogende gedeelte van de thesis zal bestaan uit twee hoofdstukken. In het eerste hoofdstuk zal ingegaan worden op het academisch debat rondom de hoofdvraag, met name op abstracte punten van het geweldsmonopolie en statelijkheid. Ook de status en verschijningsvormen van private militaire actoren komen aan bod(deelvragen 1 en 2). In het tweede hoofdstuk wordt de klassieke piraat naast de Somalische piraat geplaatst. Er wordt gekeken naar in hoeverre de problematiek die van oudsher speelt bij het bestuderen en bestrijden van piraterij overeenkomstig is met de piraterij in de Golf van Aden(deelvraag 3).

In het afsluitende gedeelte van de thesis worden de definities uit de eerste twee hoofdstukken in het bredere debat binnen de internationale betrekkingen geplaatst. De conclusie vat het geheel samen en sluit af met de beantwoording van de hoofdvraag, een kritische blik op de gebreken van de thesis en doet aanbevelingen voor mogelijk verder onderzoek.

Methodische verantwoording en primaire bronnen

In deze thesis wordt gebruikt gemaakt van zo recent mogelijk beschikbare academische literatuur over dit onderwerp. Gekozen is voor auteurs met uiteenlopende visies uit verschillende velden. Mandel bespreekt de opkomst van private, bewapende actoren en richt zich vooral op de vraag in welke gevallen zij stabiliteit vergroten of verkleinen vis-a-vis een statelijke actor.²³ Mandel legt geen directe verbinding tussen doorbreking van het geweldsmonopolie en de private inzet voor bescherming op volle zee.²⁴ Om beter inzicht te krijgen in de werking van het geweldsmonopolie en soevereiniteit in het algemeen is daarom het werk van Mandel met dat van Krasner gecontrasteerd; diens claim van georganiseerde hypocrisie biedt wellicht meer houvast voor een theoretische bespreking. Het gebruiken van private actoren ter verdediging in plaats van statelijke middelen zou een goed voorbeeld van de door Krasner beschreven georganiseerde hypocrisie

²³ Mandel, *Armies without states*, 235- 236.

²⁴ R. Mandel, *Global Security Upheaval: armed non state groups usurping state functions* (Stanford 2013) 1-2 en 63.

kunnen zijn.²⁵ Staten kunnen er immers voor kiezen om middels deze weg de verdediging van de eigen schepen te organiseren door ‘omvlaggen’²⁶ feitelijk niet te verbieden of sanctioneren en het daarmee aantrekkelijker te maken voor reders om dit te overwegen. Hierdoor wordt de claim van Westfaalse soevereiniteit²⁷ van andere staten (op schepen en de daarop varende bemanningen) ondergraven. Volgens Krasners definitie lijkt dit een afgeleide vorm van ‘contracting’²⁸ te zijn; de staten treden immers niet zelf in verdragen met elkaar, maar hebben een systeem in het leven geroepen dat omvlaggen toestaat.

Over de PMF's zelf bespreekt Singer de ontstaansgeschiedenis en typering van private militaire firma's en geeft een analyse van de risico's en realiteiten van het bestaan van dergelijke actoren. Hij handelt voornamelijk over de inzet van PMF's direct door staten in conflictsituaties, waarbij PMF's ook offensief optreden.²⁹ De betekenis van de inzet van dergelijke partijen voor piraterijbescherming, wat gezien zou kunnen worden als een statelijke taak (zeker in territoriale wateren), door andere private actoren (c.q. reders) blijft bij Singer onbesproken. Het werk van Peter Singer wordt gebruikt om de definitie van private militaire bedrijven en de handelingen die deze verrichtten te duiden. In combinatie met directe kritiek op de door Singer gekozen definitie, zoals de kanttekeningen van Hedahl³⁰ en de uiteenlopende meningen die in het academische debat bestaan over het onderscheid tussen klassieke huurlingen en de moderne private militaire bedrijven, zoals Del Prado³¹, Percy³² en Hellinger³³ worden de definitieproblemen rondom private militaire actoren in beeld gebracht.

Over de definitie van piraterij wordt uit een veelvoud van bronnen geput om vervolgens te komen tot een eigen definitie van zowel 'klassieke' als 'Somalische piraterij'. In dat

²⁵ Krasner, *Sovereignty*, 4.

²⁶ Omvlaggen was mogelijk vanaf 1921 middels de ‘174. declaration recognising the right to a flag of states not having no sea-coast’ toen ook landen zonder natuurlijke kust de mogelijkheid verkregen een vlag te voeren. Dit verdrag van de Volkenbond (League of Nations) heeft nu nog rechtskracht.

Zie voor de tekst van het verdrag: <http://www.worldlii.org/int/other/LNTSer/1921/95.html> (25-02-2015)

Zie voor de formele status daarvan en de voortdurende rechtskracht:

<https://treaties.un.org/doc/Publication/MTDGS/Volume%20II/LON/PARTII-19.en.pdf> (25-02-2015). De gangbare Engelse term voor omvlaggen is ‘to fly a flag of convenience’. Zie voor een korte uiteenzetting:

B.A. Boczek, *Flags of convenience* (London 1962), 2-4.

²⁷ Krasner, *Sovereignty*, 20-25.

²⁸ Krasner, *Sovereignty*, 33.

²⁹ Singer, *Corporate Warriors*, 197-198.

³⁰ M. Hedahl, 'Unaccountable: The Current State of Private Military and Security Companies' *Criminal justice ethics* 31-3(1-12-2012) 175.

³¹ J.L. Gómez del Prado, 'Private military and security companies and the UN Working Group on the Use of Mercenaries', *Journal of Conflict and Security Law* 13-3 (2008) 429-430.

³² S. Percy, *Mercenaries: the history of a norm in international relations* (Oxford 2007) 11-12.

³³ D. Hellinger, 'Humanitarian action, NGO's and the privatization of the military', *Refugee Survey Quarterly* 23-4 (2004) 192-193.

kader worden, onder andere, werken van Travers³⁴, Thomson³⁵, Lennox³⁶ en Walter³⁷ besproken. De werken van Brons³⁸, Van Ginkel en Frans-Paul van der Putten³⁹ en Duyvesteyn⁴⁰ en enkele anderen worden gebruikt om vervolgens de definitie te verfijnen naar de unieke context van het huidige Somalië. Hierbij wordt ook ingegaan op eventuele overeenkomsten, maar ook op problematische verschillen, met de klassieke piraat, zoals bijvoorbeeld de problematische rol van Puntland in de Somalische piraterij.⁴¹

Deze thesis is voornamelijk een literatuurstudie. Deze aanpak brengt noodzakelijkerwijs met zich mee dat er een selectie gemaakt is in de veelvoud van literatuur die binnen het veld over het geweldsmonopolie, private beveiligers en piraterij bestaat. Het onvermijdelijke resultaat is dat er over deze onderwerpen literatuur zal zijn die in deze thesis niet besproken wordt, maar wel relevant voor de besproken onderwerpen is. Hoewel dit een gebrek is dat inherent is aan het schrijven van een academisch werk, moet er gewaakt worden voor het enkel bespreken van werken die de in dit werk gevoerde argumentatie ondersteunen. Om dit zoveel mogelijk te voorkomen is steeds gezocht naar tegengestelde lijnen in het academisch debat en wordt er gebruikt gemaakt van argumentatie vanuit verschillende disciplines en van auteurs met ver uiteenlopende visies op de besproken thema's. Deze thesis richt zich op enkele van de meest basale concepten van het internationale systeem en behandelt welke ontwikkelingen deze door hebben gemaakt.⁴²

Op deze wijze wordt geprobeerd een bijdrage te leveren aan het academische en maatschappelijke debat rondom de piraterijbestrijding in de Golf van Aden. In een breder perspectief biedt het een algemene visie op het gevolg van de inzet van private gewelddaanbieders voor specifiek defensieve doeleinden en de genoemde theoretische discussies.

Gebruik primaire bronnen.

Ten eerste is gekozen om in de context van deze thesis de resoluties en rapporten van de

³⁴ T. Travers, *Pirates: A history* (2009 Gloucestershire) 8-9.

³⁵ J. Thomson, *Mercenaries, Pirates and Sovereigns: State building and extraterritorial violence in early modern Europe* (Princeton 1994) 3-5.

³⁶ P.L. Lennox, *Contemporary piracy of the Horn of Africa* (Calgary 2008), iii.

³⁷ R. Walter, *Enemies of all mankind: Vattel's theory for collective security* (Leiden 2013) 1-2.

³⁸ M. Brons, *Society, security sovereignty and the state: Somalia from statelessness to statelessness?* (Utrecht 2001), 25-26.

³⁹ B. van Ginkel, F-P van der Putten (ed.), *The international response to Somali Piracy: challenges and opportunities* (Leiden 2010) 1.

⁴⁰ I. Duyvesteyn, *Clausewitz and African war: politics and strategy in Liberia and Somalia* (New York 2005), 5-6.

⁴¹ Loubser, Solomon, 'Responding to state failure in Somalia', 1-2.

⁴² T.A. Knutsen, *History of international relations theory: second edition* (Manchester 1997), 278-282.

Veiligheidsraad van de Verenigde Naties aangaande Somalië en de piraterijbestrijding voor de kust van Somalië te bestuderen. Dit omdat uit deze stukken een beeld te vormen is van de overheersende visie op deze problematiek in wat aangeduid kan worden als internationale gemeenschap. In plaats van per actor (per staat) of louter vanuit de theorie te analyseren, biedt deze aanpak een manier om niet alleen de denkwijze van de internationale gemeenschap als (abstract) geheel in beeld te brengen, maar tevens biedt zij een feitelijke houvast. De resoluties van de Veiligheidsraad verplichten staten tot actie en bevatten oproepen voor staten om feitelijke bevoegdheden en verplichtingen onder het regime van Hoofdstuk VII van het VN Handvest in het leven te roepen, of om zich in te zetten voor concrete doelen.⁴³

Hoofdstuk VII van het VN Handvest handelt, kort gezegd, over de omstandigheden waarin staten geweld kunnen gebruiken in overeenstemming met het internationaal recht. Elke andere gewelddinzet, met uitzondering van zelfverdediging, is illegaal.⁴⁴ Statelijke soevereiniteit is onder het VN regime een vereiste; de staat zelf, middels de eigen krijgsmacht, oefent een eventueel geweldsrecht uit, zo ook de zelfverdediging. Besluiten van de Veiligheidsraad onder hoofdstuk VII binden zoals gezegd de staten en kunnen daarom gezien worden als uitingen van de collectieve wil van de internationale gemeenschap. Scherper gesteld: de resoluties van de Veiligheidsraad kunnen gezien worden als de meest succesvolle politieke opvattingen die in de internationale gemeenschap leven en omdat deze feitelijke gevolgen hebben, geven ze daarmee inzicht in de abstracte wil van die gemeenschap.

Dit neemt niet weg dat, om de inhoudelijke overwegingen rondom het geweldsmonopolie en het gebruik van private militaire bedrijven te illustreren, meer nodig is dan slechts een abstracte analyse van de resoluties van de Veiligheidsraad, nu deze juist door de internationale (politieke) aard de overwegingen van individuele actoren niet in beeld kunnen brengen. Om ook die dimensie inzichtelijk te maken is gebruikt gemaakt van de Nederlandse situatie rondom deze thema's. Het door de regering overgenomen advies van de Commissie Wijkersloot en het daaraan ten grondslag liggende stuk van de Adviesraad Internationale Vraagstukken (verder: AIV)⁴⁵ maakt de problematiek in het geval van een individuele statelijke actor inzichtelijk.⁴⁶ De Nederlandse casus dient als illustratie van het debat over het inzetten van private geweldaanbieders voor de bescherming van schepen en bemanningen en geeft dit schrijven een tastbare dimensie.

⁴³ L.D. Bosco, *Five to rule them all: the UN security council and the making of the new world* (Oxford 2009), 3-5.

⁴⁴ VN handvest, artikelen 1 sub 1 (gewelddverbod), 39 e.v. (Bevoegdheden VN Veiligheidsraad) en 51 (universele recht van zelfverdediging).

⁴⁵ Algemene Adviesraad Internationale vraagstukken, *Adviesnummer 72,4*.

⁴⁶ Commissie Wijkersloot, *Geweldsmonopolie en piraterij: adviescommissie gewapende particuliere beveiliging tegen piraterij* (den Haag 2011).

Tot slot is gebruik gemaakt van de adviezen van de Internationale Maritieme Organisatie (verder: IMO) aan reders, vlaggenstaten, kuststaten, PMF's en de medewerkers van PMF's aangaande beveiliging in specifiek de Golf van Aden en andere 'high risk area's'.⁴⁷ Deze recente documenten geven een beeld van de gewenste houding en handelingen van deze actoren. Gesteld kan worden dat deze daarmee, net als de resoluties van de Veiligheidsraad, algemeen geaccepteerde, feitelijke standpunten van een internationale gemeenschap uitdrukken.

⁴⁷ International Maritieme Organisatie, *Revised interim recommendations for port and coastal states regarding the use of privately contracted armed security personnel on board ships in the high risk area* (25 mei 2012), *MSC.1/Circ.1408/Rev.1*.

Hoofdstuk 1: Over staten, piraten en private beveiligers: status questionis en definities

Hieronder wordt het academisch debat omtrent de rol van de staat als houder van het geweldsmonopolie op volle zee besproken. Eveneens wordt het debat omtrent de definitie van een privaat militair bedrijf belicht. Ten slotte wordt ook aandacht besteed aan de academische definitie van piraterij.

1.1 Het geweldsmonopolie op zee: visie op de eenentwintigste eeuw

Op zee is elk particulier schip *feitelijk* op zichzelf aangewezen, zo stelt de commissie Wijkersloot in haar rapport aangaande vragen op (onder anderen) meerdere rechtsgebieden en omstandigheden omtrent het beveiligen van vrachtschepen in de Golf van Aden.⁴⁸ Deze constatering is van wezenlijk belang voor het bespreken van het geweldsmonopolie van staten ten aanzien van particuliere schepen op zee. Belangrijk is om meteen te constateren dat, anders dan bij het geweldsmonopolie van de staat in het dagelijks leven (c.q. op land) aan de orde is, het op volle zee niet zo is dat handhaving van het geweldsmonopolie door de staat direct bewerkstelligd kan worden.⁴⁹

Aan boord zijn, met uitzondering van de kapitein, geen beambten aanwezig om formeel toe te zien op de handhaving van het geweldsmonopolie, de daarmee samenhangende taken uit te voeren of dit monopolie, waar nodig, af te dwingen. De scheepskapitein is weliswaar ambtsdrager namens de staat op volle zee, maar heeft slechts beperkte bevoegdheden, die zich niet zonder meer uitstrekken tot de inzet van geweld ter verdediging van het schip.⁵⁰ Hier kan daarom geen vergelijking worden gemaakt met incidentele gebreken in handhaving in de situatie op land, in territoriale wateren of in statelijke conflicten, waar de staat immers ook niet 'altijd en overal' kan handhaven, maar wel altijd ambtsdragers voorhanden heeft met voldoende bevoegdheden. In die gevallen immers is een handhavingsgebrek of het ontbreken van handhaving de uitzondering, of een aanwijzing voor een zgn. 'failed state'.⁵¹ Op volle zee is een gebrek aan toezicht en handhaving juist de regel; ook succesvolle staten kampen met deze realiteit.

⁴⁸ Commissie Wijkersloot, *Geweldsmonopolie en piraterij*, 14, 20.

⁴⁹ Papastavridis, *The interception of vessels on the high seas*, 1, 11-12, 23, 30-31.

⁵⁰ Voor de bevoegdheden van de zee kapitein (juridisch: gezagvoerder) in het Nederlands recht zie de 'Wet Zeevarenden' artikel 26-32a. Een maritiem gezagvoerder kapitein is in het Nederlands recht tevens ambtenaar van de burgerlijke stand en hulpofficier van Justitie.

⁵¹ Voor een uiteenzetting van de ineerstorting van Somalië zie: M. Brons, *Society, security sovereignty and the state: Somalia from statelessness to statelessness?* (Utrecht 2001), 29-30.

Vgl: J. P. Pham, 'The failed state and regional dimension of Somali Piracy' in: B. van Ginkel, van der Putten (eds.) *The internationale response to Somali Piracy*, 31 en 59.

Historisch gezien is het bovenstaande natuurlijk geen vreemde constatering. Al vanaf het vroegste begin van de zeevaart, ver voor het bestaan van zelfs de notie van het geweldsmonopolie, vormden schepen gemeenschappen op zichzelf wanneer zij uitvoeren en de haven achter zich lieten. Om de hoofdvraag te positioneren in het veld van de internationale betrekkingen is het van wezenlijk belang te beseffen dat bovenstaande niet anders is in de eenentwintigste eeuw. Ondanks de vele communicatiemiddelen en het gebruik van GPS is een schip op zee nog steeds op zichzelf aangewezen als het te maken krijgt met de dreiging van, of het daadwerkelijk gebruik van, geweld. Een andere relevante constatering betreft het feit dat de dreiging en het geweld tegen schepen op zee, in de Golf van Aden, tussen 1990 en 2012 is toegenomen en dat de internationale gemeenschap zich heeft verenigd tegen deze piraterij.⁵² Ondanks de inzet van de nationale marines wordt de scheepvaart in toenemende mate beveiligd door private partijen: medewerkers van PMF's.⁵³ Deze bewapende professionals varen op de koopvaardij schepen mee en leveren beveiliging voor de schepen. Dit betekent niet alleen dat zij de bemanning drillen voor en bijstaan in het geval van een (gepoogde) kaping, maar ook dat zij geweld, tot aan de dodelijke vorm, kunnen gebruiken om een aanval af te slaan.

De internationale gemeenschap reageerde verdeeld op deze ontwikkeling; enerzijds staat de veiligheid van de bemanningen voorop, anderzijds lijken vele staten niet bereid de exclusieve bevoegdheid om legaal geweld te gebruiken uit handen te geven.⁵⁴ Het gebruik van particuliere beveiligers is feitelijk voor elk schip mogelijk door de praktijk van het omvlaggen (een schip kan ervoor kiezen de vlag laten voeren van een staat die het gebruik van private beveiligingsdiensten toestaat).⁵⁵

De laatste constatering is van belang voor de positionering van de hoofdvraag in de literatuur. Het feit dat het geweldsmonopolie niet feitelijk, maar theoretische van aard is.⁵⁶ Het geweldsmonopolie wordt, zeker wanneer de theorie van internationale betrekkingen besproken wordt, dikwijls als gegeven beschouwd⁵⁷ of als één van de fundamenteën van de internationale (rechts)orde genoemd.⁵⁸ Het geweldsmonopolie kan, zoals Mandel betoogt, ook als niets meer of

⁵² Brief (met bijlagen) van VN secretaris Generaal Ban-Ki Moon aan president van de VN Veiligheidsraad, VN document S/2011/30 (24-1-2011).

⁵³ Algemene Adviesraad Internationale vraagstukken, *Adviesnummer 72*, 8-24.

PMF naar definitie zoals gebruikt door: P.W. Singer, *Corporate Warriors*, 44-48.

⁵⁴ Algemene Adviesraad Internationale vraagstukken, *Adviesnummer 72*, 28-29.

⁵⁵ Algemene Adviesraad Internationale vraagstukken, *Adviesnummer 72*, 32.

⁵⁶ Commissie Wijckersloot, *Geweldsmonopolie en piraterij*, 13 (nr. 19.).

⁵⁷ K. Silverstein, 'Privatizing war', *Nation* 265-4 (28-7-1997) 12.

⁵⁸ H. Y., Liu, 'Leashing the corporate dogs of war: the legal implications of the modern private military company', *Journal of conflict and security law* 15-1 (2010) 141-142.

minder dan een construct gezien worden.⁵⁹ Het is dan ook in de eerste plaats een idee en heeft in de meest praktische zin geen betekenis, behalve wanneer het ook daadwerkelijk wordt afgedwongen. Robert Mandel neemt onder andere dit gegeven als één van de kernpunten van zijn recente betoog: het bestaan van significante niet statelijke actoren met geweldcapaciteit is volgens hem een regelrechte uitdaging van de bestaande orde.⁶⁰ Het standpunt van Mandel kan middels een verkenning van de omstandigheden rondom de Somalische piraterij kritisch bekeken worden. Is het nu werkelijk zo dat het geweldsmonopolie slechts een construct is, of heeft het meer om het lijf?⁶¹ Zoals Krasner ter discussie stelt is het te gemakkelijk om te stellen dat het geweldsmonopolie één van de pijlers van de zgn. Westfaalse orde is.⁶² De klassieke Westfaalse orde laat zich grofweg definiëren door drie pijlers: in de eerste plaats heersen soevereine actoren (sovereiniteit) succesvol over een eigen grondgebied(territorialiteit) waarin een bevolking met een gedeelde identiteit leeft (gemeenschap). Max Weber werkte het idee van soevereiniteit verder uit tot het geweldsmonopolie; niemand mag geweld gebruiken, behalve de staat.⁶³ Zoals Krasner terecht opmerkt wankelt dit stelsel al bij de eerste inspectie. Niet alleen is de claim van soevereiniteit in vier delen te definiëren, ook lijken schendingen van soevereiniteit de regel en handhaving van de norm de uitzondering.⁶⁴ In de eerste pijler ligt voor moderne samenlevingen het geweldsmonopolie besloten; als soeverein is alléén de staat gerechtigd geweld te gebruiken. Elk ander gebruik van geweld is, behoudens de noodzakelijke zelfverdediging, niet toegestaan aan onderdanen (interne soevereiniteit) en extern slechts aan de staat (naar buiten toe werkende soevereiniteit).⁶⁵ Bovendien kan in dit gegeven de gedachte ingelezen worden dat elke legitieme geweldsuitoefening door de soeverein zelf uitgevoerd dient te worden. Dit betekent dat het gebruik van betaalde private partijen voor deze taak op theoretisch niveau botst met de claim van soevereiniteit.

Er is zoals gesteld een fundamentele kritiek mogelijk op het begrip van soevereiniteit. Krasner stelt dat het systeem van soevereine staten niet bestaat bij gratie van een over en weer erkennen van de bovengenoemde uitgangspunten, doch juist dat er sprake is van een georganiseerde hypocrisie waarbij juist de voortdurende en veelvormige schendingen van soevereiniteit het

⁵⁹ R. Mandel, *Global security upheaval: Armed nonstate groups usurping state stability functions* (Stanford 2013), 4-6.

⁶⁰ R. Mandel, *Global security upheaval: Armed nonstate groups usurping state stability functions* (Stanford 2013), 1-2, 62.

Vgl: A. Leander, 'The Market for Force and Public Security: The Destabilizing Consequences of Private Military Companies', *Journal of peace research* 42-5 (1-9-2005) 605-607.

⁶¹ Thomson, *Mercenaries, Pirates and Sovereigns*, 5-8.

⁶² Krasner, *Sovereignty*, 20.

⁶³ Krasner, *Sovereignty*, 40.

⁶⁴ Krasner, *Sovereignty*, 40-42.

⁶⁵ In Nederland komt dit tot uitdrukking in de gronden voor schuld- en strafuitzondering in het Wetboek van Strafrecht in de artikelen 41 lid 1 (noodweer) en 41 lid 2 (noodweereces).

Vgl: Krasner, *Sovereignty*, 14-16 (international legal sovereignty bij Krasner),

werkelijke systeem vormen.⁶⁶ Het doorbreken van het geweldsmonopolie wordt dan juist de regel, de handhaving van de staat selectief. Krasner onderscheidt tal van manieren waarop staten intern of onderling niet kunnen voldoen aan de theoretische eisen die soevereiniteit doorgaans stelt.⁶⁷ Voorts dat staten alleen dan handelen als iets in het eigen (subjectief ingevulde) belang is. Dit nodigt uit tot de volgende redenering ten aanzien van het gebruik van private partijen bij statelijke geweldsuitoefening: juist op gebieden waarbij de staat passief blijft en geweldsuitoefening door private partijen niet aanpakt, lijkt sprake te zijn van een impliciete toestemming of een even zo problematisch onvermogen van de staat om zich als soeverein te laten gelden.⁶⁸ Voorstelbaar is dat een dergelijke typering zal blijken voor de staat Somalië en voor de praktijk van het omvlaggen in de internationale gemeenschap.

Een andere theorie is die van Janice Thomson. Zij begint haar analyse van de verdwijning van de markt voor privaat geweld in vroegmodern Europa evenwel met de klassieke Weberiaanse definitie van het geweldsmonopolie: ... (the state) succesfully upholds a claim to the monopoly of the legitimate use of physical force in the enforcement of its order.⁶⁹ Thomson bekijkt de Weberiaanse definitie van het geweldsmonopolie en geeft aan, door verschillende andere denkers te vergelijken, hoe het academisch debat omtrent het geweldsmonopolie vorm krijgt.⁷⁰ In haar visie kan het geweldsmonopolie gezien worden als een monopolie op het legitieme gebruik van geweld.⁷¹ Het doel is het afdwingen van de (statelijke) orde. Dit brengt mee dat elke andere vorm van geweldbeoefening door niet statelijke (c.q. private, multinationale of transnationale) actoren als illegitiem moet worden beschouwd.

Thomson stelt zich uiteindelijk de vraag hoe het komt dat vroegmoderne staten kwamen tot het elimineren van niet statelijke geweld en het centraliseren van de zwaarmacht bij de staat in de negentiende eeuw, waar daarvoor het gebruik van private geweldsaanbieders, zoals huurlingen en kapers, gemeengoed was.⁷² Daarmee wordt, zo betoogt Thomson, datgene bereikt wat in eerste bovenstaande citaat gesteld wordt, namelijk een monopolie op de legitieme geweldsuitoefening.⁷³ Een belangrijk kenmerk van deze ontwikkeling is dat statelijke actoren niet langer toegang hadden tot een markt waarop zij legers, vloten e.d. konden inkopen. De natiestaat werd zelf exclusief

⁶⁶ Krasner, *Sovereignty*, 220.

⁶⁷ Krasner, *Sovereignty*, 51.

⁶⁸ Krasner, *Sovereignty*, 57-58.

⁶⁹ Thomson, *Mercenaries Pirates and Sovereigns*, 7 (Thomson, vrij naar Weber).

⁷⁰ Thomson, *Mercenaries, Pirates and Sovereigns*, 7-17.

⁷¹ Singer, *Corporate Warriors*, 19-39.

⁷² Thomson, *Mercenaries, Pirates and Sovereigns*, 18.

⁷³ Thomson, *Mercenaries, Pirates and Sovereigns*, 148-150.

verantwoordelijk geacht voor het leveren van de zwaarmacht. Het resultaat is een systeem waarin staten elkaars soevereiniteit over en weer respecteren en elkaar aansprakelijk achten voor onrechtmatig gebruikt geweld, aldus Thompson.⁷⁴

Del Prado formuleert het problematische bestaan van PMF's (in het citaat: PMSC's) bij deze gedachtegang helder wanneer hij stelt:

The contracting out or 'outsourcing' by governments of a number of military and security functions which until recently were considered as being inherently governmental and as elements of the sovereignty of states has led to the creation of 'proxy or surrogate armies' leading to the de facto privatisation of war. These new trends raise a number of fundamental questions regarding not only the national sovereignty of states but also the concept of collective security embodied in the UN Charter. PMSCs undermine the principle that the only proper use of organised armed force is that which is authorised exclusively by the government: the 'state monopoly on legitimate violence.'⁷⁵

De klassieke definitie van Weber houdt, zoals Prado problematiseert, alléén stand in de meest klassieke invulling van het Weberiaanse model. In dergelijke modellen wordt slechts rekening gehouden met soevereine staten. Tegenwoordig kan betoogd worden dat het interstatelijk geweldsrecht in de internationale rechtsorde bij de VN Veiligheidsraad ligt, middels de VN verdragen, die alleen de zelfverdediging aan de staten laten. Ook private personen komt, door de (aangenomen) universele gelding van de mensenrechten een onvervreemdbaar zelfverdedigingsrecht toe, behalve tegen gelegitimeerd staatsgeweld van de eigen soeverein(bijvoorbeeld: er mag niet verdedigd worden tegen de politie die een rechtmatige arrestatie verricht). Hieruit volgt dat, voor zowel staten als private personen, een onvervreemdbaar recht op zelfverdediging lijkt te bestaan tegen illegitieme gewelddoefening, zoals bijvoorbeeld door andere private personen of gewapende groepen. Het bestaan van private geweldaanbieders lijkt dit model te doorbreken. De AIV schrijft over het verschil tussen het universele recht op zelfverdediging en de soevereine staatsmacht in de context van piraterij in het eerder aangehaalde rapport.⁷⁶

⁷⁴ Thomson, *Mercenaries, Pirates and Sovereigns*, 150-152.

⁷⁵ J.L. Gómez del Prado, 'Private military and security companies and the UN Working Group on the Use of Mercenaries', 437.

⁷⁶ Algemene Adviesraad Internationale vraagstukken, *Adviesnummer 72*, 27-29.

Hoofdzakelijk stelt zij dat de verantwoordelijkheid voor de verdediging van schepen op zee in beginsel bij de staat ligt.⁷⁷

Maar hoe moet de staat dat dan doen? Hoe kan de staat eventuele private inzet controleren? Deborah Avant bespreekt in haar werk *The market for force: the consequences of privatizing security* specifiek welke implicaties het bestaan van PMF's heeft voor het klassieke soevereine geweldmonopolist en voor het systeem van staten. Avant identificeert als centraal probleem dat, hoewel de inzet van PMF's tot capaciteitsvergroting van de individuele statelijke actor kan leiden, de collectieve claim van exclusieve geweldsmacht door staten door ditzelfde gebruik ondermijnd kan worden.⁷⁸ Avant merkt bij Thomson op dat met haar redenering niet duidelijk is waarom voor de oplossing van centralisering en nationale legers wordt gekozen.⁷⁹ Avant stelt dat keuze voor een ander model op basis van historisch bewijs⁸⁰, ook mogelijk was.⁸¹ Singer stelt dat het verdwijnen van de geweldmarkt een onbedoeld resultaat is van de door Thomson besproken processen.⁸² De analyse van Thomson lijkt slechts bruikbaar met de hierboven reeds opgemerkte toevoeging: deze kan slechts voor het meest klassieke Weberiaanse model kan gelden. Er is echter moeilijk vol te houden dat er sprake is van klassiek Weberiaans model in de situatie die in deze thesis besproken wordt. Niet alleen is er sprake van piraterij en een internationale reactie daarop, ook is er het probleem dat de soeverein in kwestie, Somalië, gedefinieerd kan worden als 'failed state'. Dit zijn zaken waarop de klassieke Weberiaanse analyse maar moeilijk antwoord op kan geven.⁸³

Een tweede probleem met de stelling van Thomson is dat het gebruik van huurlingen zich in vele vormen na het negentiende-eeuwse verbod bleef voordoen, zoals Percy illustreert.⁸⁴ De geweldmarkt verdween niet geheel, maar was slechts beperkt toegankelijk. In het tijdperk na de Koude Oorlog staken huurlingen in Zuid-Afrika weer de kop op.⁸⁵ Het geweldsmonopolie vindt, volgens Thomson, dus haar ontstaan in de noodzaak van staten in het moderne statenbestel om

⁷⁷ Algemene Adviesraad Internationale vraagstukken, *Adviesnummer 72*, 30-32.

⁷⁸ D.D. Avant, *The market for force: the consequences of privatizing security* (Cambridge 2005) 1-9, 143-145 en 253.

⁷⁹ D.D. Avant, 'Think again: Mercenaries' *Foreign Policy* 143 (2004) 20-21.

⁸⁰ Smith, E., B., 'The new condottieri and US policy: the privatization of conflict and its implications', *Parameters* (Winter 2002-2003) 105-119.

⁸¹ R. De Nevers, 'The effectiveness of self-regulation by the private military and security industry' *Journal of Public Policy* 30-2 (Augustus 2010) 219-220.

⁸² J. Thomson, *Mercenaries, Pirates and Sovereigns* (Princeton 1994) 18-20.

⁸³ Singer, 'Corporate warriors: The rise of the privatized military industry and its ramifications for international security' *International security* 26-3 (winter 2001/02) 187, 219.

Vgl: Mandel, *Global security upheaval: Armed nonstate groups usurping state stability functions* (Standord 2013), 62-88.

Vgl: Mandel, *Armies without states*, 29-32.

⁸⁴ Percy, *Mercenaries*, 179-190.

⁸⁵ Singer, *Corporate warriors*, 37 en 49-70.

Vgl: Liu, 'Leashing the corporate dogs of war', 143-144.

exclusief over de zwaarmacht te beschikken.⁸⁶ De enkele aanwezigheid van PMF's is, zoals aangetoond, bij rigide toepassing van deze definitie problematisch. Thomson bespreekt dit probleem logischerwijs niet, nu haar analyse juist gericht is op het verdwijnen van private geweldaanbieders uit de vroegmoderne tijd.⁸⁷

Peter Singer bespreekt de opkomst van PMF's in zijn werk *Corporate Warriors: the rise of the privatised military industry*.⁸⁸ Eén van de hoofdpunten van Singer is dat de moderne PMF's zich onderscheiden van vroegere private aanbieders van geweld. In plaats van individuele personen of kleine eenheden met een sterke eigen cultuur betreft het een internationale industrie. Singer maakt dan ook een scherp onderscheid tussen historische verschijningsvormen van privaat georganiseerd geweld en de huidige door PMF's beheerste geweldmarkt.⁸⁹

Singer merkt op dat, wanneer kwaliteit boven kwantiteit gevraagd wordt op de geweldmarkt en er specifieke specialismen vereist worden, er door de geschiedenis heen doorgaans een grotere vraag naar private aanbieders van die kwaliteit is.⁹⁰ De moderne PMF's ontstaan in zijn ogen door een samenspel van verschillende factoren: het krimpen van de statelijke legers na het einde van de Koude Oorlog, de veranderende aard van de dreigingen waartegen staten zich gesteld zien en de trend van de privatisering van staatsfuncties.⁹¹ Singer overdenkt en verdedigt deze lijn in meerdere publicaties.⁹²

In deze context is het feit dat particuliere schepen bedreigd worden met geweld in de Golf van Aden interessant, nu de klassieke reactie is dat de vlaggenstaten exclusief bevoegd (en dus verantwoordelijk) zijn voor de verdediging van de bemanningen, schepen en lading tegen piraterij. Dat zij hierin niet slagen is logisch gezien de aard van de problematiek: vele schepen moeten te allen tijde in een groot gebied beschermd worden tegen een geweldsdreiging van wisselende intensiteit. De Nederlandse situatie is exemplarisch voor het probleem dat zich dan voordoet. Zoals de AIV en de commissie Wijkersloot terecht opmerken is Nederland verantwoordelijk voor de verdediging van dergelijke bemanningen en schepen. Dat de maritieme capaciteit van de Nederlandse krijgsmacht hier, ondanks deelname aan operaties in de Golf van Aden en de beperkte

⁸⁶ Thomson, *Mercenaries, Pirates and Sovereigns*, 103-105.

⁸⁷ Thomson, *Mercenaries, Pirates and Sovereigns*, 150-152.

⁸⁸ Singer, *Corporate Warriors*, 32-39.

⁸⁹ Singer, *Corporate Warriors*, 37-38.

⁹⁰ Singer, *Corporate Warriors*, 38.

⁹¹ P.W. Singer, 'Outsourcing War', *Foreign affairs* 84-2 (1-3-2005) 119-133.

⁹² P.W. Singer, 'The privatized military: the unmonitored, unregulated and unchecked growth of private military firms', *Multinational Monitor* (maart 2004) 25-31.

Vgl: P.W. Singer, 'Peacekeepers, Inc.', *Policy review* 0-119 (1-6-2003) 59-71.

inzet van Vessel Protection Detachments (later: VPDs)⁹³ ontoereikend voor is, wordt toegegeven.⁹⁴ Gezien de aard van het probleem is dat ook, zoals hierboven gesteld, niet vreemd. Voldoende beveiliging bieden aan de eigen schepen is niet enkel voor Nederland onmogelijk, maar voor elk land. Het grote oppervlak van de zee, de aard van de dreiging en het aantal te beveiligen schepen combineren zich tot een met klassieke middelen onoplosbaar dilemma. De internationale samenwerking, middels de operaties Atalanta en Ocean Shield, leek een tijdlang ontoereikend nu deze slechts een verplaatsing van risico bewerkstelligen. Operatie Atalanta is een missie van de samenwerkende marines van de Europese Unie, gemandateerd door de resoluties van de VN Veiligheidsraad, die vanaf 2008 zorg draagt voor, onder andere, het bestrijden van piraterij in (onder meer) voor de kust van Somalië en operatiegebieden in en rondom de Golf van Aden.⁹⁵ Operatie Ocean Shield is een NAVO missie die gericht is op het bestrijden van piraterij in de Golf van Aden en de Hoorn van Afrika. Ocean Shield is actief vanaf augustus 2009 en probeert door escortering, zee-patrouilles en het inzetten van de VPDs om piraterij te bestrijden.⁹⁶

Het probleem van deze inzet lijkt een verplaatsing van het risico te zijn. Het operatiegebied wordt veiliger, doch niet 'piraat-vrij', terwijl in een ander gebied het overvalrisico evenredig toeneemt. José Luis Jesus en Brian Wilson publiceren over deze problematiek uitvoerig: piraterijbestrijding in een bepaald gebied brengt onvermijdelijk een dreiging elders met zich mee.⁹⁷ Zolang de achterliggende drijfveren om piraterij te bedrijven niet worden weggenomen, zal een piraat een piraat blijven.⁹⁸

Maar wat als er niet enkel klassieke middelen zouden openstaan, zoals de inzet van escortes, zee-patrouilles of VPDs? Wat als staten en private actoren toegang hebben tot een geweldmarkt, waarin de capaciteit om deze schepen te beveiligen voorhanden is en gekocht kan worden? Opvallend aan zowel Singer als Thomson is dat beiden het concept van een geweldmarkt, zoals hierboven aangegeven, omarmen. Actoren op deze markt zijn staten en private partijen die vragen naar een bepaalde geweldcapaciteit en private aanbieders of andere staten die in die behoefte voorzien. Relevant voor deze thesis is daarin dat er inderdaad PMF's bestaan en dat deze veelvuldig

⁹³ Een Vessel Protection Detachment bestaat voor de Nederlandse krijgsmacht doorgaans uit een bewapend team van het Korps Mariniers. Als militairen hebben zij de bevoegdheid om het schip, de opvarenden en de landing met dreiging en de inzet van geweld te verdedigen tegen piraten.

⁹⁴ Commissie Wijkersloot, *Geweldsmonopolie en piraterij*, 13-14.

Vgl: Algemene Adviesraad Internationale vraagstukken, *Adviesnummer 72*, 26-28.

⁹⁵ Zie de officiële website van Atalanta: <http://eunavfor.eu/mission/> (25-2-2015)

⁹⁶ Zie de officiële website van Ocean Shield: <http://www.mc.nato.int/about/Pages/Operation%20Ocean%20Shield.aspx> (25-2015).

⁹⁷ H.E. José Luis Jesus, 'Protection of foreign ships against piracy and terrorism at sea: legal aspects', *The international journal of marine and coastal law* 18-3 (2003) 363-370.

⁹⁸ Wilson, 'the Somali Piracy Challenge', 45-49.

in de Golf van Aden worden ingezet voor de beveiliging van schepen. Dit lijkt de gedachte te ondersteunen dat er inderdaad een markt voor geweldcapaciteit is en dat, zoals hierboven in het geval van Nederland geschetst, staten de gewenste bescherming niet met de eigen militaire middelen aan de reders kunnen (of: *willen*) leveren.⁹⁹

Opvallend is verder dat het bredere debat over PMF's vooral beheerst wordt door de vraag naar de *wenselijkheid* van deze situatie. Argumentatie die klinkt als een gemoderniseerde versie van hetgeen Machiavelli al reeds in zijn beroemde 'de Prins' uiteenzette over het gebruik van 'huurlingen' wordt, vaak met bijgaande citaten van deze auteur, gebezigd om aan te geven dat een wereld waarin private actoren op grote schaal geweldcapaciteit kunnen leveren onwenselijk en gevaarlijk is. Eugene Smith laakt de bijna clichématige neiging om, zodra huurlingen besproken worden in de academische literatuur, Machiavelli direct te citeren als een legitiem argument, daar dit niets toevoegt aan het moderne denken over deze kwestie.¹⁰⁰ Smith wijst op de grote overeenkomsten die het huidige internationale systeem lijkt te hebben met de tijd van Machiavelli en stelt dat juist dat gegeven een beter startpunt van analyse is.¹⁰¹

Ook wijst Smith op de bedenkingen van het gebruik van PMF's: de emotionele component die verband houdt met het gebruik van 'huurlingen' en de aparte status die in het internationaal recht daarentegen toegekend lijkt te worden aan (de medewerkers van) PMF's. Ook stelt hij, geheel in de hierboven geschetste verwachting, verscheidene oplossingen voor om het gebruik van PMF's te vergemakkelijken. Hij spreekt voornamelijk over toezicht en aansprakelijkheid, deze oplossingen vergelijkend met de gekozen oplossingen in de tijd van Machiavelli met betrekking tot het gebruik van private geweldaanbieders.¹⁰²

De onwenselijkheid van private actoren die beschikken over geweldcapaciteiten, of deze met geldelijke middelen kunnen verkrijgen wordt vaak als uitgangspunt genomen door academici die deze problemen vanuit een normatieve analyse, ook wel als constructivistisch aan te duiden, bestuderen. Het werk van Wilfred Burchett, Derek Roebuck Sarah Percy en James Pattison zijn

⁹⁹ Singer, *Corporate Warriors*, 73-74 en 169-170.

¹⁰⁰ Smith, 'The new condottieri and US policy', 104.

¹⁰¹ Smith, 'The new condottieri and US policy', 105-106.

Vgl: Silverstein, 'Privatizing war', 12.

¹⁰² Smith, 'The new condottieri and US policy', 116-117.

voorbeelden van analyses van deze aard.¹⁰³ Percy¹⁰⁴ en Pattison¹⁰⁵ zijn in dit opzicht exemplarisch, nu zij stellen dat er een intrinsieke, morele norm bestaat die het voor staten (en de burgers van staten) verwerpelijk maakt om geweldcapaciteit te kopen. Deze norm komt met name voort, zo stellen deze denkers, uit het feit dat 'huurlingen' niet vechten voor een 'grotere zaak' doch enkel voor economisch gewin; voor geld of grondstoffen, expliciet niet voor een ideaal of uit trouw aan een staat of natie.¹⁰⁶ Percy acht de inzet van huurlingen problematisch te verklaren voor diegenen die een (neo)realistische analyse voorstaan. Om deze stelling te onderstrepen analyseert Percy de argumentatie van Avant en Thomson.¹⁰⁷ Ze problematiseert de norm-gerichte aanpak van Avant door te stellen dat deze van te nauw gedefinieerde en anachronistische normen uitgaat, waarmee de overgang van huurlingen naar staatslegers in de vroegmoderne tijd niet verklaard kan worden. Over Thomson stelt ze dat de gebezigde argumentatie problematisch is op de punten dat de internationale juridische ontwikkelingen die samenvallen met de opkomst van het nationalisme in de vroegmoderne tijd haar standpunt niet ondersteunen en dat de gewenste controle over de burgers in de negentiende eeuw niet automatisch moest leiden tot een afschaffing van private geweldaanbieders. Robert Mandel merkt op dat 'mercenarism', het gebruik van huurlingen, een historisch gegeven is¹⁰⁸. Percy stelt dat nooit vast is komen te staan dat de staat met een geweldsmonopolie de vanzelfsprekende ontwikkeling was in de vroegmoderne tijd.¹⁰⁹ Percy geeft een recente en bruikbare analyse van het prevalerende discours waarin de inzet van huurlingen in relatie tot het staatsmonopolie op geweld doorgaans wordt besproken.¹¹⁰ Er zijn enkele problematische punten, die een goed vertrekpunt vormen voor verdere overdenking. Percy lijkt zelf evenzeer anachronistische normen toe te passen op de gedragingen van de natiestaten in de vroegmoderne tijd en gaat bovendien met haar bespreking van de huidige tijd voorbij aan het hierboven besproken marktmechanisme waar zowel Thomson als Singer elkaar weten te vinden.¹¹¹

¹⁰³ W. Burchett, D. Roebuck, *The whores of war: mercenaries today* (Middlesex 1977) 1-23.

Vgl: Percy, *Mercenaries*, 1-13, 207-243.

Vgl: J. Pattison, 'The legitimacy of the military, private military and security companies, and just war theory', *European journal of political theory* 11-2 (04-2012) 131-154.

Vgl: J. Pattison, 'Deeper objections to the privatisation of military force', *The journal of political philosophy* 18-4 (2010) 425-426.

Vgl: Pattison, J., 'Just war theory and the privatization of military force', *Ethics and international affairs* 22-2 (2008) 143-162.

¹⁰⁴ Percy, *Mercenaries*, 49-64.

¹⁰⁵ Pattison, 'The legitimacy of the military, private military and security companies, and just war theory', 138-141.

¹⁰⁶ Pattison, 'Just war theory and the privatization of military force', 145-148.

¹⁰⁷ Percy, *Mercenaries*, 2-10.

¹⁰⁸ Mandel, *Armies without states: the privatization of security* (London 2002) 65-66.

¹⁰⁹ Percy, *Mercenaries*, 94-118.

¹¹⁰ Percy, *Mercenaries*, 206-247.

¹¹¹ Singer, 'Peacekeepers, Inc.', 61-63 en 69-70.

De weerleggingen van Singer en Thomson die zij neerzet zijn niet onomstreden.¹¹²

Het is niet verwonderlijk dat betogen, zoals gevoerd door Percy, worden gevormd door het enerzijds verwerpen van een neorealistische aanpak en het aan het debat deelnemen met argumentatie waarin dikwijls naar feitelijke, economische of macht-gerelateerde overwegingen gewezen wordt om het gebruik van huurlingen toen en PMF's nu te verklaren. Verklaring die vanuit een realistische analyse komen, maar vanuit theoretische overwegingen gebruik van PMF's afwijzen¹¹³ staat daarom tegenover argumentatie die, door dezelfde feitelikheden ondersteund, pleit voor regulatie en juist stelt dat er het gebruik van PMF's in de theorie niet problematisch is¹¹⁴, maar slechts een nieuwe verschijningsvorm van machtsbeoefening door (al dan niet hypocriet opererende) staten.¹¹⁵

Het gegeven dat private partijen (reders en scheepvaartbedrijven) de beveiliging feitelijk zelfstandig kunnen inkopen (door 'om te vlaggen') moet in deze dynamiek besproken worden. Staten met soepelere wetten en regels omtrent het gewapend beveiligen van schepen faciliteren niet alleen deze optie, maar worden ook niet terecht gewezen door de internationale gemeenschap, onder het mom van soevereiniteit. De vraag is dan of dit een doorbreken van het geweldsmonopolie van de strengere staten is, of dat het internationale systeem hier een mogelijkheid biedt om, geheel in lijn met Krasners soevereiniteitsgedachte, zonder de internationaal juridische of Westfaalse norm van soevereiniteit te doorbreken toch in de behoefte tot beveiliging te voorzien.¹¹⁶

In tegenstelling tot norm of idee gerichte modellen geeft een op feiten gerichte analyse de mogelijkheid om op basis van noodzaak en vraag en aanbod te redeneren en zo systemische conclusies te trekken. Normatieve en ideële overwegingen moeten wel in de analyse meegenomen worden, nu deze wel bepalen hoe statelijke en niet statelijke actoren de eigen belangen definiëren en welke opties zij onderscheiden om deze belangen na te streven. De situatie in de laatste twee decennia in de Golf van Aden geeft de omstandigheden om deze vragen te beantwoorden.

Daarvoor is een definitie van het geweldsmonopolie nodig die breed genoeg is om de feitelijke werkelijkheid weer te geven, zonder dat deze inhoudsloos wordt. Duidelijk is dat staten niet de enige actoren zijn die geweldcapaciteit hebben, noch dat zij de enigen zijn met een bereidheid om geweld te gebruiken. Wel is onbetwist dat legitiem geweld slechts uitgeoefend kan worden door

¹¹² Smoler, 'Mercenaries and the Markets', 113.

¹¹³ Percy, *Mercenaries*, 49-64 en 206-247.

¹¹⁴ M. Rothschild, 'Blackwater's Black Eye', *Progressive* 71-11 (1-11-2007), 8-9.

¹¹⁵ Robert Mandel, *Armies without states*, 29-32.

Vgl: N. Roseman, 'Privatized War and Corporate Impunity' *Peace review* 17-2/3 (1-4-2005) 274-276.

Vgl: Krasner, *Sovereignty*, 25-27.

¹¹⁶ Krasner, *Sovereignty*, 36-37 (Coercion of Imposition lijkt hier aan de orde, in het jargon van Krasner).

staten.

Hierom zal een noodzakelijk brede definitie van het geweldsmonopolie gehanteerd worden: **de staat heeft het alleenrecht op legitiem geweld.** Dit betekent dat zij zelf legitieme geweldcapaciteit kan leveren in de vorm van militaire bijstand, dat zij direct middels de internationale geweldmarkt in de behoefte voorziet, of dat zij toestaat dat private partijen zelf bescherming verkrijgen op de internationale geweldmarkt mocht deze nodig zijn, onderhevig aan statelijke regulering en beperking. Zoals in onderstaande overwegingen zal blijken is van belang vast te stellen in welke mate en onder welke omstandigheden geweld door private derden gelegitimeerd wordt.¹¹⁷ Het geweldsmonopolie is echter niet de focus van deze thesis. Juist de vraag of en in hoeverre het gebruik van private militaire bedrijven voor private bescherming een impact heeft op de claim van het geweldsmonopolie wordt besproken. Hierom is het wenselijk stil te staan bij de verschillen en overeenkomsten die PMF's hebben met de klassieke huurling.

1.2 Private militaire bedrijven: huurlingen of een nieuw verschijnsel?

Het definiëren van private militaire bedrijven is niet enkel binnen internationale betrekkingen een relevant debat; ook in internationaal juridische kringen, onder beleidsmakers en voor filosofen geeft de ontwikkeling van de internationale geweldmarkt in de eenentwintigste eeuw stof tot nadenken.¹¹⁸

De discussie of PMF's en de medewerkers daarvan klassieke huurlingen zijn is ingewikkeld. Enerzijds omdat in het internationaal recht weinig twijfel lijkt te bestaan over het antwoord: PMF's en de medewerkers daarvan zijn *geen* huurlingen. Zij vallen niet onder de door de VN gehanteerde definitie van huurlingen en voldoen ook naar aard en werkzaamheden niet aan deze definitie.¹¹⁹ De

¹¹⁷ Singer, *Corporate warriors*, 206-215.

Vgl: D. Hellema, H. Reiding, 'Humanitaire interventie en de verbreiding van de democratie' in: D. Hellema, H. Reiding (eds.), *Humanitaire interventie en soevereiniteit: de geschiedenis van de tegenstelling* (Amsterdam 2004) 10-11.

Vgl: Krasner, *Sovereignty* 20.

¹¹⁸ Hier volgen enkele exemplarische voorbeelden van het diffuse debat over PMF's; van internationale betrekkingen tot in het internationaal recht raakt dit thema aan vele interessante problemen.

X. Renou, 'Private military companies against development', *Oxford development studies* 33-1 (maart 2005) 107.

Vgl: D.P. Ridlon, 'Contractors or illegal combatants; the status of armed contractors in Iraq', *Air Force law review* 62 (1-6-2008), 208-216.

Anders: H. Gutman, H., 'Soldiers for Hire' *Monthly review*, 56-2 (1-6-2004) 12-13. Gutman typeert, ondanks erkenning van Singers definities, PMF's en de medewerkers daarvan nog altijd als huurlingen.

Anders: Roseman, 'Privatized War and Corporate Impunity', 273-288. Over de problematiek rondom PMF's volgens Roseman en de oplossing die zelfregulering de industrie kan bieden.

Anders: White, N.D., Macleod, S., 'EU operations and private military contractors: Issues of corporate and institutional responsibility' *European Journal of International Law* 19-5 (november 2008) 965-988. White en Mcloud bespreken het gebruik van PMF's door de EU en gaan in op de spanning die ontstaat wanneer de staat haar kerntaken aan private partijen overdraagt.

¹¹⁹ *Verenigde Naties, Algemene Assemblée, International convention against the recruitment, use financing and training of mercenaries* (4 december 1989) A/Res/44/34, Artikel 1.

opmerking dat de internationale definitie van huurling juridisch gezien nauwelijks toepasbaar is, mag daarbij niet ontbreken; het instrument lijkt verouderd en inefficiënt.¹²⁰

Anderzijds behelst de studie van internationale betrekkingen méér dan het internationaal recht. Het internationaal recht kan, zoals elders betoogd, gezien worden als een resultaat van de processen die bij de internationale betrekkingen bestudeerd worden en kan daarom indicatief zijn voor de werking van die processen. In de academische literatuur wordt niet zozeer over de juridische status van PMF's en de medewerkers daarvan gesproken, maar juist over de plaatsing van dit verschijnsel en de (theoretische) implicaties daarvan. Dit leidt tot de situatie waarin, ondanks de (on)duidelijke juridische kaders, er toch een levendig debat omtrent PMF's bestaat in de literatuur, waarin dikwijls wel wordt gesteld dat PMF's zuivere huurlingen, en daarom per definitie onwenselijk, zijn. Ook klassieke Weberiaanse analyses kunnen met dit verschijnsel, zoals in paragraaf 1 van dit hoofdstuk betoogd, moeilijk standhouden.¹²¹

Het tot stand komen van het Montreux document en de daarmee verbonden geschiedenis, zoals beschreven door Cockayne en del Prado lijkt te wijzen op een interessante tegenstelling; enerzijds wordt in academische en juridische kringen erkend dat er een nieuw fenomeen optreedt, anderzijds worden de argumenten omtrent 'huurlingen' aangehaald wanneer PMF's besproken worden. Het debat over PMF's wordt dan ook vaak op parallelle argumenten gevoerd; dezelfde argumenten die (het gebruik van) huurlingen bezwaarlijk maken worden ook tegen PMF's in stelling gebracht.¹²² Problematisch hierbij is dat PMF's niet voldoen aan de definities die, zowel academisch¹²³ als juridisch¹²⁴, aan huurlingen gesteld worden. Dit zal hieronder nader worden

¹²⁰ Singer, *Corporate warriors*, 19-39.

Vgl: Percy, *Mercenaries*, 193-194 en 203-205. Percy betoogt hier enerzijds dat de in 1989 aangenomen VN bepalingen omtrent huurlingen te zwak zijn omdat internationale consensus onder westerse naties ontbrak, doch anderzijds dat dit duidt op een sterke norm tegen het gebruik van huurlingen. Anders dan Percy is voor deze thesis uitgegaan van de feitelijke analyse, die Percy expliciet verwerpt, namelijk dat de (westerse) staten de mogelijkheid van een nieuwe vorm van privaat geweld open wensten te houden.

Vgl: Gómez del Prado, 'Private military and security companies and the UN Working Group on the Use of Mercenaries', 437, 450.

Vgl: Ridlon, 'Contractors or illegal combatants; the status of armed contractors in Iraq', 219-232 en 237-248.

Vgl: Liu, 'Leashing the corporate dogs of war', 146-149.

¹²¹ Liu, 'Leashing the corporate dogs of war', 146-149.

Vgl: Hellinger, 'Humanitarian action, NGO's and the privatization of the military', 193-197.

Vgl: Renou, 'Private military companies against development', 107.

¹²² Gómez del Prado, 'Private military and security companies and the UN Working Group on the Use of Mercenaries', 429-430.

Vgl: J. Cockayne, 'Regulating private military and security companies: The content, negotiation, weaknesses and promises of the Montreux document', *Journal of conflict and security law* 13-3 (2009), 401-402 en 405-407.

Vgl: D. Hellinger, 'Humanitarian action, NGO's and the privatization of the military', *Refugee Survey Quarterly* 23-4 (2004) 192-193.

¹²³ Smoler, 'Mercenaries and the markets', 114.

¹²⁴ Francioni, F., 'Private military contractors and international law: An introduction', *European Journal of International Law* 19-5 (november 2008) 961-962.

uitgewerkt.

Het probleem omtrent de definitie van PMF's wordt verdiept door de veelvoud van activiteiten die deze bedrijven ontplooiën. Singer merkt dit probleem op en biedt de oplossing om de sectoren binnen de geweldmarkt in te delen naar activiteit. Dit model noemt hij de 'tip of the spear typologie'.¹²⁵ Singer verdeelt de activiteiten van moderne private militaire firma's in drie categorieën, die hij ontleent aan de krijgswetenschap: Military provider firms (de speerpunt, direct betrokken bij het directe conflict, aan het front), Military consultant firms (het blad en staal van de speer, actief rondom het directe conflict) en Military support firms (de steel, die ondersteunende diensten leveren om geweldscapaciteit mogelijk te maken). Singer stelt als groot voordeel van deze typologie dat daarmee mogelijk is de activiteiten van de bedrijven te waarderen op feitelijkheden en economische realiteiten, niet slechts als schimmige spelers op een schimmige markt.¹²⁶

De typologie van Singer is nuttig gebleken in het academisch debat, omdat deze een robuust en bruikbaar model voor het classificeren van de activiteiten van de firma's biedt.¹²⁷ Fundamentele en logische kritiek is echter dat, nu deze typologie zich op activiteiten richt het nog steeds niet mogelijk is om, zoals Singer wel in zijn boek doet, individuele firma's consequent als voorbeeld van één van de drie typen te noemen. Verder moet opgemerkt worden dat Singer zich steeds beperkt tot de relatie tussen staten en PMF's, terwijl ook private partijen de diensten van deze bedrijven kunnen verkrijgen. Bovendien ontplooiën firma's vaak activiteiten langs de hele lengte van de speer. Singer lost dit op door aan zijn typologie een analyse per contract, dus per specifieke taak, te koppelen en geeft aan dat zelfs wanneer firma's meerdere activiteiten in verschillende categorieën ontplooiën, de interne organisatie van de firma dan alsnog een analyse per activiteit toestaat, doordat de firma's, net als multinationale bedrijven, bijna zonder uitzondering dan ook ingedeeld zullen zijn naar activiteit.¹²⁸

De activiteiten die in deze thesis besproken worden, het beveiligen van bemanningen en schepen in de Golf van Aden valt in de meest omstreden categorie van Singer: het zijn activiteiten van Singers Military Provider Firms, die een dienst aanbieden die direct neerkomt op het leveren van geweldscapaciteit. Dat geweldscapaciteit zowel offensief als defensief kan zijn is een belangrijk gegeven. Klanten, statelijke of privaat, kopen namelijk de capaciteit in om met (dodelijk) geweld te reageren op aanvallen en dreiging of met de mogelijkheid om met geweld te dreigen bij wijze van

¹²⁵ Singer, *Corporate warriors*, 91-100.

¹²⁶ Singer, *Corporate Warriors*, 89-90.

Vgl: Avant, *The market for force*, 1-2 voetnoot 3. Avant over veelvoud van termen in het academisch discours waarmee private militaire aanbieders worden aangeduid.

¹²⁷ Hellinger, 'Humanitarian action, NGO's and the privatization of the military', 194.

¹²⁸ Singer, *Corporate warriors*, 91-92 en 151-152.

afschrikking, waar die mogelijkheid (van zelfverdediging met geweld) eerst niet openstond.¹²⁹

Zoals eerder gesteld kan, omdat het in deze thesis private klanten betreft, niet gesproken worden van huurlingen in de klassieke zin; er wordt immers *niet door staten* gecontracteerd, noch met als doel geweld te gebruiken tegen de belangen van andere staten, of om deel te nemen aan een conflict. Een groot gedeelte van het bredere debat rondom de wenselijkheid van private militaire firma's kan hier dan ook als minder relevant gezien worden; het Montreux document, het wijdverbreide gebruik van PMF's door staten en private actoren, een academisch debat dat zich toe lijkt te spitsen op regulatie en de controle over het fenomeen 'PMF' geeft een sterk vermoeden dat het hier een nieuw verschijnsel in de internationale betrekkingen betreft. Dat PMF's lijken op klassieke huurlingen en dat veel klassieke vragen rondom het gebruik van geweld en legitimiteit, zoals besproken in de eerste paragraaf, daarbij een rol spelen is een belangrijk gegeven, maar kan niet leiden tot een gelijkstelling van het één met het ander. De in deze thesis besproken PMF activiteiten behelzen het verdedigen tegen een bijzondere, en minstens zo theoretisch problematische, vorm van geweld, onlosmakelijk verbonden met de organisatie van het moderne systeem: piraterij.

1.3 Piraterij: de eenentwintigste-eeuwse piraat bekeken

Dat geweld jegens koopvaardij schepen op zee van alle tijden is zal weinig wenkbrauwen doen fronsen. Dergelijk geweld wordt al snel, in het dagelijks spraakgebruik en zelfs in het politiek debat aangeduid als 'piraterij'. Verwacht zou dan ook worden dat een sluitende definitie van het begrip piraterij bestaat en dat volstrekt helder is welke actor het recht, of de plicht, heeft de verdediging daartegen te regelen. Dat een sluitende definitie van het begrip piraterij al ver voor Hugo de Groot ontbreekt, is daarom problematisch.¹³⁰ Over de vraag welke actor de verantwoordelijkheid draagt bemanningen en schepen te beschermen, bestaat eveneens een levendig debat.¹³¹ Er bestaat een grote consensus over welke *handelingen* piraten uitvoeren, doch een sluitende definitie is in de theorie nooit geformuleerd. Ook staat deze onduidelijkheid in de theorie niet in de weg aan het

¹²⁹ Singer, *Corporate warriors*, 93-95. Zie met name pagina 95, waar Singer de stelling dat deze bedrijven, die vaak stellen slechts 'beveiliging leveren' kritisch bekijkt.

¹³⁰ M. Kempe, 'Beyond the law: the image of piracy in the legal writings of Hugo Grotius', *Grotiana* 26-28 (2005-2007) 379-381.

¹³¹ Zie voor een bespreking van piraterij in Grotius: Kempe, 'Beyond the law: the image of piracy in the legal writings of Hugo Grotius', 379-395.

Vgl: Azuibuiké, L., 'International law regime against piracy', *The annual survey of international and comparative law* 43 (2009) 46-48 en 53.

Vgl: José Luis Jesus, H.E., 'Protection of foreign ships against piracy and terrorism at sea', 373-380.

Vgl: G. Bevilacqua, 'Counter piracy armed services, the Italian system and the search for clarity on the use of force at sea', *The Italian Yearbook of International Law*, 39-41.

zoeken naar feitelijke oplossingen voor dit probleem, zoals enerzijds de voortdurende internationale maritieme operaties in de Golf van Aden laten zien. Het huidige internationaal recht zoals vastgelegd in bijvoorbeeld de United Nations Convention on the Law of the Sea (UNCLOS)¹³² en het SUA verdrag (voluit: Convention for the Suppression of Unlawful acts against the safety of maritime navigation), dat van toepassing is op voorkomende gevallen van piraterij jegens de verdragsluitende partijen, bevat zoals gesteld enkel de definitie van *handelingen die als piraterij gelden*.¹³³ Kort gezegd komt dit neer op twee categorieën van verboden handeling: piraterij, dat het innemen van het schip (en lading) en het gijzelen van de bemanning met zich meebrengt op volle zee, en zeeroof, de praktijk van het in territoriale wateren overvallen van een schip om de lading, het schip of gijzelaars buit te maken.¹³⁴

In de Somalische situatie kennen beide categorieën een grote overlap en worden buiten het juridisch discours, doorgaans samengevat als 'piraterij'. De problematiek in het internationale zeerecht handelt voornamelijk over de vraag *vanaf wanneer* er sprake is van piraterij.¹³⁵ Daar dit echter een zeer feitelijke en juridische vraag is en deze thesis daar niet over handelt, zal steeds als over piraterij gesproken wordt in ieder geval uitgegaan worden van de handelingen, of een reële dreiging daarvan, zoals bedoeld in het internationaal zeerecht voor zowel piraterij als zeeroof.¹³⁶ Deze oplossing staat namelijk toe dat de beschikbare ruimte hier gebruikt wordt voor een ander, zowel binnen de theorie van de internationale betrekkingen en het internationaal recht van belang zijnde vraag. De vraag welke actor de plicht draagt om in het moderne staten systeem piraterij te bestrijden in individuele gevallen en hoever die plicht reikt.¹³⁷

Een theoretisch voorbeeld illustreert de kern van het vraagstuk:

Een Nederlands vrachtschip, onder Nederlandse vlag, varende net buiten de territoriale wateren van Somalië merkt een trawler op die met grote snelheid vanuit die territoriale wateren nadert. De trawler laat vervolgens een tweetal skiffs (kleine speedboten) te water. Deze skiffs naderen het vrachtschip agressief en zichtbaar bewapend. De personen in de skiffs hebben de Somalische nationaliteit en zijn niet in overheidsdienst, de trawler voert geen herkenbare vlag. Vast staat dat de

¹³² UNCLOS tekst: http://www.un.org/Depts/los/convention_agreements/texts/unclos/closindx.htm (12-12-2014).

¹³³ SUA tekst: <http://www.un.org/en/sc/ctc/docs/conventions/Conv8.pdf> (12-12-2014).

¹³⁴ *United Nations Convention on the Law Of the Sea*, artikel 101.

Vgl: *Convention for the Suppression of Unlawful acts against the safety of maritime navigation*, artikel 3.

¹³⁵ Azuibuiké, 'International law regime against piracy', 46/48.

¹³⁶ José Luis Jesus, 'Protection of foreign ships against piracy and terrorism at sea: legal aspects', 380-381.

Vgl: Roach, 'Countering piracy off Somalia: international law and international institutions', 397-400.

¹³⁷ Bevilacqua, G., 'Counter piracy armed services, the Italian system and the search for clarity on the use of force at sea', 39-41.

Vgl: José Luis Jesus, 'Protection of foreign ships against piracy and terrorism at sea: legal aspects' 381-383.

Vgl: Azuibuiké, 'International law regime against piracy', 50-54.

personen in de skiffs de intentie hebben aan boord te komen en de bemanning voor losgeld te gijzelen. Wie is verantwoordelijk voor de veiligheid van de bemanning bij(/voor, tijdens en na) een eventuele aanval?

Er lijken een viertal antwoorden mogelijk:

Het eerste antwoord is dat de vlaggenstaat van het bedreigde schip verantwoordelijk is. Het soevereiniteitsbeginsel en de daarbij behorende rol van de staat als exclusieve verstrekker van legitiem geweld (zie paragraaf 1) lijkt een sterke aanwijzing te geven dat er voor de vlaggenstaat inderdaad een zware verantwoordelijkheid bestaat. Zoals hierboven besproken ontbreekt het alle staten, zo ook Nederland, echter aan de capaciteit om elk schip met de eigen krijgsmacht afdoende te beschermen. De enkele constatering dat Nederland wel verantwoordelijk zou zijn, maar niet aan deze verantwoordelijkheid hoeft te voldoen omdat dit simpelweg niet mogelijk is, lijkt ethisch en moreel onbevredigend en biedt bovendien geen antwoord op de vraag welke actor verantwoordelijk is. Het is daarom ook niet verwonderlijk dat de commissie Wijkersloot de opties omtrent een Nederlandse inkoop van de ontbrekende capaciteit op de geweldsmarkt overwoog, daarbij vooral overpeinzend hoe een dergelijke inzet gestalte zou kunnen krijgen in het Nederlandse recht.¹³⁸

Het tweede antwoord wijst de staat waaruit de 'piraten' opereren, in dit geval Somalië, aan als verantwoordelijke. Het is immers deze staat die, naar geldend internationaal recht en als geweldsmonopolist, verantwoordelijk is voor het handelen van de eigen burgers, zeker als zij illegitiem geweld gebruiken jegens andere staten. Zoals in het volgende hoofdstuk besproken zal worden, is het voor Somalië, als 'failed state', echter onmogelijk om de handelingen van burgers te beheersen en is daarmee de claim van soevereiniteit discutabel.

Als derde optie kan betoogd worden dat hier een taak voor de 'internationale gemeenschap' ligt, vanuit de gedachte van collectieve veiligheid. Dit kan blijken uit de grote en voortdurende marine inzet met een internationaal karakter in de Golf van Aden, om aan de dreiging van piraterij het hoofd te bieden. Dat de internationale inzet, hoewel effectief, ook lijkt te leiden tot verplaatsing van het risico en bovendien lang niet alle schepen afdoende beschermd worden is echter problematisch. Zeker als diezelfde staten de argumentatie voeren dat zij, door deel te nemen aan dergelijke operaties aan de plichten als soeverein voldoen en dus afdoende bescherming hebben geboden. Dit is bijzonder onbevredigend wanneer bedacht wordt dat het schip uit bovenstaand voorbeeld met of zonder Nederlandse deelname aan een internationale operatie op zichzelf is aangewezen.

Het vierde mogelijke antwoord is de exploitant van het schip; het is immers aan deze actor

¹³⁸ Commissie Wijkersloot, *Geweldsmonopolie en piraterij: adviescommissie gewapende particuliere beveiliging tegen piraterij*, 13-17.

te 'danken' dat het schip zich überhaupt in deze situatie bevindt. Omdat deze thesis geen juridische handeling over risico aansprakelijkheid behoeft te zijn, wordt deze actor (hierna: de reder) slechts besproken vanuit het oogpunt van de internationale betrekkingen en zal volstaan worden met uitspraken van algemene aard waar het juridische punten betreft. Als staten inderdaad verantwoordelijk zijn voor de daden van (rechts)personen die onder haar gezag vallen en gesteld kan worden dat elk bedrijf dat zich met zeevaart bezighoudt ook zal varen onder een legitieme vlag kan gesteld worden dat reders bedrijven een zekere verantwoordelijk dragen voor de veiligheid van de bemanning en het schip. Doorgaans is dit ook het geval: reders verbinden zich in complexe juridische constructies tezamen met de staat waar zij gevestigd zijn, met de staat waaruit de zeelui die aan boord werkzaam zijn aangetrokken, de vlaggenstaat en talloze andere spelers om de risico's te verdelen. Deze verdeling van risico strekt zich uit over bijvoorbeeld het arbeidsrecht en er bestaan duidelijk afspraken over wapensmokkel over zee, voor aanvaringen, ongevallen aan boord en het verlenen van noodhulp op zee. Ook dragen kapiteins in vele rechtsculturen beperkte ambtelijke bevoegdheden, zoals het recht om huwelijken te voltrekken en beperkt recht te spreken aan boord. Het is moeilijk voorstelbaar dat reders, zelf internationaal opererende entiteiten, niet ook dienen bij te dragen aan het beschermen van de bemanningen, vanuit morele en ethische overwegingen, doch ook vanuit de systematiek van de internationale betrekkingen. Het voordeel dat zij uit het internationale systeem genieten (handel/winst) schept een overeenkomstige plicht de daarbij komende risico's op te vangen en het is in het belang van de staten om niet exclusief risicodragers te zijn. De inkoop van private beveiliging door de reder, gelegitimeerd door de (vlaggen)staat lijkt dan een optie.

Zoals gesteld laat piraterij zich moeilijk vangen in een enkele definitie. Deze thesis heeft echter niet als doel een sluitend definitie van dat begrip te vinden. Voor analyse van het gebruik van PMF's ter afwering van 'piraterij' is namelijk van belang dat niet alleen tegen de feitelijke handelingen bescherming wordt gekocht op de internationale geweldsmarkt, maar ook het gegeven dat de reders die dit doen zichzelf, de schepen en de bemanningen tegen de dreiging (c.q. Het risico) van piraterij willen beschermen.

Een louter juridische definitie, zoals de definitie uit UNCLOS vangt zoals getoond niet de totaliteit van de Somalische situatie. Een specifiek voor deze thesis geformuleerde definitie is daarom preferabel. Gezien het bovenstaande zal uitgegaan worden van de volgende definitie van Somalische piraterij: **Het niet enkel handelen tegen de piraterij- en zeeroofverboden van het internationaal recht, doch ook het dreigen met dergelijke handelingen in de Golf van Aden.**

1.4. Overzicht

Bovenstaande definities zijn van belang wanneer de veiligheidssituatie van bemanningen en schepen in de Golf van Aden besproken wordt. De dreiging, waaraan de bemanningen en de schepen in de Golf van Aden blootgesteld worden, staat centraal bij beantwoording van de vraag in hoeverre de verantwoordelijkheden van de staat zich uitstrekken.

Juist die dreiging is namelijk datgene waartegen private beveiligers aan boord van die schepen bescherming zouden kunnen bieden. De houdbaarheid van het argument dat, ook in de moderne wereld, de staat de exclusieve legitimerende entiteit wat betreft geweld is wordt met deze kwestie ter discussie gesteld, wanneer diezelfde staat weigert het gebruik van PMF's gereguleerd toe te staan.

Ook de vraag of deze beveiligers gelijkgesteld moeten worden aan huurlingen is besproken. Er lijkt voldoende ruimte te zijn om PMF's en huurlingen van elkaar te onderscheiden op theoretisch vlak. Dit wil overigens nog niet zeggen dat er tussen deze twee geen overeenkomsten kunnen bestaan. Dit alles is van belang voor een beter begrip van de situatie in de Golf van Aden en de bredere theoretische implicaties van het gebruik van PMF's ter afweer van piraterij.

Hoofdstuk 2: De Golf van Aden: state failure en piraterij in de moderne wereld

In dit hoofdstuk zal de problematiek rondom piraterij in de Golf van Aden in de context van het eerder geschapen theoretisch kader geplaatst worden. De 'Somalische piraterij' zal vergeleken worden met gangbare academische definities van piraterij in de literatuur en de in hoofdstuk 1 geformuleerde definitie. Deze vergelijking zal duidelijk maken waarom de internationale gemeenschap een grote voorrang geeft aan het *bestrijden* van piraterij. Bestrijding wordt gezien als een klassieke systemische noodzaak, een onvermijdelijke reactie op de uitdaging van de zwaarmacht.

Opgemerkt moet worden dat Somalië geldt als een voorbeeld van een 'failed state', omdat met grote regelmaat gesteld wordt dat de situatie in Somalië een belangrijke verklaring is voor de piraterij in de Golf van Aden.¹³⁹ Dit is van belang omdat ten eerste vaststaat dat verreweg de meeste personen die als 'piraat' actief zijn in de Golf van Aden uit Somalië, Puntland of Somaliland komen. Ten tweede het gegeven dat de aanvallen dichtbij of vanuit Somalische territoriale wateren lijken te komen en ten derde dat het algemeen geaccepteerd lijkt te zijn dat er een sterk causaal verband bestaat tussen de piraterij en de situatie in Somalië.¹⁴⁰

Voor de derde reden is voor deze thesis interessant. De VN Veiligheidsraad volgt de overgrote meerderheid van academische auteurs door humanitaire, politieke, economische en sociale situatie in Somalië als de oorzaak van de piraterij en de bredere instabiliteit in Somalië aan te wijzen.¹⁴¹ De herkomst van een groot gedeelte van de piraten uit de facto soevereine regio's

¹³⁹ Wilson, 'the Somali Piracy Challenge', 51-52.

¹⁴⁰ Commissie Wijkersloot, *Geweldsmonopolie en piraterij*, 18-21.

Vgl: Algemene Adviesraad Internationale vraagstukken, *Adviesnummer 72*, 12-15.

Vgl: G.B. Helman, S.R. Ratner, 'Saving failed states', *Foreign policy* 89 (winter 1992-1993) 5 en 7.

Vgl: Loubser, Solomon, 'Responding to state failure in Somalia', 1 en 12-13.

¹⁴¹ In de hier aangehaalde voorbeelden van resoluties van de Veiligheidsraad wordt duidelijk dat de Veiligheidsraad consequent de instabiliteit en het gebrek van statelijke autoriteit in Somalië koppelt aan de piraterijdreiging. Van het begin van de crisis in Somalië in 1992 tot de explosie van piraterij in 2008 en verder naar de meest recente resoluties aangaande de Somalische piraterij.

Resolutie 733 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (23 januari 1992), *UN Doc S/Res/733*.

Resolutie 794 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (3 december 1992), *UN Doc S/Res/794*.

Resolutie 885 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (16 november 1993), *UN Doc S/Res/885*.

Resolutie 954 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (4 november 1994), *UN Doc S/Res/954*.

Resolutie 1356 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (19 juni 2001), *UN Doc S/Res/1356*.

Resolutie 1816 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (2 juni 2008), *UN Doc S/RES/1816*.

Resolutie 1846 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (2 december 2008), *UN Doc S/Res/1846*.

Resolutie 1851 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (16 december 2008), *UN Doc S/Res/1851*.

Resolutie 1897 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (30 november 2009), *UN Doc S/Res/1897*.

Resolutie 1964 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (22 december 2010), *UN Doc S/Res/1964*.

Resolutie 2020 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (22 november 2011), *UN Doc S/Res/2020*.

Resolutie 2077 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (21 november 2012), *UN Doc/S/Res/2077*.

Resolutie 2125 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (18 november 2013), *UN Doc/S/Res/2125*.

Somaliland en Puntland lijkt voor de Veiligheidsraad geen reden om dit inzicht te wijzigen.¹⁴²

2.1 Somalië als failed state

Somalië geldt in de literatuur als een 'het' voorbeeld van een 'failed state'. Er bestaat geen soeverein gezag, waardoor er geen sprake is van orde en wetshandhaving. De traditionele rechten en plichten van de soeverein, die in het interstatelijk systeem de basis voor alle andere handelingen vormen, ontbreken.¹⁴³

Loubser en Solomon gebruikten in 2002 al de typologie van Gros om Somalië specifiek te duiden als een anarchistische staat en een spookstaat: een staat die slechts als concept bestaat, nu van territorialiteit en een effectieve orde geen sprake is.¹⁴⁴ Loubser en Solomon geven ook aan dat het mandaat van de Veiligheidsraad (c.q. De internationale gemeenschap) niet zover reikt dat het falende staten door interventie tot leven kan wekken en dat elke internationale respons om interne problemen op te lossen daarom per definitie ontoereikend zal zijn.¹⁴⁵

Effectieve controle ontbreekt in Somalië zo goed als geheel en vormt daarmee de oorzaak van vele problemen rondom gewelduitoefening, -beperking en -legitimering.¹⁴⁶ In aanverwante problematiek is dit probleem evengoed aan de orde, zo ook bij Duyvesteyn die het belang van deze 'Afrikaanse' context in haar studie naar de vraag of de paradigma's van Clausewitz gelden in Afrikaanse oorlogen opmerkt.¹⁴⁷

Anno 2015 lijken in deze constatering geen veranderingen nodig; weliswaar wint de

Zie ook: Bosco, *Five to rule them all*, 3-5. De Veiligheidsraad is over de kwestie van de Somalische piraterij, in tegenstelling tot vele andere kwesties en in weerwil van wat Bosco als de norm stelt, consequent en standvastig met niet alleen het aanwijzen van de oorzaken, maar ook van de bestrijdingsmogelijkheden en de voorgestelde oplossingen.

¹⁴² VN Veiligheidsraad, *Report of the Security Council pursuant to Security Council resolution 1846 (2008)* (13 november 2009), *UN Doc S/2009/590*, 12.

Vgl: VN Veiligheidsraad, *Report of the Security Council pursuant to Security Council resolution 1897(2009)* (27 oktober 2010), *UN Doc S/2010/556*, 14.

Vgl: VN Veiligheidsraad, *Report of the Security Council pursuant to Security Council resolution 1950 (2010)* (25 oktober 2011), *UN Doc S/2011/662*, 17.

¹⁴³ J. P. Pham, 'The failed state and regional dimension of Somali Piracy' in: B. van Ginkel, van der Putten (eds.) *The internationale response to Somali Piracy*, 31 -33, 41 en 46 (Pham illustreert hier hoe de combinatie van aanhoudend statelijk falen, de kans en de winstgevendheid van piraterij tezamen de groei en hardnekkigheid van Somalische inzichtelijk maken).

Vgl: Mandel, *Global security upheaval*, 107-109.

¹⁴⁴ Loubser, Solomon, 'Responding to state failure in Somalia', 1.

Vgl: J-G. Gross, 'Towards a taxonomy of failed states in the new world order: decaying Somalia, Liberia, Rwanda and Haiti', *Third World Quarterly* 7-3 (1996), 458-461.

Vgl: D.S. Landes, *The wealth and poverty of nations: why some are so rich and some so poor* (New York 1999) 499-507.

¹⁴⁵ Loubser, Solomon, 'Responding to state failure in Somalia', 5-9.

¹⁴⁶ Loubser, Solomon, 'Responding to state failure in Somalia', 1-2.

Vgl: Helman en Ratner, 'Saving failed states', 5-9.

¹⁴⁷ Vgl: Duyvesteyn, I., *Clausewitz and African War: politics and strategy in Liberia and Somalia* (New York 2005) 8-9, 18. Over het gegeven van state breakdown in het geval van o.a. Somalië.

nieuwe Federal Government of Somalia (FGS, opvolger van de Transitional Federal Government en de erkende soeverein over het Somalisch grondgebied), aan kracht, een oplossing lijkt nog lang niet in zicht te zijn. De wetteloosheid in Somalië duurt, evenals de piraterij tot 2012, voort. Dit betekent dat binnen het territorium van Somalië geen actor is die geweld effectief kan legitimeren.

De negatieve kant van de in hoofdstuk 1 geformuleerde definitie van het geweldsmonopolie betekent zoals besproken dat illegitiem geweld bestreden dient te worden. Als failed state kan Somalië dit juist niet doen. Het meest basale middel van geweldbeheersing ontbreekt: een nationaal beveiligingsapparaat (politie, leger en de andere ordediensten) dat als sterkste speler binnen het territorium kan optreden. Grote prioriteit wordt door onder andere de Verenigde Naties bij ontwikkelingsprojecten gelegd op herstel van de interne soevereiniteit van Somalië en de verantwoordelijkheid om het eigen lot in handen te nemen, het bieden van humanitaire hulp en het herstellen van de 'rule of law'.¹⁴⁸

De causaliteit tussen een niet functionerende soeverein en gewapende groepen of individuen die het eigen belang, materieel of politiek, 'te zwaard' nastreven is eveneens geen nieuw verschijnsel.¹⁴⁹ Dat in Somalië lokale omstandigheden condities scheppen waarin piraterij floreert, is een gegeven waarover grote overeenstemming bestaat. Er ook is veel geschreven over de problematiek rondom de aanwezigheid van 'de facto staten' als Puntland en Somaliland¹⁵⁰ en de (vermeende) verwevenheid van de piraterij met terroristische groeperingen¹⁵¹ en 'warlords'¹⁵². Dit alles doet kortgezegd de bouw aan een enkele interne soevereine entiteit in de regio geen goed, nu verschillende partijen de legitimiteit van interne soevereiniteit claimen of zich gedragen als

¹⁴⁸ Resolutie 733 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (23 januari 1992), *UN Doc S/Res/733*.
Resolutie 794 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (3 december 1992), *UN Doc S/Res/794*.
Resolutie 885 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (16 november 1993), *UN Doc S/Res/885*.
Resolutie 954 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (4 november 1994), *UN Doc S/Res/954*.
Resolutie 1356 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (19 juni 2001), *UN Doc S/Res/1356*.
Resolutie 1816 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (2 juni 2008), *UN Doc S/RES/1816*.
Resolutie 1846 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (2 december 2008), *UN Doc S/Res/1846*.
Resolutie 1851 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (16 december 2008), *UN Doc S/Res/1851*.
Resolutie 1897 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (30 november 2009), *UN Doc S/Res/1897*.
Resolutie 1964 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (22 december 2010), *UN Doc S/Res/1964*.
Resolutie 2020 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (22 november 2011), *UN Doc S/Res/2020*.
Resolutie 2077 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (21 november 2012), *UN Doc/S/Res/2077*.
Resolutie 2125 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (18 november 2013), *UN Doc/S/Res/2125*.

¹⁴⁹ Lennox, *Contemporary piracy of the Horn of Africa*, iii en 4.

¹⁵⁰ A. Arieff, 'De facto statehood? The strange case of Somaliland', *Yale journal of international affairs* (spring/summer 2008) 60-61 (Over de effectieve piraterijbestrijding door de niet erkende entiteit Somaliland in 2006) en 74-75.

Vgl: Hansen, *Piracy in the gulf of Aden*, 37.

¹⁵¹ Verenigde Naties, *Report of the Monitoring Group on Somalia pursuant to Security Council resolution 1811 (2008)* S/2008/769, 27-29.

¹⁵² Verenigde Naties, *Report of the Monitoring Group on Somalia pursuant to Security Council resolution 1811 (2008)* S/2008/769, 31

soeverein.¹⁵³

Verder wordt in het academische debat het disfunctioneren van de staat¹⁵⁴, van de instituten van de staat¹⁵⁵, of van het mondiale systeem¹⁵⁶, als variaties op hetzelfde thema, aangewezen wanneer gekeken wordt naar oorzaken van het wijdverbreide geweld in Somalië. Het bestaan van dit geweld is een directe uitdaging voor de soevereine staatsclaim en logischerwijs bijzonder problematisch wanneer een geweldsmonopolie onderdeel van die claim is.

In het volgende stuk van dit hoofdstuk wordt de Somalische piraterij besproken in de context van gangbare academische definities van piraterij in de internationale betrekkingen. Doel hiervan is om weer te geven welke condities er moeten bestaan om piraterij in het leven te roepen. Dit op basis van het verleden en de theorie van de internationale betrekkingen, om zo te bekijken of de Somalische piraterij als zodanig een nieuw verschijnsel is. Hierna wordt in de tweede paragraaf besproken wat het bestaan van de Somalische piraterij betekent voor de internationale betrekkingen.

2.2 Wat maakt een piraat?

De situatie in de Golf van Aden is niet zomaar ontstaan. Deze thesis richt zich niet op een uitgebreide geschiedenis van de Somalische kwestie en zoekt ook niet naar de oplossingen van de bredere problematiek. Wel dient overdacht te worden welke historische ontwikkelingen aan de wederopstanding van piraterij in de Golf van Aden vooraf gingen. In het bijzonder de vraag waarom piraterij als middel wordt gekozen om de economische realiteiten in Somalië het hoofd te bieden. Dit is van belang om twee redenen. Ten eerste voor het toepassen van de gekozen definitie. Een handeling kan pas als piraterij aangeduid worden als er geacteerd wordt vanuit een eigen (economisch) belang; handeling die vanuit een louter ideologisch perspectief plaatsvinden of in directe opdracht van een statelijke entiteit zijn geen piraterij.¹⁵⁷ Ten tweede is van belang om de 'Somalische piraat', als abstracte actor, te plaatsen in de theorie van de internationale betrekkingen. Niet onwaarschijnlijk lijkt het namelijk dat piraterij historisch gezien de kop opsteekt in gebieden waar een zwakke centrale autoriteit bestaat¹⁵⁸, een tekort aan basale levensbehoeften is¹⁵⁹ en de

¹⁵³ Krasner, *Sovereignty*, 11-12. De interne soevereiniteit staat gelijk aan Krasners 'domestic sovereignty'.

¹⁵⁴ Lennox, *Contemporary piracy of the Horn of Africa*, 15.

¹⁵⁵ Harper, *Getting Somalia wrong*, 197-201.

¹⁵⁶ Helman en Ratner, 'Saving failed states', 13-20.

¹⁵⁷ Voor de definitie van piraterij in het internationaal recht: Artikel 101 van de United Nations Convention on the Law Of the Sea (UNCLOS). Te raadplegen via:
http://www.un.org/Depts/los/convention_agreements/texts/unclos/closindx.htm (12-12-2014).

¹⁵⁸ A.B. Elleman, A. Forbes, A., en D. Rosenberg, *Piracy and maritime crime: historical and modern case studies* (Newport 2010), 1-10.

¹⁵⁹ G.E. Weier, 'Fish, family and profit: Piracy and the horn of Africa' in: Elleman, Forbes, Rosenberg(eds), *Piracy and maritime crime: historical and modern case studies* (Newport 2010), 207.

mogelijkheid tot piraterij aanwezig is.¹⁶⁰

In het volgende gedeelte van het betoog wordt ingegaan op de omstandigheden die ten grondslag liggen aan het bestaan van vroegmoderne piraten en hoe zij de machtsclaims van vroegmoderne staten uitdaagden. Vervolgens wordt de uitdaging van statelijke macht door de Somalische piraten in het gekozen tijdvak besproken. Daarna zal in paragraaf 2.3. ingegaan worden op de implicaties die *het bestaan* van de Somalische piraterij heeft voor de internationale betrekkingen om in paragraaf 2.4 af te sluiten met een beschouwing van de theorie van internationale betrekkingen rondom piraterij.

Vroegmoderne piraterij

In zijn werk *Piracy: A history* bespreekt Travers door het bekijken van egodocumenten en verslagen de geschiedenis van het verschijnsel vroegmoderne piraterij.¹⁶¹ Piraterij krijgt volgens hem slechts een kans wanneer er wanhopige levenssituatie is waarin personen de mogelijkheid hebben om piraat te worden. Van het romantische beeld van de piraat blijft weinig heel.¹⁶² Ook binnen de theorie van internationale betrekkingen benaderen verschillende denkers piraterij niet anders dan als een verschijnsel dat voortkomt uit noodzaak en een economisch tekort aan de zijde van piraten, gekoppeld aan de mogelijkheid tot geweldsuitoefening, in de vorm van de aanwezigheid van ervaring, wapens en toegang tot een gebied met bloeiende zeehandel. Auteurs zoals Shofield en Warner die zich samen bezig houden met de ontwikkeling van staten en de socio-economische studie naar piraterij geven eveneens aan dat onder de 'juiste' condities personen of groepen geneigd zullen zijn met geweld te proberen in de (basale) behoeften te voorzien.¹⁶³ Travers stelt verder dat klassieke piraten ook gemotiveerd werden door een behoefte aan vrijheid. Hij schrijft over piraterij als een antiautoritaire en democratische beweging. Deze analyse vindt echter in de wereld van de internationale betrekkingen en de studie naar piraterij weinig steun.¹⁶⁴

De bewering van Travers, dat piraten voornamelijk vanuit culturele motieven of noodweer handelen staak haaks op hetgeen Weier en Lennox¹⁶⁵, hieronder verder besproken, beweren. Bij hen en vele anderen is voor de piraat juist de combinatie van mogelijkheid en winstkans de

¹⁶⁰ R. Geiss, A. Petrig, *Piracy and Armed Robbery at Sea: The Legal Framework for Counter-Piracy Operations in Somalia and the Gulf of Aden* (e-pub 2011), 3-6.

¹⁶¹ T. Travers, *Pirates*, 5-7.

¹⁶² T. Travers, *Pirates*, 8-9.

¹⁶³ C. Shofield, R. Warner, 'Horn of troubles: understanding and addressing the Somali "piracy" phenomenon' in: J. Garofano, A. Dew (eds.), *Deep currents and rising tides: The Indian ocean and international security* (Washington 2013), 112-115.

¹⁶⁴ Travers, *Pirates*, 8-10 en 16-23.

Vgl: D. Guilfoyle, *Modern piracy: Legal challenges and responses* (Cheltenham 2013), 36-45.

¹⁶⁵ Weier, 'Fish, family and profit', 207-208.

doorslaggevende factor. Controle door warlords zoals Travers deze beschrijft komen echter wel voor en zou eerder in de sfeer van terrorisme of illegitiem staatsgeweld vallen dan in de sfeer van piraterij.¹⁶⁶

In het academisch debat wordt gewezen op een interessant probleem: vroegmoderne piraten wisselden nog wel eens van rol met kapers, gelegitimeerde private geweldsaanbieders.¹⁶⁷ Deze 'professionals' gebruikten in tijden van vrede de opgedane vaardigheden voor eigen gewin door illegaal schepen op te overvallen. Dit creëert de moeilijkheid dat klassieke piraten, zoals de zestiende-eeuwse Sir Francis Drake, bij de ene academicus de rol van kaper, bij de andere de rol van piraat krijgen toegedicht.¹⁶⁸ Het is daarom bij de historische bestudering van piraten moeilijk om tot een classificatie te komen. Steeds moet gekeken worden naar de feitelijke handelingen, maar ook naar het wisselende spel van de internationale betrekkingen, zeker in de vroegmoderne tijd. Dit problematiseert al vele jaren het academisch debat rondom een eenduidige, historische definitie van piraterij.¹⁶⁹

De pijnpunten in het academische debat over vroegmoderne piraterij zijn voor deze thesis slechts weinig relevant, nu een grote consensus bestaat over één van de voornaamste drijfveren van klassieke piraten: de focus op economisch gewin.¹⁷⁰ Verder kan gesteld worden dat de piraat enkel door te handelen als een piraat de soevereine claim van een staat uitdaagt. Het is voor de hier gebezigde analyse niet relevant hoe een piraat tegenover zichzelf of desgevraagd tegenover anderen zijn handelingen zal (proberen te) rechtvaardigen. Juist dat hij de handelingen, gedefinieerd als piraterij, uitvoert is voldoende om hem aan te duiden als zodanig. Ook over de werkwijzen van vroegmoderne piraten bestaat eigenlijk geen discussie. Het overvallen van schepen op zee met als oogmerk het gijzelen van de bemanning ten einde losgeld te eisen, het buit maken van de lading of het schip zelf is de *modus operandi* van piraten van alle tijden. Het gebruik van geweld en het dreigen daarmee om deze doelen te bereiken evenzeer.¹⁷¹

Voor de analyse van belang hier op te merken dat de vroegmoderne piraat per definitie niet direct door een statelijke actor ingezet wordt. Juist de afwezigheid van een sterk centraal gezag lijkt

¹⁶⁶ T. Travers, *Pirates*, 469-471.

¹⁶⁷ Thomson, *Mercenaries, Pirates and Sovereigns*, 40-41 en 65-67.

¹⁶⁸ B. Fuchs, 'Faithless empires: pirates, renegadoes and the English Nation', *English Literary History* 67-1 (spring 2000) 47-49.

¹⁶⁹ Travers, *Pirates*, 131-140.

Vgl: Weier, 'Fish, family and profit', 207-209.

Vgl: Hansen, *Piracy in the greater Gulf of Aden*, 7.

¹⁷⁰ Travers, *Pirates*, 469.

¹⁷¹ Weier, 'Fish, family and profit', 207.

Vgl: Kempe, 'Beyond the law', 379-383.

Anders: Hansen, *Piracy in the gulf of Aden*, 37-39.

een permissie te vormen voor piraterij.¹⁷²

Er bestaat een groeiende en multidisciplinaire aandacht voor de Somalische piraterij, die zich niet beperkt tot de internationale betrekkingen of de studie van het internationaal recht. In deze paragraaf wordt een viertal exemplarische visies besproken die, hoe verschillend hun oorsprong toch steeds tot overeenkomstige conclusies leiden. Op deze manier kan de specifieke verschijningsvorm van Somalische piraterij geduid worden en tegelijkertijd recht gedaan worden aan het complexe debat rondom deze kwestie.

De Somalische piraat als historisch verschijnsel

Travers geeft een opsomming van piraten door de tijd heen, waar hij telkens aandacht besteed aan de cultuur van piraten, de werkwijze en achterliggende oorzaken van piraterij. Hij merkt op dat de Somalische piraten georganiseerd zijn op verschillende manieren; sommige groepen werken voor machtige Somalische 'warlords', terroristische groeperingen of nationalistische verbanden. Anderen zijn niets meer dan bewapende groepen vissers. Ook bespreekt Travers, met enkele voorbeelden, de modus operandi van de Somalische piraten: het op open zee aanvallen van schepen met als doel de bemanning voor losgeld te gijzelen. De dreiging van extreem geweld is volgens Travers aanwezig; in de voorbeelden die hij aanhaalt stelt hij dat verzet vaak leidt tot een escalatie. Travers bespreekt uitsluitend en summier één van de statelijke maatregelen die genomen wordt om de Somalische piraterij te stoppen: de inzet van de Amerikaanse marine en een (toen recent) succes daarvan.¹⁷³ Hij contrasteert de Somalische piraterij met de maritieme criminaliteit in de straat van Malacca, waar overvallen op voor anker liggende schepen in havens de norm zijn.¹⁷⁴

Travers noemt als onderliggende oorzaak voor piraterij in beide gebieden het 'gebrek aan maritieme controle' en stelt dat de (lichte) vermindering in aanvallen tussen 2006 en 2008 vooral te danken is aan toegenomen maritieme controle door, in het geval van Somalië, de buurlanden en verstevigde interne politieke controle.¹⁷⁵

De Somalische piraat in strategisch perspectief

Patrick Lennox voerde in opdracht van een Canadees onderzoeksinstituut een uitgebreide studie uit over de contemporaine piraterij voor de hoorn van Afrika. Lennox bespreekt in deze studie de algemene cycli van piraterij, de opkomst en evolutie van specifiek de Somalische piraterij en de

¹⁷² Weier, 'Fish, family and profit', 208.wrong?

¹⁷³ Travers, *Pirates*, 470-471

¹⁷⁴ Travers, *Pirates*, 469-476.

¹⁷⁵ Travers, *Pirates*, 469 en 474.

verschillende reacties van staten en private actoren. Lennox analyseert vanuit een strategisch perspectief, met als hoofddoel het voorspellen van de verdere ontwikkeling van de Somalische piraterij en de daarom benodigde maatregelen van statelijke en private actoren.¹⁷⁶ Lennox bespreekt piraterij aan de hand van een door Donald Puchala gemaakt model¹⁷⁷, waarin piraterij een cyclisch verschijnsel van alle tijden is. Lennox merkt meteen op dat, net als in de historische cycli, Somalische piraten gedreven worden door economische noodzaak en het bestaan van piraat kiezen om de eigen economische omstandigheden te verbeteren. Lennox noemt deze eerste van zijn drie essentiële factoren 'wanhoop' ('desperation'). Tevens wijst hij op het theoretisch gegeven dat, omdat piraten niet gemotiveerd worden door ideologie of fanatisme, zij gezien kunnen worden als rationele, strategische actoren, die enerzijds zullen acteren omdat 'winst' voor een betrekkelijk laag risico is te verkrijgen, maar anderzijds af zullen zien van riskantere activiteiten. Verder stelt hij dat sterk leiderschap een daarin een beslissende rol kan spelen. Als cruciale conditie voor het bestaan van piraterij wijst Lennox op noodzaak van 'sanctuary', wat hij omschrijft als een veilige ruimte van waaruit piraten kunnen handelen. Ten slotte wijst Lennox de voor piraterij benodigde complexiteit van netwerken en organisatie aan; piraterij op volle zee is geen simpele onderneming en vereist directe of indirecte organisatie. Lennox stelt dat dit voor Somalische piraten niet anders is.¹⁷⁸

Het gegeven dat Somalië 'the most failed state on the planet' is draagt volgens Lennox dan ook sterk bij aan de cruciale eis van sanctuary.¹⁷⁹ Na een summier beschrijving van de recente geschiedenis van geweld en wetteloosheid in Somalië concludeert Lennox dat, hoe de situatie zich ook zal ontwikkelen er in ieder geval geen sprake zal zijn van een snel herstel van orde. Dit in combinatie met destabiliserende gewapende groepen, open strijd tussen de verschillende 'clans' en de recente natuurrampen in Somalië zorgen er volgens Lennox voor dat de piraten in Somalië zich kunnen ontwikkelen tot een fenomeen met destabiliserende gevolgen voor de gehele regio.¹⁸⁰

Lennox bespreekt de nieuwste fase van de Somalische piraterij, die hij doet aanvangen in 2008, door in te gaan op de omvang van het fenomeen en het bespreken van gekozen werkwijze van de piraten. Hij beschrijft een typische piratenaanval en de capaciteiten van het Somalische piratennetwerk als geheel, waarbij hij opmerkt dat het netwerk een internationaal karakter heeft, sterke banden lijkt te hebben met de niet erkende staat Puntland en het islamitische terreur netwerk

¹⁷⁶ Lennox, *Contemporary piracy of the Horn of Africa*, 2, 14-15.

¹⁷⁷ D.J. Puchala, 'Of pirates and terrorists: what experience and history teach', *Contemporary security policy* 26-1(2005) 1-2.

¹⁷⁸ Lennox, *Contemporary piracy of the Horn of Africa*, 2.

Vgl: Lennox, *Contemporary piracy of the Horn of Africa*, 3-4.

¹⁷⁹ Lennox, *Contemporary piracy of the Horn of Africa*, 4.

¹⁸⁰ Lennox, *Contemporary piracy of the Horn of Africa*, 5-8 en 15.

Al Shahaab.¹⁸¹ Die laatste connectie lijkt een opmerkelijke bevinding, nu Al-Shahaab officieel tegen piraterij is, wat bevestigd werd tijdens het bewind van de Islamitische raden in Somalië, die piraterij zwaar straffen in *sharia* rechtbanken.¹⁸²

Lennox stelt dat door deze ontwikkelingen niet alleen de dreiging van piraterij exponentieel is toegenomen, maar wijst ook op de resistentie van het netwerk tegen internationale actie op volle zee. De piraten passen tactieken aan en gebruiken de beperkingen die het internationale systeem, met name het internationaal recht, tegen de statelijke marines in het gebied opwerpt. In die context zijn recente resoluties van de Veiligheidsraad, die achtervolging van piraten in de territoriale wateren en in extreme gevallen zelfs op land toestaan niet verwonderlijk. Lennox wijst bovendien op het ongemakkelijke feit dat piraterij in Somalië, als enige aanwezige economische groeifactor, een aantrekkelijk pad is voor de miljoenen die daar in een uitzichtloze situatie verkeren.¹⁸³ De economische drijfveer van de Somalische piraten komt bij Lennox duidelijk naar voren, een factor die ook bij andere schrijvers steeds terugkeert.

De Somalische piraat als geografisch en institutioneel verschijnsel

Hansen betoogt over Somalische piraterij dat dit verschijnsel een specifiek regionaal en temporeel verschijnsel is. Zijn werkt bevat, naast de hieronder verder besproken duiding van de piraterij, de interessante stelling dat lokale instituties (zoals de facto 'staat' Somaliland en sharia-rechtbanken) in het verleden met succes piraterij bestreden, dat vandaag de dag ook effectief (maar beperkt) doen en dat daarin de oplossing voor de problematiek van de Somalische piraterij moet worden gezocht.¹⁸⁴

Hansen zoekt de oorzaak van Somalische piraterij net als Lennox in de rationele hoek, waarbij hij het moeilijk voorstelbaar vindt dat Somalische piraterij uit een culturele of woede om onrechtvaardige handelingen van de internationale gemeenschap (wat hij als exclusion/relative deprivation, over bijvoorbeeld illegale bevissing, aanduidt) voortkomt. Rationele winstoverwegingen lijken ook volgens Hansen de Somalische piraterij hoofdzakelijk te drijven.¹⁸⁵

Hansen is verder sceptisch over de vaak aangenomen band tussen armoede en piraterij, nu hij stelt dat de gebieden van waaruit de piraten opereren relatief rijke gebieden zijn, terwijl grote armoede een probleem is dat in heel Somalië voorkomt. Dit lijkt overeen te stemmen met de analyse

¹⁸¹ Lennox, *Contemporary piracy of the Horn of Africa*, 10.

¹⁸² Hansen, *Piracy in the greater Gulf of Aden*, 5.

¹⁸³ Lennox, *Contemporary piracy of the Horn of Africa*, 9-11.

¹⁸⁴ Hansen, *Piracy in the greater Gulf of Aden*, 5.

¹⁸⁵ Hansen, *Piracy in the greater Gulf of Aden*, 7-10 en 19-29.

Vgl: Lennox, *Contemporary piracy of the Horn of Africa*,

van Lennox, die een zekere organisatiegraad onder de piraten ziet, waarvoor infrastructuur en middelen zijn vereist. De banden tussen terroristische organisaties en Somalische piraten zijn volgens Hansen wel aanwezig, maar niet zodanig structureel dat gesteld kan worden dat de Somalische piraterij in den brede zin een terreurverschijnsel is; het betreft eerder zuivere piraterij.¹⁸⁶ Hansen bespreekt verder de geschiedenis van Somalische piraterij en de grote moeite die bestaat in het aanwijzen van een startpunt, gezien het feit dat de piraterij niet een constant, maar een steeds terugkerend fenomeen is. De constatering dat de Somalische piraterij in georganiseerde 'campaigns' werkt, wordt door Hansen als een belangrijke verklaring voor de explosieve en cyclische aard van het verschijnsel genoemd. Hansen koppelt deze analyse aan de meteorologische omstandigheden in de Golf van Aden gedurende het jaar.¹⁸⁷

Net als Lennox stelt Hansen dat leiderschap een belangrijke factor is in de explosieve groei van Somalische piraterij tussen 2008 en 2010.¹⁸⁸ Hij bespreekt uitvoerig de geschiedenis en werkwijze van piratenleider Mohamed Abdi Hassan "Afweyne". Ook merkt hij de verwevenheid van de Somalische clanstructuur met de piraten op en de bijkomstige moeilijkheden voor piraterij bestrijding.¹⁸⁹

Ten slotte merkt Hansen, in tegenstelling tot Lennox, op dat de Somalische piraterij na 2008 is versplinterd. De gemiddelde Somalische piratengroep is dan een decentrale, op clan gebaseerde operatie, die op een veelvoud van manieren gefinancierd kan worden, niet anders dan andere typisch Somalische investeringsmodellen, daarbij geholpen door corruptie onder de aanwezige autoriteiten, clan bescherming en grote gebieden waar geen enkele statelijke actor macht kan uitoefenen. Banden met terroristische organisaties of de entiteit Puntland worden door Hansen slechts summier behandeld.¹⁹⁰ Hansen wijst op de organisatie van Somalische piraterij en de verwevenheid ervan met de clanstructuren aan als reden voor de groei en het beklijven ervan. Hij ziet het voornamelijk als regionaal fenomeen, in tegenstelling tot meer systemische auteurs.

De Somalische piraat in het maritiem recht

Gary Weier stelt over Somalische piraten in zijn bijdrage in de bundel *Piracy and maritime crime: Historical and modern case studies*, als eerste dat de Somalische piraterij veel meer dan andere vormen van hedendaagse piraterij in de UNCLOS definities past en dus als vroegmoderne piraterij

¹⁸⁶ Hansen, *Piracy in the greater Gulf of Aden*, 11-16

Vgl: Lennox, *Contemporary piracy of the Horn of Africa*, 5-8.

¹⁸⁷ Hansen, *Piracy in the greater Gulf of Aden*, 17-22.

¹⁸⁸ Hansen, *Piracy in the greater Gulf of Aden*, 34.

¹⁸⁹ Hansen, *Piracy in the greater Gulf of Aden*, 23-27.

¹⁹⁰ Hansen, *Piracy in the greater Gulf of Aden*, 31-41.

Anders: Lennox, *Contemporary piracy of the Horn of Africa*, 8-11.

gezien mag worden; het achtervolgen, aan boord gaan en voor losgeld vasthouden van de bemanning op volle zee is de voornaamste verschijningswijze van Somalische piraterij.¹⁹¹ Weier stelt, evenals Lennox en Hansen dat de vanaf 2004-2005 de Somalische piraterij significant toeneemt.¹⁹²

Net als de eerder aangehaalde auteurs plaatst ook Weier de oorzaken van de Somalische piraterij bij de zwakke centrale staat in Somalië. Ook schrijft hij over de geschiedenis van Somalië, waarin hij vooral benadrukt dat het ineensstorten van de regering onder Said Barre in 1991 als katalysator voor de veranderingen in Somalië moet gelden die piraterij op de huidige schaal mogelijk heeft gemaakt.¹⁹³

Weier stelt ook dat de economische chaos en het gebrek aan een staatsstructuur, gekoppeld aan het voorhanden zijn van vele wapens door de historische stammenstrijd piraterij welhaast 'tot een zekerheid' maken voor de kust van Somalië.¹⁹⁴ Ook hij bespreekt de modernisering van de vroegmoderne piraterij onder het leiderschap van sterke persoonlijkheden zoals "Afweyne" en de groei van de Somalische piraterij in omvang en aanpassingsvermogen als gevolg.¹⁹⁵ Voor Weier is het duidelijk: de Somalische piraterij is een moderne verschijningsvorm van een oud probleem, maar heeft, in tegenstelling tot vroegmoderne piraterij, nu een veel grotere mate van veerkracht.

2.3 Overeenkomsten

Een veel voorkomende vraag in het debat over de Somalische problematiek in de brede zin is waarom de internationale gemeenschap niet kiest voor een aanpak bij 'de wortel' van het probleem, maar slechts bereid lijkt te zijn de 'takken te snoeien'.¹⁹⁶ Mandel lijkt deze vraag indirect te beantwoorden wanneer hij concludeert dat de opgave om een niet functionerende staat krachtig genoeg te maken ten opzichte van niet co-operatieve niet statelijke actoren met geweldcapaciteit een weinig zinvolle bezigheid is als deze staat zichzelf niet weet te organiseren.¹⁹⁷ Piraten zelf willen nog wel eens wijzen op een rol als kustwacht tegen onwettige buitenlandse inmenging, zoals hierboven bij Hansen kort is besproken.

Dit is wat betreft de piraterij, gezien de gelijkennis die de moderne 'Somalische' piraat vertoont met de historische piraat, niet onverklaarbaar. Integendeel, het verschijnsel van piraterij is niet anders in 2015 dan het in 1715 of 1815 was; ook in het moderne systeem van internationale betrekkingen lijkt

¹⁹¹ G.E. Weier, G.,E., 'Fish, family and profit: Piracy and the horn of Africa' in A.B. Elleman, A. Forbes, en D. Rosenberg (eds), *Piracy and maritime crime: historical and modern case studies* (Newport 2010) 207.

¹⁹² Weier, 'Fish, family and profit', 208-210.

¹⁹³ Weier, 'Fish, family and profit', 208-209.

Vgl: Brons, *Security, sovereignty and the state*, 212-124.

¹⁹⁴ Weier, 'Fish, family and profit', 210.

¹⁹⁵ Weier, 'Fish, family and profit', 211-212.

¹⁹⁶ Brons, *Security, sovereignty and the state*, 288-291.

¹⁹⁷ Mandel, *Global security upheaval*, 197-200, met name 199, over Somalië.

er een zeer grote overeenstemming te bestaan over de illegaliteit van de piraterijhandelingen, de onwenselijkheid daarvan en de noodzaak van bestrijding. Anders gezegd: piraterijbestrijding is een systemisch vereiste in zowel de klassieke als moderne internationale betrekkingen. Het noodzakelijke gevolg van de soevereiniteitsgedachte, nog eens versterkt door de moderne claim van het geweldsmonopolie, is een inherente onwenselijkheid van piraterij. Ook vóór het idee van het geweldsmonopolie lag de plicht van piraterijbestrijding bij de statelijke actoren.¹⁹⁸ In het geval van een failed state zoals Somalië, zal deze taak ‘automatisch’ uitgevoerd moeten worden door andere staten, omdat de piraterij nog steeds even onwenselijk is en Somalië zelf niet capabel. De huidige operaties in de Golf van Aden en de grote internationale deelname daaraan lijkt deze gedachte te ondersteunen. De verschillende vormen van Somalische soevereiniteit zijn systemisch (blijkbaar) secundair aan het belang van piraterijbestrijding. Dit valt te verklaren door vast te stellen dat het hedendaagse internationale systeem de nadruk enerzijds legt bij de soevereiniteit van staten en anderzijds op noodzaak voor geweldbeheersing middels internationale verdragen en het handhaving van het statelijk geweldsmonopolie.¹⁹⁹

Statelijke doorbreking van de soevereiniteit middels geweld is gecriminaliseerd onder het VN regime, wat betekent dat diegenen die onder de soevereine macht van de staat vallen (in de theorie: alle private actoren) zich moeten onthouden van het zelfstandig doorbreken van dit systeem. Staten dragen over en weer ook de verantwoordelijkheid om dat te voorkomen. Somalië is niet in staat aan die verantwoordelijkheid te voldoen, daar het een failed state is. Resolutie 1816 van de Veiligheidsraad zorgt er dan ook bijvoorbeeld voor dat andere staten de maritieme beveiligingstaak ook in de territoriale wateren van Somalië op zich nemen, *juist omdat Somalië zelf deze taak niet kan uitvoeren*.²⁰⁰ Dit lijkt een directe invulling van het idee dat het hier om noodzakelijke piraterijbestrijding gaat door de Veiligheidsraad.²⁰¹ Dat piraterijbestrijding prioriteit lijkt te krijgen, is een onvermijdbaar gevolg van het systeem van soevereiniteit; het enkele bestaan van piraterij vormt een bedreiging voor zowel de soevereiniteitsgedachte en het geweldsmonopolie. De onmogelijkheid van een interne oplossing door de Somalische staat dwingt de internationale gemeenschap tot handelen.

De verschillen tussen vroegmoderne en Somalische piraterij verdienen een korte bespreking. Ten eerste ontbreekt een band tussen professionele geweldaanbieders en de Somalische piraten in

¹⁹⁸ R. Walter, *Enemies of all mankind*, 29-34, 64-65 en 221-222.

Vgl: P. Campbell, 'A modern history of the legal definition of piracy' in Elleman, Forbes, en Rosenberg (eds), *Piracy and maritime crime*, 20 (het principe van piraterij als misdaad *sui generis* bondig geïllustreerd).

¹⁹⁹ Geiss, Petrig, *Piracy and Armed Robbery at Sea* (e-pub 2011) 37 en 51-54.

²⁰⁰ Resolutie 1816 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (2 juni 2008), *UN Doc S/RES/1816*, 1-2.

²⁰¹ Resolutie 1816 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (2 juni 2008), *UN Doc S/RES/1816*, 1, 3 (punt 7a-7c).

vergelijking met deze band tussen de vroegmoderne piraat en de kaper. Somalische piraten kunnen dan wel werkzaam zijn voor warlords, terroristische organisaties of criminele netwerken, maar zijn nimmer in dienst van een legitieme statelijke actor en ook niet van legitieme bedrijven die in opdracht van statelijke actoren handelen. Het is relevant om op te merken dat een groot gedeelte van de 'Somalische' piraterij uitgevoerd wordt uit havens in Puntland, overigens zonder directe opdracht van de autoriteiten daar.²⁰² Puntlandse autoriteiten zijn echter, zo toont Hansen, lang niet altijd effectief of vanwege het lage loon van de overheidsdienaren. Zij zijn door piraten gemakkelijk om te kopen.²⁰³ De stelling dat piraten voor een vrijheidsideaal, culturele overwegingen of vanuit een antiautoritaire houding kiezen voor piraterij lijkt nauwelijks voorstelbaar in het geval van de Somalische piraat.²⁰⁴

Ook de georganiseerde, internationale aard van de moderne Somalische piraat is niet zo fundamenteel dat er gebroken wordt met de vroegmoderne piraat in zijn rol als systeembedreiging. In tegendeel, nu de handelingen van de Somalische piraten fundamenteel dezelfde zijn als die van vroegmoderne piraten, daar het op grotere schaal en met een strategisch adaptief vermogen, kan gesteld worden dat Somalische piraten een minstens even grote bedreiging zijn als de vroegmoderne tegenhangers, om exact dezelfde redenen. Dit is ook terug te zien in de grote overeenstemming die in de verschillende disciplines lijkt te bestaan over de oorzaken van piraterij. Er ontbreekt in Somalië (in tegenstelling tot Puntland) centraal gezag, er wordt niet voorzien in de basale behoeftes van vele mensen en diegenen met de mogelijkheid en de wil kiezen voor piraterij uit economische noodzaak of voor eigen gewin. Ook is er in de vorm van de Golf van Aden en vitale daardoorheen lopende 'shipping routes' de mogelijkheid tot het bedrijven van piraterij aanwezig. Eveneens is er in Somalië geen gebrek aan personen met de noodzakelijke capaciteiten om op zee te kunnen acteren (ontheemde vissers, werkeloze marinemensen, etc.) en zijn (zware) wapens in overvloed voorhanden door voortdurende stammenstrijd en burgeroorlog.²⁰⁵

In zijn boek *Enemies of all mankind: Vattel's theory for collective security* bespreekt Rech Walter de theorie omtrent collectieve veiligheid van Vattel, een invloedrijke achttiende-eeuwse denker op het gebied van internationale betrekkingen.²⁰⁶ Walter staat in dit werk uitvoerig stil bij de formuleringen en denkwijzen omtrent piraterij en collectieve veiligheid in de theorie van de internationale betrekkingen en toont zo het hedendaagse denken over collectieve veiligheid,

²⁰² Veiligheidsraad van de Verenigde Naties, *Report of the Monitoring Group on Somalia and Eritrea pursuant to Security Council Resolution 2002 (2011)* (13 juli 2012) UN DOC S/2012/544, 196.

²⁰³ Hansen, *Piracy in the greater gulf of Aden*, 39-42.

²⁰⁴ Travers, *Pirates*, 20-23.

²⁰⁵ Brons, *Society, security, sovereignty and the state*, 126-128.

²⁰⁶ Walter, *Enemies of all mankind*, 1.

waardoor ook de VN beheerst lijkt te worden.²⁰⁷ Walter stelt dat dreiging van piraterij in de moderne tijd niet wezenlijk anders is dan de dreiging van piraterij in 1758; ook in het moderne stelsel is de problematiek van niet-statelijke geweldsactoren aanwezig. Walter stelt verder dat, daar deze problematiek niet wezenlijk is gewijzigd, de aanpak van deze problemen evenmin veel variatie vertoont met de historische aanpak. De benamingen van de natiestaten en verantwoordelijke organen zijn wellicht anders, maar de basis is hetzelfde; de internationale gemeenschap, zowel toen als nu, ervaart een systematische behoefte om in te grijpen.²⁰⁸

Gesteld kan worden dat de Somalische piraat daarmee niet alleen op grote lijnen gelijkgesteld moet worden met de klassieke *hostis humani generis* zoals Hugo de Groot middels Cicero schetst, maar dat de Somalische piraat geldt als opvolger van zijn beroepsgenoot uit de vroegmoderne tijd.²⁰⁹ Bestrijding van piraterij kan daarmee gezien worden als een systemische noodzaak; de piraat tart door zijn enkele bestaan het geweldsmonopolie van staten en wordt daarmee een ‘vijand van de algehele mensheid’. Deze dreiging gaat blijkbaar ver genoeg om, in het geval van een falende staat als broeinest van piraterij, de statelijke soevereiniteit ondergeschikt te maken aan het opheffen van die dreiging.

2.4 De theoretische context: internationale betrekkingen

De Somalische problematiek in de context van de internationale betrekkingen laat zich, zoals uit de bovenstaande paragrafen blijkt, kenmerken door een lage actiebereidheid van de internationale gemeenschap wat betreft het direct ingrijpen in Somalië. Afhankelijk van binnen welke stroming van internationale betrekkingen gesproken wordt, ligt dat aan prevalerende normen tegen interventie

²⁰⁷ Walter, *Enemies of all mankind*, 121-122.

²⁰⁸ Walter, *Enemies of all mankind*, 221-223.

Zie volgende resoluties van de VN Veiligheidsraad, waarin consequent gesproken wordt van een dreiging voor het internationale collectief.

Resolutie 733 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (23 januari 1992), *UN Doc S/Res/733*, 1-2.

Resolutie 794 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (3 december 1992), *UN Doc S/Res/794*, 1-2.

Resolutie 885 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (16 november 1993), *UN Doc S/Res/885*, 1-2.

Resolutie 954 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (4 november 1994), *UN Doc S/Res/954*, 1-2.

Resolutie 1356 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (19 juni 2001), *UN Doc S/Res/1356*, 1.

Resolutie 1816 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (2 juni 2008), *UN Doc S/RES/1816*, 1.

Resolutie 1846 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (2 december 2008), *UN Doc S/Res/1846*, 1-2.

Resolutie 1851 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (16 december 2008), *UN Doc S/Res/1851*, 1.

Resolutie 1897 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (30 november 2009), *UN Doc S/Res/1897*, 1.

Resolutie 1964 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (22 december 2010), *UN Doc S/Res/1964*, 1-2.

Resolutie 2020 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (22 november 2011), *UN Doc S/Res/2020*.

Resolutie 2077 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (21 november 2012), *UN Doc/S/Res/2077*.

Resolutie 2125 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (18 november 2013), *UN Doc/S/Res/2125*.

²⁰⁹ Kempe, 'Beyond the law', 387-388.

die staten weerhouden van een direct optreden²¹⁰, aan de lage geopolitieke winst die (westerse) staten zouden verkrijgen in ruil voor een (politiek en economisch) kostbaar 'hands on' stabilisatie proces²¹¹ of overwegingen waarbij het vanuit economische en macht-gerelateerde oogpunt zinniger is om slechts de eigen scheepvaart te beschermen.²¹²

Het gevolg hiervan is dat er steeds gekozen wordt voor oplossingen die de situatie in Somalië zouden kunnen verbeteren, doch zonder directe (westerse) interventie in Somalië, zoals ontwikkelingshulp in geld en de voedselzendingen van het World Food Programme. De resoluties van de VN Veiligheidsraad laten een beeld zien van een internationale gemeenschap die zich, in het kader van veiligheidsvraagstukken, vooral bezig lijkt te houden met het afdwingen van het in 1992 opgelegde embargo op de wapenhandel in Somalië en zich steeds druk maakt over het gebrek aan effectiviteit van dit middel.²¹³

De internationale gemeenschap kiest, zoals hierboven betoogd, om systemische redenen voor een directe en onmiddellijke aanpak van piraterij. Dit is te zien aan de internationale marine inzet en de aanhoudende VN aandacht voor de dreiging van piraterij. Ook de publicaties van de

210 D. Philpott, *Revolutions in sovereignty: how ideas shaped modern international relations* (Princeton 2001)255-256.

211 P. Beahr., en C. Flinterman, 'Humanitaire interventie. De huidige stand van zaken' in: Hellema en Reiding (eds.), *Humanitaire interventie en soevereiniteit*, 125-134.

212 T.L. Knutsen, *A history of international relations*, 285-286.

Vgl: D. Hellema, H. Reiding, H., 'Humanitaire interventie en de verbreiding van de democratie' in D. Hellema, H. Reiding, H. (eds.), *Humanitaire interventie en soevereiniteit: de geschiedenis van de tegenstelling* (Amsterdam 2004) 175-185.

213 Hier volgt een selectie van de VN Veiligheidsraad resoluties aangaande de illegale wapenhandel in Afrika en specifiek over Somalië. Deze lijst is niet uitputtend; maar dient ter illustratie van de aanhoudende verwijzing naar het wapenembargo zoals in de tekst besproken. Voor een volledige lijst met resoluties van de Veiligheidsraad aangaande Somalië, zie de bibliografie.

Resolutie 733 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (23 januari 1992), *UN Doc S/Res/733*, 1-2.

Resolutie 897 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (4 februari 1994), *UN Doc S/Res/897*, 1-2.

Resolutie 1209 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (19 november 1998), *UN Doc S/Res/1209* (over wapenhandel in Afrika in den brede zin).

Resolutie 1318 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (7 september 2000), *UN Doc S/Res/1318* (over vrede in Afrika).

Resolutie 1356 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (19 juni 2001), *UN Doc S/Res/1356*.

Resolutie 1425 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (22 juli 2002), *UN Doc S/Res/1425*, 1.

Resolutie 1519 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (16 december 2003), *UN Doc S/Res/1519*, 1.

Resolutie 1558 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (17 augustus 2004), *UN Doc S/Res/1558*, 1.

Resolutie 1630 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (14 oktober 2005), *UN Doc S/Res/1630*, 1.

Resolutie 1725 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (6 december 2006), *UN Doc S/Res/1725*, 3.

Resolutie 1744 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (20 februari 2007), *UN Doc S/Res/1744*, 1-2.

Resolutie 1853 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (19 december 2009), *UN Doc S/Res/1853*, 2.

Resolutie 1916 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (19 maart 2010), *UN Doc S/Res/1916*, 1-2.

Resolutie 2002 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (29 juli 2011), *UN Doc S/Res/2002*, 1.

Resolutie 2060 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (25 juli 2012), *UN Doc S/Res/2060*, 1.

Resolutie 2111 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (24 juli 2013), *UN Doc S/Res/2111*, 1.

IMO, waarin 'best practices' voor bemanningen en 'operators'²¹⁴, vlaggenstaten²¹⁵, PMF's²¹⁶ en kust- en havenstaten²¹⁷ constant actueel gehouden worden en de High Risk Area steeds verplaatst wordt om een zo actueel mogelijk beeld van de risicogebieden te geven, tonen een grote actiebereidheid voor wat betreft piraterijbestrijding.²¹⁸ De stroom van resoluties van de Veiligheidsraad in de laatste vierentwintig jaar betreffende de veiligheidssituatie in Somalië en sinds 2008 over de steeds groter wordende piraterij dragen sterk bij aan dit beeld.²¹⁹

De noodzaak om piraterij te bestrijden kreeg vóór het bestaan van het geweldsmonopolie als vanzelf gestalte. Private partijen konden de aan hen behorende schepen bewapenen en bemannen met zeelieden bekwaam in het wapengebruik, vaak verkregen op de internationale geweldsmarkt. De handelscompagnieën van de zeventiende en achttiende eeuw kregen, als zelfstandige actoren op het wereldtoneel, zelfs nog meer verre gaande bevoegdheden van de imperialistische moederstaten, waaronder naast het 'recht van oorlog en vrede' ook de verantwoordelijkheid om de eigen (handels)belangen te beschermen tegen kaapvaart en piraterij.²²⁰

De piraten begeven zich zonder vlag en uit eigen wil op zee om moedwillig illegale activiteiten te ontplooiën. Ze onttrekken zich daarmee niet aan de (lege huls van de) soevereiniteit van de Somalische staat. Op deze wijze noodzaken zij de vlaggenstaten van de aangevallen schepen ook om te reageren om zo de eigen burgers te verdedigen. Dit is niet zozeer een juridische constatering, maar, zoals in hoofdstuk 1 reeds betoogd, een systemische constatering. Hoe onwenselijk de inzet van private beveiligers moge zijn, nog minder wenselijk lijkt het om niet te reageren en de inbreuk toe te staan. Dat zou namelijk inhouden dat het abstracte geweldsmonopolie van de staat zo belangrijk geacht wordt dat het boven de directe veiligheid van de eigen burgers gaat

²¹⁴ Internationale Maritieme Organisatie, *Piracy and armed robbery against ships: Guidance to shipowners and ship operators, shipmasters and crews on preventing and suppressing acts of piracy and armed robbery against ships* (23 juni 2009), *MSC.1/Circ.1334*.

²¹⁵ Internationale Maritieme Organisatie, *Interim recommendations for flag states regarding the use of privately contracted armed security personnel on board ships in the high risk area* (23 mei 2011), *MSC.1/Circ.1406*.

Vgl: Internationale Maritieme Organisatie, *Interim guidance for flag states on measures to prevent and mitigate Somalia-based piracy* (25 mei 2012), *MSC.1/Circ.1444*.

²¹⁶ Internationale Maritieme Organisatie, *Interim guidance to private maritime security companies providing privately contracted armed security personnel on board ships in the high risk area* (25 mei 2012), *MSC.1/Circ.1443*.

²¹⁷ Internationale Maritieme Organisatie, *Revised interim recommendations for port and coastal states regarding the use of privately contracted armed security personnel on board ships in the high risk area* (25 mei 2012), *MSC.1/Circ.1408/Rev.1*.

²¹⁸ Internationale Maritieme Organisatie, *Interim guidance for flag states on measures to prevent and mitigate Somalia-based piracy* (25 mei 2012), *MSC.1/Circ.1444*.

²¹⁹ Zie de bibliografie voor de volledige lijst VN resoluties aangaande Somalische piraterij of de verschillende noten bij dit hoofdstuk.

²²⁰ D.S. Landes, *The wealth and poverty of nations: why some are so rich and some so poor* (New York 1999) 152-153.

Vgl: E.R. Wolf, *Europe and the people without history* (London 1997) 232-250.

Vgl: Smith, 'The new condottieri and US policy', 106-107.

en boven de daadwerkelijke handhaving van het monopolie. De internationale gemeenschap lijkt de laatste jaren deze argumentatie ook te volgen. De VN raadt in een recente resolutie de staten waarvan de schepen een verhoogd risico lopen in de Golf van Aden aan om private beveiligers toe te staan als gedeelte van de oplossing. Ook pleit zij al enkele jaren voor het gebruik van zgn. 'shipriders', met rechtsmacht beklede officieren aan boord van buitenlandse (marine)schepen om zeeroof in de territoriale wateren van Somalië gelegitimeerd te kunnen bestrijden.²²¹

De overeenkomsten tussen de vroegmoderne vorm van piraterij en de piraterij in de Golf van Aden zijn reeds hierboven besproken. De grote overeenkomsten die op het gebied van motief, werkwijze en dreiging doen vermoeden dat piraten een haast natuurlijk fenomeen zijn in de internationale betrekkingen, een logisch gevolg van een systeem van soevereine staten. Het geweldsmonopolie maakt dit niet anders. Integendeel, piraten lijken in zijn algemeenheid ook een bedreiging voor dit construct. Juist omdat staten het exclusieve recht eisen om gelegitimeerd geweld te gebruiken, moet elke uitoefening van privaat geweld, die niet gelegitimeerd wordt door zelfverdediging of door een soeverein, gezien worden als een uitdaging van de internationale orde. De Verenigde Naties lijken deze gedachte te delen, als de taal waarin zij steeds oproepen om piraterij te bestrijden als aanwijzing mag dienen. Steeds opnieuw lijkt de internationale gemeenschap, middels de VN Veiligheidsraad, het principe dat piraterijbestrijding inherente taak is van alle soevereinen te omarmen.²²²

De vroegmoderne constatering omtrent piraterij, dat zij *hostis humani generis*, vijanden van de algehele mensheid zijn, lijkt ook in de eenentwintigste eeuw niet geheel zonder betekenis. Deze visie wordt door Geiss en Petrig betoogd, hoewel ze daarbij opmerken dat het debat rondom het internationale juridische regime tegen piraterij (politiek) gefragmenteerd is.²²³ Zij stellen wel dat de Veiligheidsraad onder deze assumptie opereert.²²⁴ Daarbij moet wel opgemerkt worden dat met de universele gelding van de mensenrechten piraten niet, zoals voorheen, volledig vogelvrij zijn en aan de (on)genade van de bestrijders zouden zijn overgeleverd, maar dat ook aan hen onvervreembare rechten toekomen. Deze belangrijke wijziging ten opzichte van het historische verschijnsel van piraterijbestrijding is een nuance die bij de huidige bestrijding van piraterij veel aandacht krijgt. Zorgen om de correcte wijze van bestrijding, borging van de rechten verdachten van piraterij en het instellen van internationale procedures en nationale wetgeving om piraten te berechten maakt dat

²²¹ Resolutie 2125 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (18 november 2013), *UN Doc S/Res/2125*.

Vgl: Resolutie 1851 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (16 december 2008), *UN Doc S/Res/1851*.

²²² Meest recent: Resolutie 2125 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (18 november 2013, *UN Doc/S/Res/2125*.

²²³ Geiss, Petrig, *Piracy and Armed Robbery at Sea*, 41 en 51-52.

²²⁴ Geiss, Petrig, *Piracy and Armed Robbery at Sea*, 221-222.

de piraat voor het eerst in de geschiedenis, ondanks zijn grote schare aan vijanden, bij gevangenneming kan rekenen op een eerlijk proces en gevrijwaard is van marteling of de doodstraf.²²⁵

De implicaties lijken helder; het enkele bestaan van de Somalische piraterij is een bedreiging, zoals de Veiligheidsraad ook steeds stelt, voor de internationale (rechts)orde en veiligheid. Het is in zijn geheel niet verwonderlijk dat de internationale gemeenschap grote voorrang geeft aan de onmiddellijke bestrijding van piraterij en vele middelen daarvoor gebruikt of overweegt. De opmerkingen van Duyvesteyn, dat niet statelijke actoren wel statelijke functies kunnen vervullen in de context van geweldsinzet, zijn hier zeer echter relevant. Hoewel er geen duidelijke betrokkenheid van terroristische organisaties of directe banden met het corrupte regime in Puntland lijken voor te komen is het voorstelbaar dat sommige 'Somalische' piraten ingezet worden bij (illegale) oorlogshandelingen in de trinitarische zin.²²⁶ Deze worden dan onttrokken aan de analyse die in deze thesis plaatsvindt, nu zij dan niet als piraten aangemerkt kunnen worden; ze roven niet (enkel) voor economisch gewin.

Bescherming tegen piraterij lijkt in de huidige systematiek van de internationale betrekkingen een noodzakelijke kerntaak van de individuele staat en de internationale gemeenschap. Een taak die onlosmakelijk verbonden is met zowel de claim van soevereiniteit, als de claim van het geweldsmonopolie. In het laatste gedeelte van deze thesis wordt daarom geconcludeerd met een beschouwing van het gebruik van private beveiligers om dergelijke essentiële staatsfuncties uit te voeren en de implicaties van het reeds bestaande gebruik van PMF's in de Golf van Aden voor de internationale betrekkingen.

²²⁵ Geiss, Petrig, *Piracy and Armed Robbery at Sea*, 1-4 en 221-226.

²²⁶ Duyvesteyn, *Clausewitz and african war*, 5 en 110-111.

Hoofdstuk 3: Implicaties voor de internationale betrekkingen en conclusie

Zowel piraterij als het bestaan van PMF's lijken, om geheel andere redenen, voort te komen uit het moderne systeem van internationale betrekkingen. De staat lijkt uitgespeeld te zijn als exclusieve actor op het internationaal toneel. NGO's, supranationale organisaties, moderne internationale bedrijven, terroristische groepering en andere actoren met één of meerdere exclusief statelijk vermogen profileren zich. Sommigen, zoals Mandel, zien hierin het ontstaan van een nieuwe wereldorde, met een nieuwe kijk op publieke en private veiligheid, een noodzakelijke nieuwe aanpak van private geweldsactoren en een verruiming van definities van rol van de staat als soeverein.²²⁷

Het bestaan van PMF's laat zien dat er een groeiende internationale geweldmarkt bestaat, waarop de statelijke actoren en private actoren het eigen economisch vermogen omzetten in geweldcapaciteit 'wanneer nodig'. De Somalische piraterij is een wederopstanding van een klassiek probleem van het systeem van internationale betrekkingen. Armoede en een uitzichtloos bestaan, tezamen met een zwakke huls van statelijkheid drijft deze piraten naar zee, waar zij de zwakste handelsschepen aanvallen. Dankzij het gebrek aan reëel belang en de hoge kosten, versterkt door de soevereiniteitsgedachte kiest de internationale gemeenschap voor (kost)efficiëntere oplossingen dan een krachtige, structurele interventie.²²⁸ 'Somalië', zo kan de houding van de internationale gemeenschap worden samengevat, 'moet zelf op zoek naar een werkbare invulling van de eigen soevereiniteit'.²²⁹ Het beschermen van de eigen reële belangen gaat boven normatieve of ethische overwegingen.²³⁰

Er kunnen nu twee dingen geconstateerd worden. De eerste constatering is dat het geweldsmonopolie van de staat, gedefinieerd zoals in het eerste hoofdstuk, de claim neerlegt dat alleen staten geweld kunnen legitimeren, en er daarom een impliciet belang bestaat om illegitiem geweld te bestrijden. De tweede constatering is dat de Somalische piraterij zonder veel problemen als illegitieme geweldbeoefening te definiëren is. Deze komt immers niet voort uit een statelijke actor die zichzelf verdedigt, noch uit een oorlogssituatie en ook kan niet gesteld worden dat de Somalische piraterij een defensieve handeling is van individuele actoren. Gelijk aan de 'vroegmoderne' piraat uit de zeventiende en achttiende eeuw is de Somalische piraat een 'vijand van de gehele mensheid'. Bekeken moet dan worden in hoeverre het geweldsmonopolie in het geding is, wanneer een dergelijke universele dreiging wordt bestreden door de inzet van private actoren.

²²⁷ Mandel, *Global security upheaval*, 202-236.

²²⁸ Hellema, Reiding, *humanitaire interventie en soevereiniteit*, 7, 10-13.

²²⁹ Brons, *Society, security, sovereignty and the state*, 286, 290-291.

²³⁰ Helman, Ratner, 'Saving failed states', 4.

Vgl: Loubser, Solomon, 'Responding to state failure in Somalia', 3-8 en 13.

Welke effecten heeft dit op de statelijke claim van het geweldsmonopolie?

Privaat geweld in de context van een universele vijand

Somalische piraterij omschreven als dreiging die altijd en overal aanwezig is (in de Golf van Aden) maakt dat dit betoog onvermijdelijk terugkeert naar de vraag over wie de verantwoordelijkheid draagt deze dreiging af te wenden. PMF's zijn een mogelijke oplossing; ze kunnen waar nodig optreden en zijn door reders zelf in te huren. Probleem is echter dat de verantwoordelijkheid van bescherming bij de staat ligt.

Avant verwoordt de problematiek omtrent private partijen die voor de uitvoer van statelijke gewelddaken met de overheid contracteren treffend wanneer zij, tijdens de analyse van het debat dat tussen voor en tegenstanders van privatisering, zich de vraag stelt welke implicatie deze optie heeft voor de controle op geweld door staten.²³¹ Er bestaat een veelvoud aan werken en artikelen die zich buigen over deze problematiek. Dergelijke werken laten zich grofweg indelen in twee categorieën: die auteurs die zich afvragen of en hoe statelijke controle uitgeoefend kan worden ('control')²³² en auteurs die zich zorgen maken om de vraag of PMF's zich onttrekken aan de ethische en juridische verantwoordelijkheden ('accountability')²³³.

Wat opvallend is aan het academisch debat rondom deze vraag is dat er weinig ruimte voor nuance is. Oftewel het gebruik van PMF's is een regelrechte aantasting van het geweldsmonopolie van de staat en het bestaan van deze bedrijven een bedreiging voor het systeem van soevereine staten²³⁴, oftewel het bestaan van de geweldmarkt tast de soevereiniteit niet aan, maar biedt staten extra mogelijkheden tot machtsuitoefening²³⁵. Het enkele feit dat er private actoren met geweldscapaciteit bestaan, zowel PMF's als piraten, wordt als probleem gesteld, waarbij voorbij wordt gegaan aan het wezenlijke verschil tussen dergelijke actoren. Verwacht mag worden dat bedrijven liever samenwerken met staten, terwijl de Somalische piraat dat per definitie niet doet. Aan de kant van diegenen die stellen dat het bestaan van PMF's geen of weinig afbreuk aan het

²³¹ Avant, *The market for force*, 41-43.

²³² E. Stoner, 'Outsourcing the Iraq War: Mercenary Recruiters Turn to Latin America', *NACLA report on the Americas* 41-4 (1-7-2008) 11-12.

²³³ Avant, *The market for force*, 72-73.

Vgl: White, Macleod, 'EU operations and private military contractors' 965-970. (accountability wat betreft PMF's vergeleken met de charter compagnies uit de zeventiende en achttiende eeuw).

Anders: Pattison,, 'The legitimacy of the military, private military and security companies, and just war theory', 139-141 (Control en accountability tezamen besproken).

²³⁴ Hedahl, 'Unaccountable' 175-178 en 187-188.

Vgl: Roseman, 'Privatized War and Corporate Impunity', 284-286.

²³⁵ Smith, 'The new condottieri and US policy', 116-117.

Vgl: Sheppard, S., 'Soldiers for Hire' in *Contemporary review*, 275-1603 (1-8-1999), 69.

sovereiniteitsstelsel doet, zoals Singer, wordt nagenoeg altijd wel gepleit voor regulatie en het verbeteren van de (juridische) aansprakelijkheid van de medewerkers van PMF's en de rechtspersonen zelf.²³⁶ Tegenstanders van deze lijn wijzen op het gevaar dat het gebruik van PMF's negatieve effecten heeft op de capaciteiten van zwakke staten op de lange termijn, zoals Leander²³⁷, of stellen dat het gebruik van PMF's wel bezwaarlijk afbreuk doet aan het soevereiniteitssysteem.²³⁸ Zij stellen een verbod voor of, mocht dat niet haalbaar zijn, in ieder geval strenge regulatie.²³⁹

Dit debat kent echter een belangrijke beperking, gelegen in de omstandigheden die het gebruik van PMF's tot een hedendaags thema maken. Het richt zich voornamelijk op het gebruik van de diensten van PMF's in interstatelijke conflictsituaties, burgeroorlogen en humanitaire interventies. De gevolgen van de inzet van PMF's door de Verenigde Staten in Irak staat daarbij centraal.²⁴⁰ Het spitst toe op de status van de (medewerkers van de) PMF's in interstatelijke conflicten of bij peacekeeping, terwijl er vrijwel geen aandacht besteedt wordt aan de vraag hoe de status van PMF's (en de medewerkers daarvan)²⁴¹ tegenover de klassieke *hostis humani generis* vorm krijgt. Verder is een belangrijke lacune te ontwaren over de daaraan verbonden vraag in hoeverre louter defensieve werkzaamheden, zoals onmiddellijke zelfverdediging en/of dreiging met geweld ter afschrikking, problematisch zijn voor het geweldsmonopolie. Zoals in de vorige hoofdstukken betoogd zijn dit echter precies de vragen die spelen bij het gebruik van PMF's ter afweering van piraterij in de Golf van Aden. In het debat rondom piraterijbestrijding is deze kwestie onlosmakelijk verbonden met de actieve kant daarvan (door de marines van de verschillende staten) en wordt vooral nagedacht over de problemen rondom de vervolgingsmogelijkheden.²⁴² Thans is door de Verenigde Naties gehandeld over achtervolging en detentie van piraten in Somalische territoriale wateren en de status van piraten als ze eenmaal in hechtenis van een (bevoegde) marine zijn, waardoor een moderne en universele aanpak voor Somalische piraterij mogelijk lijkt.²⁴³

²³⁶ Singer, *Corporate Warriors*, 250-251.

²³⁷ Leander, 'The Market for Force and Public Security', 605-607 en 617-618.

²³⁸ Gutman, 'Soldiers for Hire', 17-18.

²³⁹ Singer, *Corporate warriors*, 220-221, 228-229.

Vgl: A. Verloy, 'Making a killing', *New internationalist* 367 (mei 2004) 23.

Vgl: R. De Nevers, R., 'The effectiveness of self-regulation by the private military and security industry', 219-221 en 235-236.

Vgl: S. Chesterman, 'We can't spy...if we can't buy!': The privatization of intelligence and the limits of outsourcing inherently governmental functions', *The European journal of international law* 19-5 (2008) 1069-1074.

²⁴⁰ K. Bjork, R. Jones, 'Overcoming dilemmas by the 21st century mercenaries: conceptualizing the use of private security companies in Iraq', *Third World Quarterly* 26-4/26-5(2005), 777-780 en 790-793.

²⁴¹ K.A. Huskey, 'Accountability for private military contractors in the international legal regime', *Criminal justice ethics* 31-3 (december 2012) 193-194 en 206-207. (accountability wat betreft PMF's in drie verschillende juridische analyses).

²⁴² Wilson, 'the Somali Piracy Challenge', 68-69.

²⁴³ Resolutie 1816 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (2 juni 2008), *UN Doc S/RES/1816.*, 1-3.

Vgl: Roach, 'Countering piracy off Somalia', 415-416.

Vgl: Elleman, Forbes, en Rosenberg, *Piracy and maritime crime: historical and modern case studies*, 238 en 240-241.

Het is niet verwonderlijk dat deze kwesties weinig academische aandacht krijgen. Gesteld kan worden dat, door het universele recht van zelfverdediging, zowel voor staten als individuen en de welhaast universele gedachte dat er een *sui generis* bevoegdheid bestaat om piraten te bestrijden²⁴⁴, er weinig discussie kan bestaan over het enerzijds het recht van schepen en bemanningen om zich te verdedigen tegen (de dreiging van) piraterij en anderzijds dat deze handelingen zich niet uitstrekken tot het achtervolgen en gevangennemen van de piraten zelf.²⁴⁵ Ook de universeel geaccepteerde gelding van de mensenrechten lijkt een weinig problematische begrenzing op te leggen; slechts voor zelfverdediging is het gebruik van geweld toegestaan en dan alleen totdat de dreiging is verdwenen. Eventuele offensieve handelingen, zoals het achtervolgen, jagen op, gevangennemen en berechten van piraten zijn zonder discussie voorbehouden aan staten.²⁴⁶

Uit het bredere debat rondom PMF's is hier dan ook de kwestie van het gebruik van defensief geweld, met mogelijk dodelijke gevolgen, relevant. De vraag is dan specifiek of, zoals o.a. Leander en Pattison deze in het bredere debat stellen, het gebruik van defensief geweld tegen een universele, niet statelijke tegenstander een inherent statelijke functie is waarvan uitbesteding de claim van het geweldsmonopolie uitholt.²⁴⁷

Gezien de modus operandi van de piraten in de Golf van Aden is dit van belang, nu deze juist die schepen aanvallen die het meest kwetsbaar zijn. De enkele zichtbare aanwezigheid van bewapende beveiligers is vaak genoeg om piraten te overtuigen te zoeken naar een ander doelwit.²⁴⁸ Tezamen met Lennox constateren ook Geiss, Petrig en Puchala dat, zowel voor de historische piraterij en specifiek voor de piraterij in de Golf van Aden, piraten in de regel geen goed verdedigde schepen aanvallen.²⁴⁹ Door de aard van deze claim ontbreekt het echter aan hard bewijs; lang niet alle incidenten van piraterij worden gemeld, er is geen manier voorhanden om accuraat en structureel bij te houden hoe vaak piraten ervoor kiezen om precies die reden de aanval niet door te zetten en ook geen vergelijkend materiaal over de vraag of piraten *ondanks* de aanwezigheid van PMF's toch de aanval inzetten.

²⁴⁴ Geiss, Petrig, *Piracy and Armed Robbery at Sea*, 137, 209.

Vgl: José Luis Jesus, 'Protection of foreign ships against piracy and terrorism at sea', 367-368, 370, 373, 380 en 399.

²⁴⁵ Brief van de Secretaris generaal van de Verenigde Naties aan de president van de Veiligheidsraad van 23 maart 2012, *UN DOC S/2012/177*, 1-88, specifiek voor het Nederlandse strafregime aangaande piraten: 67-68.

²⁴⁶ Campbell, 'A modern history of the legal definition of piracy', 20.

²⁴⁷ Leander, 'The Market for Force and Public Security', 606.

Vgl: Pattison, 'The legitimacy of the military, private military and security companies, and just war theory', 139-140 en 150.

²⁴⁸ Lennox, *Contemporary piracy of the Horn of Africa*, 14.

²⁴⁹ Lennox, *Contemporary piracy of the Horn of Africa*, 14.

Vgl: Geiss, Petrig, *Piracy and Armed Robbery at Sea*, 7-8.

Vgl: Puchala, 'Of pirates and terrorists', 19-22.

De internationale gemeenschap lijkt de universele aard van de dreiging van piraterij en de overeenkomstige noodzaak dit te bestrijden met méér dan statelijke middelen te erkennen. Niet alleen de inzet van nationale marines en het mogelijk maken van het vervolgen van gevangengenomen piraten is hier een belangrijke indicator van, ook de zeer recente oproep van de VN aan haar lidstaten om het gebruik van private beveiligers toe te staan en te legitimeren ter verdediging geeft een belangrijke aanwijzing dat er in de internationale politiek een groeiende overeenstemming bestaat over het feit dat *het mogelijk maken van effectieve zelfverdediging* de taak van de staat in dezen is, *niet zozeer het exclusief zelf verdedigen* van schepen en bemanningen die risico lopen.²⁵⁰ De uitgebreide richtlijnen van de IMO voor het gebruik van private beveiligers aan boord laten weinig aan de verbeelding over. Er wordt gesproken van een behoefte die vervuld dient te worden en er wordt slechts gewezen op de plicht om het recht van de vlaggenstaat te kennen aangaande het gebruik van private beveiligers.²⁵¹

Gesteld kan worden dat de legitimatie van het gebruik van defensief geweld door PMF medewerkers aan boord een reële mogelijkheid is.²⁵² Lezing van de literatuur geeft ook talloze mogelijkheden aan: algemene of specifieke vergunningsstelsels voor PMF's²⁵³, het opleiden van de PMF medewerkers zelf als 'shipriders' bekleed met statelijke autoriteit om steeds per geval de verdedigingshandelingen te legitimeren, het tijdelijk als militair in dienst nemen van de medewerkers of meer ontwikkelingen rondom zelfregulatie vanuit de industrie stimuleren²⁵⁴, zoals het Montreux document.²⁵⁵

De kwestie: is de staat minder soeverein als deze haar onderdanen in staat stelt zich te verdedigen?

Dat de internationale gemeenschap blijkbaar nut ziet in het faciliteren van private beveiligers als onderdeel van een breder pakket aan maatregelen om de piraterij in de Golf van Aden te bestrijden

²⁵⁰ Resolutie 2125 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (18 november 2013), *UN Doc S/Res/2125*.

²⁵¹ Internationale Maritieme Organisatie, *Piracy and armed robbery against ships: Guidance to shipowners and ship operators, shipmasters and crews on preventing and suppressing acts of piracy and armed robbery against ships* (23 juni 2009), *MSC.1/Circ 1334*, 1,12.

²⁵² Papastavridis, E., *The interception of vessels on the high seas*, 174-175.

Vgl: Resolutie 1851 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (16 december 2008), *UN Doc S/Res/1851*.

²⁵³ J.S. Dupré, E. Gustafson, 'Contracting for defense: Private firms and the public interest' *Political Science Quarterly* 77-2 (Juni 1962) 175-177.

Vgl: Internationale Maritieme Organisatie, *Piracy and armed robbery against ships: Guidance to shipowners and ship operators, shipmasters and crews on preventing and suppressing acts of piracy and armed robbery against*

²⁵⁴ De Nevers, 'The effectiveness of self-regulation by the private military and security industry', 235-236.

Anders: Roseman, 'Privatized War and Corporate Impunity', 286.

²⁵⁵ Hedahl, M., 'Unaccountable', 188.

ships (23 juni 2009), *MSC.1/Circ 1334*, 13. (Shipriders in de vorm van een Vessel Protection Detachment).

Vgl: Het internationale Rode Kruis en het Zwitserse ministerie van buitenlandse zaken, *The Montreux document*, 5.

Vgl: Cockayne, 'Regulating private military and security companies', 427-428.

wil echter nog niet zeggen dat er niet ook bezorgdheid bestaat rondom de vragen over de soevereiniteit en het geweldsmonopolie. De overdenkingen van de Verenigde Naties, in de vorm van de handelingen van een speciale werkgroep daarvan over het gebruik van PMF's en huurlingen onder leiding van Del Prado, laat zien dat er een behoefte bij de statelijke actoren bestaat om dit middel te beheersen en te reguleren.²⁵⁶ Deze werkgroep, zo legt del Prado uit, is nu juist in het leven geroepen om het gebruik van huurlingen, wat de VN als een onwenselijke toestand ziet, uit te bannen.²⁵⁷ In zijn artikel in het *Journal of Conflict and Security Law* vertelt del Prado over de geschiedenis van deze commissie. Hij beschrijft de bevindingen van de VN, waarin hij opmerkt dat de westerse staten weinig lijken te voelen voor het definiëren als PMF's als zijnde huurlingen.²⁵⁸ Het feit dat deze bedrijven niet in de definitie passen die de werkgroep hanteerde wijst volgens del Prado op een fundamenteel gebrek in het internationale systeem. Hij stelt dat ondanks de duidelijke onwenselijkheid van PMF's het moeilijk is het gebruik ervan te bestrijden. Staten maken ondanks de bezwaren gebruik van de diensten van PMF's. Hij sluit daarom af met de aanbevelingen van de werkgroep waarin hij samengevat stelt dat meer regulering en controle, het liefst in de vorm van een VN verdrag, noodzakelijk is.²⁵⁹

Het feitelijke bestaan van een internationale geweldmarkt, mede mogelijk gemaakt door een nagenoeg niet functionerend verbodsregime omtrent het gebruik van huurlingen, is een belangrijke indicatie voor de bedreiging die een ongecontroleerde, internationale geweldmarkt ook vanuit de theorie lijkt te hebben voor staten. Geiss en Petrig stellen verder dat piraterijbestrijding door middel van PMF's een 'undesired option' is en dat het juist de ernst van de Somalische piraterij is die ervoor zorgt dat deze optie 'on the table' is.²⁶⁰ Waarom deze optie door hen als ongewenst is aangeduid wordt duidelijk als gekeken wordt naar het pijnpunt in het bredere debat. De bezwaren tegen het in private handen brengen van statelijke (geweld)capaciteit zijn de kern van het betoog.²⁶¹

²⁵⁶ Gómez del Prado, 'Private military and security companies and the UN Working Group on the Use of Mercenaries', 429.

²⁵⁷ Gómez del Prado, 'Private military and security companies and the UN Working Group on the Use of Mercenaries', 429-432.

²⁵⁸ Gómez del Prado, 'Private military and security companies and the UN Working Group on the Use of Mercenaries', 440.

²⁵⁹ Gómez del Prado, 'Private military and security companies and the UN Working Group on the Use of Mercenaries', 449-450.

²⁶⁰ Geiss, Petrig, *Piracy and Armed Robbery at Sea*, 35-36.

²⁶¹ Gómez del Prado, 'Private military and security companies and the UN Working Group on the Use of Mercenaries', 430, 449-450.

Vgl: J.V. Ahnefeld, *The international fight against modern-day piracy: Are the legal regulations enough?* (München 2012) 11-16.

Vgl: Geiss, Petrig, *Piracy and Armed Robbery at Sea*, 35.

Vgl: White, Macleod, 'EU operations and private military contractors, 965-968.

Vgl: W.D. Hartung, 'Outsourcing Is Hell', *Nation* 278-22 (7-6-2004) 5-7.

Vgl: M. Welch, 'Fragmented power and state-corporate killings: a critique of Blackwater in Iraq', *Crime, law and social change* 51-3-4 (1-4-2009), 351-352 en 361-362.

De eerder besproken oproep van de VN om private beveiliging waar nodig te faciliteren kan dan ook niet zonder meer als kantelpunt in het debat gezien worden. Voorstelbaar is dat dit slechts voortkomt uit noodzaak. De staten missen de capaciteit om de schepen en bemanningen zelf te beschermen en gaan, ondanks bedenkingen en bezwaren, noodgedwongen in zee met de PMF's. De kernvraag die hier lijkt te spelen is tevens de titel van deze paragraaf; is een staat minder soeverein als deze de verdedigingstaak uitbesteedt aan een private partij?

Het is niet vreemd om deze vraag in beginsel positief te beantwoorden. Als een statelijke actor iets zelf niet kan en daar externe hulp voor moet invoeren, is dat per definitie een aantasting van elke claim die verband houdt met de capaciteit die op deze manier aangevuld wordt. Het vergroten van de capaciteiten van de statelijke actor lijkt een logisch antwoord. Met deze redenatie in het achterhoofd is het echter onbegrijpelijk waarom de Verenigde Staten, toch de krachtigste militaire actor ter wereld, het gebruik van PMF's omarmen voor allerlei statelijke taken: het beveiligen van hoogwaardigheidsbekleders en diplomaten in en buiten conflictgebieden, gevechtsoperaties, het beheer van gevangenen en POW (Prisoners of War) kampen, logistieke en materiële ondersteuning van gevechtsoperaties en tal van andere, onder elke definitie inherent statelijke taken.²⁶² In deze gevallen is het moeilijk voorstelbaar dat er een directe en structurele noodzaak bestaat om deze weg te kiezen.

Argumentatie om wel statelijke functies aan PMF's uit te besteden is gevarieerd. Niet alleen wordt er op een veelvoud van mogelijke verklaringen gewezen voor het gebruik van PMF's: het verkleinen van de militaire capaciteit van westerse staten zoals de Verenigde Staten na de Koude Oorlog en de daarmee ontstane markt van naar werk zoekende ex-militairen met specialistische capaciteiten.²⁶³ Ook de effectiviteit, professionaliteit en de specifieke capaciteiten die PMF's kunnen leveren worden genoemd als voordeel.²⁶⁴ Bij zowel voor- als tegenstanders, zoals in het eerste hoofdstuk besproken, wordt vooral gewezen op de noodzaak tot (zelf)regulatie omtrent het gebruik van PMF's. Er bestaan specifiek in interstatelijke conflicten grote barrières voor deze oplossing, nu, zoals Ridlon analyseert, daar van belang blijft welke status de PMF medewerkers krijgen; die van burger, legale strijder of illegale strijder.²⁶⁵ Zoals Gutman stelt is de inzet van PMF's in statelijke conflicten verder omstreden, omdat hiermee de politieke verantwoording ontweken wordt die

²⁶² Cockayne, 'Regulating private military and security companies', 403-405.

Vgl: Hedahl, 'Unaccountable', 175 en 188-189.

Vgl: Roseman, 'Privatized War and Corporate Impunity', 274.

²⁶³ Singer, *Corporate warriors*, 234-235 en 242.

²⁶⁴ Singer, *Corporate warriors*, 169-172.

²⁶⁵ Ridlon, 'Contractors or illegal combatants; the status of armed contractors in Iraq', 202-204 en 251-243.

normaal bij de inzet van statelijke legers noodzakelijk is. Deze bezwaren lijken bij de Somalische kwestie geen rol te spelen; er is immers geen interstatelijk conflict.²⁶⁶

Verder kan over de argumenten voor (zelf)regulatie opgemerkt worden dat deze ook wat betreft de uitvoering van zelfregulatie een grote overeenkomst met die van de tegenstanders van het gebruik van PMF's kennen: vragen over de juridische status, aansprakelijkheid en de (vermeende) onbetrouwbaarheid van PMF medewerkers in conflictsituaties, de grote overeenkomsten met de klassieke huurling en de noodzaak om PMF inzet daarvan te onderscheiden spelen in het debat een centrale rol.²⁶⁷

De regulering van private militaire firma's is voor de in deze thesis gestelde vraag van bijzonder belang, nu de argumentatie over de inzet van PMF's als peacekeepers of als force providers in conflictsituaties niet aan de orde is. Het Montreux document²⁶⁸ handelt voornamelijk over het gebruik van PMF's in conflictsituaties in die rollen en stelt, onder andere, voor om in die gevallen de (medewerkers van) PMF's onder de controle van de statelijke militaire autoriteiten te brengen. Dergelijke oplossingen zijn niet enkel theoretisch en juridisch mogelijk in de toekomst, maar kunnen reeds vanuit het huidige systeem van internationaal recht, oorlogsrecht, volkerenrecht en 'soft law' geconstrueerd worden.²⁶⁹

Twee belangrijke implicaties voor het systeem van internationale betrekkingen worden hiermee zichtbaar. Ten eerste dat PMF's niet per definitie buiten de internationale (rechts)orde opereren en dat er dus controle vanuit staten of supranationale organen (zoals de Verenigde Naties) mogelijk is, *wellicht zelfs zonder aanpassing van het huidige systeem*. PMF's zijn daarmee geen aberratie, maar een natuurlijk onderdeel van het moderne systeem van internationale betrekkingen. Ten tweede dat er niet gesproken kan worden van een *inherent normatieve weerstand tegen het gebruik van PMF's*.²⁷⁰ Integendeel, gesteld kan worden, zoals Hin-Lan Yiu en Cockayne doen, dat de internationale gemeenschap, door het gebruik niet te ontmoedigen, maar in bepaalde gevallen te stimuleren, er geen normatieve barrière (meer) is voor het gebruik van PMF's in de eenentwintigste eeuw, maar louter praktische en juridische obstakels.²⁷¹

²⁶⁶ Gutman, 'Soldiers for Hire', 12 en 17.

²⁶⁷ Singer, *Corporate warriors*, 234-235 en 242.

²⁶⁸ *The Montreux document*, 14-15.

²⁶⁹ Cockayne, 'Regulating private military and security companies', 403, 411 en 416-417.

C. Hoppe, 'Passing the Buck: State Responsibility for Private Military Companies', *European Journal of International Law* 19-5 (november 2008) 989-990 en 1012-1014.

²⁷⁰ Percy, *Mercenaries*, 1-13, 207-243.

²⁷¹ Liu, 'Leashing the corporate dogs of war', 148.

Vgl: Cockayne, 'Regulating private military and security companies', 403, 406-407 (hier laat Cockayne zien hoe het beginsel van territorialiteit in het Montreux document gebruikt wordt om bijvoorbeeld accountability te vestigen op de medewerkers van PMF's op schepen in internationale wateren).

Voor de inzet bij defensieve en noodzakelijke handelingen, zoals de verdediging tegen de (dreiging van) piraterij wordt dan bepalend of er andere systemische of normatieve bezwaren bestaan tegen uitbesteding van specifiek deze taak aan gelegitimeerde private actoren. Dergelijke argumenten worden door Leander geformuleerd wanneer hij stelt dat het gebruik van private militaire actoren *in failed states* en zwakke staten, bijvoorbeeld in Afrika, een gevaar met zich meebrengt dat de staat niet op lange termijn de benodigde macht en autoriteit kan opbouwen die gewenst worden van een legitieme soeverein.²⁷² Met andere woorden: het gebruik van PMF's in dergelijke gevallen, ongeacht de onmiddellijke effectiviteit, zorgt op lange termijn voor grote problemen voor zwakke staten. Op deze wijze ontwikkelen zij zelf de noodzakelijke capaciteiten niet en daarmee lopen zij het risico aan de grillen van private actoren die op een internationale markt opereren overgeleverd te worden.²⁷³

Deze problematiek is minder van belang wanneer de inzet van private beveiligers op zee voor defensieve doeleinden wordt besproken. De beveiligers leveren namelijk *geen capaciteit* die in het huidige systeem van internationale betrekkingen *van Somalië* verwacht wordt. Het beveiligen van schepen op volle zee die varen onder de vlag van een ander land tegen de illegitieme aanvallen van de eigen burgers is van oudsher een taak *die aan de vlaggenstaten toekomt*. Zoals eerder besproken draagt Somalië formeel deze taak wel in haar territoriale wateren, maar is internationaal geconstateerd (door de Veiligheidsraad) dat Somalië niet aan die formele verantwoordelijkheid kan voldoen en andere staten deze taak gemeenschappelijk op zich nemen. De eerdere overwegingen omtrent piraten als *hostis humani generi* en de daaraan gekoppelde jurisdictie *sui generis* bevestigen dit welhaast onomstreden beeld. De Somalische wederopbouw zal niet geschaad worden door het gebruik van private beveiligers onder deze omstandigheden. Ook lijkt het moeilijk voorstelbaar dat de vlaggenstaten de negatieve effecten waarvoor Leander waarschuwt zullen ervaren. Zoals hiervoor al meermaals betoogd is piraterij niet een probleem waarvoor het reëel mogelijk is als staat zelfstandig een oplossing te bieden. Het te beveiligen aantal schepen is te groot, het gebied te uitgestrekt en de aard van de dreiging maakt dat de zwakste schepen steeds het hoogste risico lopen.

De internationale gemeenschap heeft de actieve kant van piraterijbestrijding ter hand genomen door regelingen te treffen voor vervolging, aanhouding en maritieme controle en over te gaan tot grootschalige inzet van de eigen marines in de Golf van Aden. Dit is de limiet van haar kunnen, niet omdat er geen mogelijkheden denkbaar zijn om een dergelijke inzet verder op te schalen, maar omdat er bewust gekozen wordt voor een aanpak waarbij Somalië vooral zelf de interne problemen moet oplossen, vanuit zwaarwegende systemische argumenten over

²⁷² Leander, 'The Market for Force and Public Security', 618-619.

²⁷³ Leander, 'The Market for Force and Public Security', 618-619.

soevereiniteit. Voor de passieve kant is, zoals het voorbeeld van Nederland illustreert, wel een beperking denkbaar, zoals eerder uitvoerig besproken. De militaire capaciteit ontbreekt om direct vanuit de overheden elk kwetsbaar schip te beveiligen. Het lijkt dan ook geen vreemde gedachte dat staten in overeenstemming met het hierboven geschetste beeld het gebruik van PMF's praktisch gezien toestaan, hetzij door zelf wetgeving uit te vaardigen die PMF's aan boord mogelijk maakt, dan wel door geen actie te ondernemen tegen de legale en veel voorkomende praxis van het omvlaggen naar staten met dergelijke wetgeving. Dit kan opgevat worden als een impliciete legitimering van de inzet voor PMF's ter bescherming tegen piraterij in de Golf van Aden, dan wel tot een expliciete legitimering daarvan door de grote navolging die deze praktijk krijgt van internationale organisaties zoals de IMO. De terugkerende opmerking van de IMO in haar advies aan schippers en bemanningen die de Golf van Aden bevaren, dat er goed gekeken moet worden naar het juridisch regime van de vlaggenstaat omtrent het gebruik van PMF's is wellicht daarom ook praktisch van aard: zolang reders zorgen dat de schepen onder de juiste vlag varen en de regels van die staat volgen is het gebruik van PMF's legitiem.²⁷⁴ Van enige onwenselijkheid van deze oplossing lijkt geen sprake.

Het lijkt erop dat, zoals thans het geval is, *toestaan* van het gebruik van PMF's ter verdediging tegen piraterij geen afbreuk doet aan het geweldsmonopolie van staten. Integendeel, op deze wijze wordt juist capaciteit uit het internationale systeem (van de geweldmarkt) door private actoren ten bate van de staten gemobiliseerd. Legitimering van geweldsgebruik is echter nog geen regulering; nu duidelijk is dat reders linksom of rechtsom gebruik kunnen maken van deze mogelijkheid is het van overeenkomstig belang dat staten gaan nadenken over de regels die zij verbonden willen zien aan het gebruik van PMF's bij piraterijpreventie. Regulering zou bovendien ook juist de soevereiniteit van de staten in kwestie ondersteunen, nu ze dan direct, in plaats van indirect, regels kunnen stellen en *dat ook zichtbaar doen*. Ook zal door regulering tegemoet worden gekomen aan de twijfels over de kwaliteit en integriteit van PMF medewerkers die de schepen bewaken, door ze onder een duidelijk regime te laten opereren.

Specifiek tegenover de dreiging van piraterij kan gesteld worden dat de soevereiniteit en het daaraan gekoppelde geweldsmonopolie van staten wiens schepen daarmee bedreigd worden juist door het *niet toestaan* van private beveiligers bedreigd wordt. Wanneer de inzet van PMF's niet is toegestaan noodzaakt het reders immers tot één van vier negatieve handelingen, waarvan twee direct

²⁷⁴ Internationale Maritieme Organisatie, *Piracy and armed robbery against ships: Guidance to shipowners and ship operators, shipmasters and crews on preventing and suppressing acts of piracy and armed robbery against ships* (23 juni 2009), *MSC.1/Circ 1334*, 12.

het geclaimde geweldsmonopolie ondermijnen, de derde naar haar aard onwenselijk lijkt en de vierde eveneens moeilijk voorstelbaar is.

De eerste optie is die van het omvlaggen. Door dit te doen onttrekt de reder zijn schip en bemanning in het geheel aan de invloed van de staat en handelt direct tegen de wil daarvan: waar het niet toegestaan was private geweldcapaciteit aan boord te hebben, gebeurt dit toch, beschermd door de vlag van een andere staat. Dit is juridisch gezien dan wel geen doorbreking van het geweldsmonopolie, maar wel op theoretisch niveau: de claims van het geweldsmonopolie en de daarmee verbonden claim van soevereiniteit zijn van een zodanige aard dat onttrekking daaraan niet mogelijk zou moeten zijn voor niet statelijke actoren, ook niet door een beroep te doen op andere staten.

De tweede optie is het illegaal meevoeren van private beveiligers. Dit kan niet anders gezien worden dan als een directe doorbreking van de claim van het geweldsmonopolie, nu het de wetten die daartoe strekken breekt.

De derde onwenselijke keuze die de reder kan maken is het simpelweg niet beveiligen van zijn bemanning en schip. Deze keuze is echter indirect ook onwenselijk voor een staat die een geweldsmonopolie claimt. Zoals betoogd is een keerzijde van de claim van het geweldsmonopolie nu juist dat de staat daarmee ook claimt dat zij de verantwoordelijkheid op zich neemt om legitiem geweld, zoals ter afweering tegen piraten, *mogelijk te maken*. Het daarin falen verzwakt de claim.

De laatste optie is het simpelweg besluiten door de reder om niet door de Golf van Aden te varen, omdat het risico te groot is. Hiermee komt het geweldsmonopolie ook in het geding. Gesteld kan worden dat elke keer wanneer een reder om deze reden besluit een schip niet te laten varen, of met hoge kosten een alternatieve route laat nemen, er afbreuk wordt gedaan aan *het vertrouwen* dat de staten met een claim tot het geweldsmonopolie genieten. Welke staat kan immers een legitiem geweldrecht claimen, om het vervolgens niet te gebruiken wanneer daartoe een zeer overtuigende reden is?²⁷⁵

Gesteld kan worden dat bescherming tegen piraterij zowel vanuit theoretisch als vanuit praktisch oogpunt benodigd is. Deze verantwoordelijkheid komt systemisch aan de staten toe. Het invullen van deze verantwoordelijkheid versterkt de claim van statelijke macht, het niet invullen van deze verantwoordelijkheid, ondanks een beschikbare oplossing, verzwakt deze. Onder die condities wordt het gebruik van PMF's niet alleen een optie, maar lijkt het ook een optie te zijn waarbij de claim tot een geweldsmonopolie niet aangetast wordt.

275 Singer, *Corporate warriors*, 226-227.

Conclusies en aanbevelingen

De vraag die deze thesis tot stand deed komen, kwam voort uit twee gedachten: ten eerste dat er niet statelijke actoren zijn die geweld kunnen gebruiken op een manier die de claims van statelijke actoren ondermijnt, in casu de Somalische piraten en de PMF's. Ten tweede de vraag of er de huidige theorie van internationale betrekkingen ruimte kan zijn voor dergelijke actoren. Zowel het private militaire bedrijf als de Somalische piraat zijn verschijningsvormen van deze trend. Het verschijnsel van de Somalische piraterij kan vanuit de theorie niet anders omschreven worden als een bedreiging voor de internationale vrede en veiligheid, een klassiek probleem van internationale betrekkingen, die door het enkele bestaan de gevestigde orde uitdaagt.

De private militaire industrie is een compleet nieuw verschijnsel, dat staten dwingt de eigen identiteit en de betekenis van het monopolie op geweld te heroverwegen. Of deze verschijnselen daarmee exemplarisch zijn voor een nieuwe wereldorde is echter nog niet gezegd.

Alvorens de hoofdvraag te beantwoorden zal aandacht besteed worden aan een drietal beperkingen van deze thesis. De thesis wordt daarna geplaatst in het bredere debat rondom soevereiniteit en het geweldsmonopolie in de eenentwintigste eeuw.

De eerste beperking wordt gevonden in de theoretische aard van dit onderzoek naar het internationale systeem en de veranderingen daarin na de Koude Oorlog. De thesis heeft een hoog theoretisch karakter en laat de praktische problematiek rondom de regulering van PMF's grotendeels onbesproken, ondanks het feit dat dit wel een zeer relevant thema is. De vraag of het überhaupt mogelijk is om tot effectieve regulering van PMF's te komen verdient daarom verdere aandacht.

De tweede beperking is dat de selectie van primaire bronnen op internationaal niveau en slechts van één staat als voorbeeld van de praktische overwegingen om PMF's wel of niet toe te staan gebruikt zijn. Nu zijn slechts de bezwaren in het geval van Nederland ter illustratie besproken rondom specifiek de inzet van dergelijke bedrijven voor piraterijbestrijding. Het verdient aanbeveling om, in het bredere debat rondom zowel de defensieve en de offensieve inzet van PMF's in interstatelijke conflicten ook de argumenten van andere staten te betrekken. Ook de problematiek rondom de rol van dergelijke bedrijven bij peacekeeping is grotendeels niet besproken.

Ten slotte is uitgegaan van de huidige stand van zaken rondom de Somalische piraterij en de perceptie daarvan als een bedreiging voor de collectieve veiligheid door de internationale gemeenschap als basis voor actie. Voorstelbaar is dat met toekomstige inzichten geheel andere redenen voor het toestaan van PMF's door de internationale gemeenschap worden blootgelegd, die

deze analyse bestrijden. Verdere kritische analyse van de vraag waarom staten het gebruik van PMF's niet, zoals de piraterij, bestrijden als een bedreiging voor de collectieve veiligheid is noodzakelijk. Ook de door sommige auteurs geclaimde verwevenheid van de Somalische piraten met statelijke elementen in bijvoorbeeld Puntland verdient nadere studie.

Wat betreft beantwoording van de hoofdvraag is het treffend dat juist de vraag of de inzet van private beveiligers om het hoofd te bieden aan de structurele en internationale dreiging van private personen op zee een discussie oplevert over soevereiniteit en het geweldsmonopolie. De problematiek in deze discussie gaat over de inhoud van de claim van het geweldsmonopolie en de daaraan gekoppelde soevereiniteit. Staten worden door de botsing van deze twee verschijnselen voor een dilemma gesteld. Enerzijds bestaat er een groot belang om de collectieve veiligheid te verdedigen tegenover een universele vijand en erkennen staten dat dit een taak is voor welhaast de gehele internationale gemeenschap. Verregaande en ingrijpende maatregelen, zoals uitgebreide maritieme operaties, het doorbreken van de soevereiniteit van Somalië in haar eigen territoriale wateren, op land en in het luchtruim worden toegestaan, evenals het elders berechten van Somalische burgers die zich schuldig maken aan piraterij.

Anderzijds zien staten zich voor het feit gesteld dat private beveiligers ook een rol spelen in de piraterijbestrijding, daar waar zij dit niet wensen. De vraag is dan of staten daarmee automatisch inboeten aan soevereiniteit, wanneer bewapende beveiligers een in beginsel legitieme taak uitvoeren, hetzij zonder toestemming.

Geconcludeerd kan het volgende worden:

Zoals telkens weer duidelijk werd tijdens het schrijven van deze thesis, is *het de reactie van statelijke actoren* op het gebruik van PMF's en de context waarin PMF's gebruikt worden die bepalen of er gesproken kan worden van een afname van soevereiniteit. Er is geen sprake van een inherent verlies van soevereiniteit door het bestaan van PMF's, wel door het ongeoorloofde gebruik daarvan door private partijen.

Er lijkt geen sprake te zijn van een automatische afname van soevereiniteit wanneer een staat het privaat beveiligen van schepen ter verdediging impliciet toestaat, ondanks een verbod binnen de eigen nationale wetgeving, zoals de situatie is in staten zoals Nederland.

Wel kan er sprake zijn van een dergelijke afname van soevereiniteit wanneer een dergelijke actor besluit om, ondanks de noodzaak van verdediging, af te zien van het bieden van bescherming op juist de grond van het geweldsmonopolie. Het recht om de inzet van geweld te legitimeren kan niet anders dan gekoppeld zijn dan aan de plicht om illegitiem geweld te voorkomen. Wanneer een staat met verwijzing naar het recht om te beslissen of geweld legitiem is tegelijkertijd besluit om af

te zien van de plicht om diegenen die de staat dat recht geven te beschermen, lijkt dat een verzwakking van de claim van het geweldsmonopolie en daarom een overeenkomstige daling van soevereiniteit.

Dit is des te meer zo omdat er een feitelijke en legale oplossing bestaat: omvlaggen. Omvlaggen kan gezien worden als een verzwakking van de soevereiniteitsclaim van de staat wiens vlag niet langer gevoerd wordt in een letterlijke zin; het schip wordt onttrokken aan de rechtsmacht, de claim daarmee geheel te niet doende, zonder dat het gewenste effect, het niet gebruiken van private beveiliging, wordt gerealiseerd. Een soeverein die zijn wil niet kan effectueren lijkt niet bijzonder overtuigend in zijn claim.

Staten die PMFs op grote schaal gebruiken en dergelijke beveiliging expliciet toestaan, worden hierdoor ook niet per definitie aangetast in de soevereiniteit. Het betreft doorgaans krachtige staten, met Amerika als grootste voorbeeld. Door PMF gebruik toe te staan vergroot een dergelijke staat eerder de claim van soevereiniteit en het geweldsmonopolie of zorgt in ieder geval voor een onverminderde kracht daarvan. Door PMF gebruik toe te staan en op interstatelijk niveau te onderwerpen aan effectieve regulering wordt de rol van de staat als soeverein gezag bevestigd. Dat er in dergelijke omstandigheden goed gelet moet worden op de verantwoording die zowel de PMF's als de staten moeten afleggen is onderwerp van een breder academisch debat en verdient onverminderd zeer kritische aandacht.

Dat terecht gewezen wordt op de capaciteit van PMF's om zich aan nationale wetten te kunnen onttrekken is echter niet zonder meer een argument contra de opvatting dat het gebruik van PMF's soevereiniteit kan versterken. De internationale gemeenschap lijkt dit nieuwe fenomeen te omarmen en te erkennen in de fundamentele zin, door PMF's te onderscheiden van de klassieke huurling. Daarmee in de hand gaat een toegenomen actiebereidheid om ook op internationaal niveau het gebruik van PMF's te reguleren. Als het immers geen huurlingen zijn, wat dan wel? Het bestaan van het Montreux document, ondanks het gebrek aan harde juridische status en de beperkte toepasselijkheid daarvan buiten conflictsituaties, evenals de resoluties aangaande het gebruik van private beveiligers van de VN Veiligheidsraad en de circulaties van de IMO tonen een internationale gemeenschap die bereid is deze private actoren te erkennen binnen het internationale systeem, maar niet zonder voorwaarden.

Over piraten en private beveiligers in de golf van Aden kan nog veel geschreven worden, maar één ding staat vast: beiden komen voort uit het huidige systeem van internationale betrekkingen en dienen als exemplarische voorbeelden van de toekomst van dat systeem. Private actoren met geweldcapaciteit, of het nu bedrijven, piraten, terroristen of vrijheidsstrijders betreft, 'are here to stay'. Het is aan de individuele staten en de internationale gemeenschap als collectief om

hiermee om te gaan. Vasthouden aan verouderde invullingen van soevereiniteit en het geweldsmonopolie is geen optie. Het geheel loslaten van deze concepten ook niet. De door Krasner geformuleerde georganiseerde hypocrisie is wellicht een passend antwoord...maar of dat de bemanning van de schepen enig goed doet?

Bibliografie

Ahnefeld, J.V., *The international fight against modern-day piracy: Are the legal regulations enough?* (München 2012).

Arieff, A., 'De facto statehood? The strange case of Somaliland', *Yale journal of international affairs* (spring/summer 2008) 60-79.

Avant, D.D., 'From mercenary to citizen armies: Explaining change in the practice of war', *International Organization* 54-1 (december 2000) 41-72.

Avant, D.D., 'Think again: Mercenaries', *Foreign Policy* 143 (2004) 20-28.

Avant, D.,D., *The market for force: the consequences of privatizing security* (Cambridge 2005).

Avant, D.D., 'The privatization of security: lessons from Iraq', *Orbis* (Lente 2006) 327-342.

Azuibuike, L., 'International law regime against piracy', *The annual survey of international and comparative law* 43 (2009) 43-59.

Bevilacqua, G., 'Counter piracy armed services, the Italian system and the search for clarity on the use of force at sea', *The Italian Yearbook of International Law* 39-58.

Beahr, P., en Flinterman, C., 'Humanitaire interventie. De huidige stand van zaken' in: Hellama en Reiding (ed.), *Humanitaire interventie en soevereiniteit: de geschiedenis van een tegenstelling* (Amsterdam 2004) 125-133.

Bjork, K., Jones, R., 'Overcoming dilemmas by the 21st century mercenaries: conceptualizing the use of private security companies in Iraq', *Third World Quarterly* 26-4/26-5(2005) 777-796.

Boczek, A., *Flags of convenience* (London 1962).

Bosco, D.L., *Five to rule them all; the UN security council and the making of the modern world* (New York 2009).

Brons, M.H., *Society, security, sovereignty and the state in Somalia: from statelessness to statelessness?* (Groningen 2001).

Burchett, W.G., Roebuck, D., *The whores of war: mercenaries today* (Harmondsworth 1977).

Campbell, P., 'A modern history of the legal definition of piracy' in: Elleman, Forbes, en Rosenberg (ed.), *Piracy and maritime crime: historical and modern case studies* (Newport 2010) 19-32.

Chesterman, S., 'We can't spy...if we can't buy!': The privatization of intelligence and the limits of outsourcing inherently governmental functions', *The European journal of international law* 19-5 (2008) 1055-1074.

Cockayne, J., 'Regulating private military and security companies: The content, negotiation, weaknesses and promise of the Montreux Document', *Journal of Conflict and Security Law* 13-3 (2008) 401-428.

De Nevers, R., 'The effectiveness of self-regulation by the private military and security industry', *Journal of Public Policy* 30-2 (augustus 2010) 219-240.

Dupré, J.S., Gustafson, E., 'Contracting for defense: Private firms and the public interest' in *Political Science Quarterly* 77-2 (Juni 1962) 161-177.

Duyvesteyn, I., *Clausewitz and African War: politics and strategy in Liberia and Somalia* (New York 2005).

Elleman, A.,B., Forbes, A., en Rosenberg,D., *Piracy and maritime crime: historical and modern case studies* (Newport 2010).

Francioni, F., 'Private military contractors and international law: An introduction', *European Journal of International Law* 19-5 (november 2008) 961-964.

Fuchs, B., 'Faithless empires: pirates, renegades and the English Nation', *English Literary History* 67-1 (spring 2000), 45-69.

Geiss, R., Petrig, A., *Piracy and Armed Robbery at Sea: The Legal Framework for Counter-Piracy Operations in Somalia and the Gulf of Aden* (e-pub 2011).

van Ginkel, B., van der Putten, F-P. (ed.), *The international response to Somali Piracy: challenges and opportunities* (Leiden 2010) 1.

Gómez del Prado, J.L., 'Private military and security companies and the UN Working Group on the Use of Mercenaries', *Journal of Conflict and Security Law* 13-3 (2008) 429-450.

Gross, J-G., 'Towards a taxonomy of failed states in the new world order: decaying Somalia, Liberia, Rwanda and Haiti', *Third World Quarterly* 7-3 (1996), 455-471.

Guilfoyle, D., *Modern piracy: Legal challenges and responses* (Cheltenham 2013).

Gutman, H., 'Soldiers for Hire', *Monthly review*, 56-2 (1-6-2004) 11-19.

Hansen, S.,J., *Piracy in the greater Gulf of Aden: Myths, misconceptions and remedies* (Oslo 2009).

Harper, M., *Getting Somalia wrong: faith, war and hope in a shattered state* (New York 2012).

Hartung, W.D., 'Outsourcing Is Hell', *Nation* 278-22 (7-6-2004) 5-8.

Hedahl, M., 'Unaccountable: The Current State of Private Military and Security Companies', *Criminal justice ethics* 31-3(1-12-2012) 175-192.

Hellema, D., Reiding, H., *Humanitaire interventie en soevereiniteit: de geschiedenis van een tegenstelling* (Amsterdam 2004).

Hellema, D., 'Humanitaire interventie en de verbreiding van de democratie' in: Hellema, D., en Reiding, H. (ed.), *Humanitaire interventie en soevereiniteit: de geschiedenis van een tegenstelling* (Amsterdam 2004) 175-186.

Hellinger, D., 'Humanitarian action, NGO's and the privatization of the military', *Refugee Survey Quarterly* 23-4 (2004) 193-220.

Helman G.,B., Ratner S.,R., 'Saving failed states', *Foreign policy* 89 (winter 1992-1993) 3-20.

Hoppe, C., 'Passing the Buck: State Responsibility for Private Military Companies', *European Journal of International Law* 19-5, (november 2008) 989-1014.

Huskey, K.A., 'Accountability for Private Military and Security Contractors in the International Legal Regime', *Criminal justice ethics* 31-3 (1-12-2012) 193-193.

José Luis Jesus, H.,E.,'Protection of foreign ships against piracy and terrorism at sea: legal aspects', *the international journal of marine and coastal law* 18-3 (2003) 363-400.

Kempe, M., 'Beyond the law: the image of piracy in the legal writings of Hugo Grotius', *Grotiana* 26-28 (2005-2007) 379-395.

Knutsen, T.L., *A history of international relations: second edition* (Manchester 1997).

Krasner, S.D, *Sovereignty: Organized hypocrisy* (Princeton 1999).

Landes, D.,S., *The wealth and poverty of nations: why some are so rich and some so poor* (New York 1999).

Leander, A.,'The Market for Force and Public Security: The Destabilizing Consequences of Private Military Companies', *Journal of peace research* 42-5 (1-9-2005) 605-622.

Lennox, P.,L., *Contemporary piracy of the Horn of Africa* (Calgary 2008).

Liu, H.Y., 'Leashing the corporate dogs of war: the legal implications of the modern private military company', *Journal of conflict and security law* 15-1 (2010) 141-168.

Loubser, H.,M., Solomon, H.,'Responding to state failure in Somalia', *Africa review* 6-1 (2014) 1-17.

Mandel, R., *Armies without states: the privatization of security* (London 2012).

Mandel, R., *Global security upheaval: Armed nonstate groups usurping state stability functions* (Stanford 2013).

- Pattison, J., 'The legitimacy of the military, private military and security companies, and just war theory', *European journal of political theory* 11-2 (04-2012) 131-154.
- Pattison, J., 'Deeper objections to the privatisation of military force', *The journal of political philosophy* 18-4 (2010) 425-447.
- Pattison, J., 'Just war theory and the privatization of military force', *Ethics and international affairs* 22-2 (2008) 143-162.
- Percy, S., *Mercenaries; the history of a norm in international relations* (New York 2007).
- Philpott, D., *Revolutions in sovereignty; how ideas shaped modern international relations* (Oxfordshire 2001).
- Papastavridis, E., *The interception of vessels on the high seas; contemporary challenges to the legal order of the oceans* (Oxford 2013).
- Percy, S., *Mercenaries: the history of a norm in international relations* (New York 2007).
- Puchala, D.J., 'Of pirates and terrorists: what experience and history teach', *Contemporary security policy* 26-1(2005) 1-24.
- Renou, X., 'Private military companies against development', *Oxford development studies* 33-1 (March 2005) 107-116.
- Ridlon, D.P., 'Contractors or illegal combatants; the status of armed contractors in Iraq', *Air Force law review* 62 (1-6-2008) 199-254.
- Roach, A., 'Countering piracy off Somalia: international law and international institutions', *The American journal for international law* 104 (2010) 397-416.
- Rothschild, M., 'Blackwater's Black Eye', *Progressive* 71-11 (1-11-2007) 8-10.
- Roseman, N., 'Privatized War and Corporate Impunity', *Peace review* 17-2/3 (1-4-2005) 273-288.

Sheppard, S., 'Soldiers for Hire', *Contemporary review*, 275-1603 (1-8-1999) 66-70.

Shofield, C., Warner, R., 'Horn of troubles: understanding and addressing the Somali "piracy" phenomenon' in: Garofano, J., Dew, A.(ed.), *Deep currents and rising tides: The Indian ocean and international security* (Washington 2013) 111-171.

Silverstein, K., 'Privatizing war', *Nation* 265-4 (28-7-1997) 11-17.

Singer, P.,W., 'Corporate warriors: The rise of the privatized military industry and its ramifications for international security', *International security* 26-3 (winter 2001/02) 186-220.

Singer, P.,W., 'Peacekeepers, Inc.', *Policy review* 0-119 (1-6-2003) 59-71.

Singer, P.,W., 'Outsourcing War', *Foreign affairs* 84-2 (1-3-2005) 119-133.

Singer P.,W., 'The privatized military: the unmonitored, unregulated and unchecked growth of private military firms', *Multinational Monitor* (maart 2004) 25-31.

Singer, P.,W., *Corporate warriors; the rise of the privatized military industry* (New York 2008).

Smith, E.,B., 'The new condottieri and US policy: the privatization of conflict and its implications', *Parameters* (Winter 2002-2003) 105-119.

Smoler, F., 'Mercenaries and the Markets', *Dissent* 55-2 (1-4-2008) 111-118.

Stoner, E., 'Outsourcing the Iraq War: Mercenary Recruiters Turn to Latin America', *NACLA report on the Americas* 41-4 (1-7-2008) 9-13.

Thomson, J.E., *Mercenaries, pirates, and sovereigns: state-building and extraterritorial violence in early modern Europe* (Princeton 1994).

Travers, T., *Pirates: A history* (2009 Gloucestershire).

Verloy, A., 'Making a Killing', *New internationalist*, 0-367 (1-3-2004) 22-24.

Walter, R., *Enemies of all mankind: Vattel's theory for collective security* (Leiden 2013).

Weier, G.,E., 'Fish, family and profit: Piracy and the horn of Africa' in: Elleman, Forbes, Rosenberg, D.(eds), *Piracy and maritime crime: historical and modern case studies* (Newport 2010) 207-219.

Welch, M., 'Fragmented power and state-corporate killings: a critique of Blackwater in Iraq in *Crime, law and social change*, 51-3-4 (1-4-2009) 351-364.

White, N.D., Macleod, S., 'EU operations and private military contractors: Issues of corporate and institutional responsibility' *European Journal of International Law* 19-5, (november 2008) 965-988.

Wilson, B., 'The Somali piracy challenge: operational partnering, the rule of law, and capacity building', *Loyola University Chicago International Law Review* 9-1(2011-2012) 45-69.

Wolf, E.,R., *Europe and the people without history* (London 1997).

(interview met P.W. Singer), 'The privatized military: the unmonitored, unregulated and unchecked global growth of private military firms' *Multinational monitor* 25-3 (1-3-2004) 25-30.

Primaire bronnen

Resolutie 733 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (23 januari 1992), *UN Doc S/Res/733*.

Resolutie 794 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (3 december 1992), *UN Doc S/Res/794*.

Resolutie 885 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (16 november 1993), *UN Doc S/Res/885*.

Resolutie 897 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (4 februari 1994), *UN Doc S/Res/897*.

Resolutie 954 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (4 november 1994), *UN Doc S/Res/954*.

Resolutie 1209 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (19 november 1998), *UN Doc S/Res/1209*.

Resolutie 1318 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (7 september 2000), *UN Doc S/Res/1318*.

Resolutie 1356 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (19 juni 2001), *UN Doc S/Res/1356*.

Resolutie 1425 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (22 juli 2002), *UN Doc S/Res/1425*.

Resolutie 1519 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (16 december 2003), *UN Doc S/Res/1519*.

Resolutie 1558 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (17 augustus 2004), *UN Doc S/Res/1558*.

Resolutie 1630 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (14 oktober 2005), *UN Doc S/Res/1630*.

Resolutie 1725 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (6 december 2006), *UN Doc S/Res/1725*.

Resolutie 1744 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (20 februari 2007), *UN Doc S/Res/1744*.

Resolutie 1816 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (2 juni 2008), *UN Doc S/RES/1816*.

Resolutie 1846 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (2 december 2008), *UN Doc S/Res/1846*.

Resolutie 1851 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (16 december 2008), *UN Doc S/Res/1851*.

Resolutie 1853 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (19 december 2009), *UN Doc S/Res/1853*.

Resolutie 1897 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (30 november 2009), *UN Doc S/Res/1897*.

Resolutie 1916 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (19 maart 2010), *UN Doc S/Res/1916*.

Resolutie 1964 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (22 december 2010), *UN Doc S/Res/1964*.

Resolutie 2002 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (29 juli 2011), *UN Doc S/Res/2002*.

Resolutie 2060 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (25 juli 2012), *UN Doc S/Res/2060*.

Resolutie 2020 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (22 november 2011), *UN Doc S/Res/2020*.

Resolutie 2077 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (21 november 2012), *UN Doc/S/Res/2077*.

Resolutie 2111 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (24 juli 2013), *UN Doc S/Res/2111*.

Resolutie 2125 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (18 november 2013), *UN Doc/S/Res/2125*.

Verenigde Naties, Algemene Assemblee, *International convention against the recruitment, use financing and training of mercenaries* (4 december 1989) *A/Res/44/34*.

Verenigde Naties, *Report of the Monitoring Group on Somalia pursuant to Security Council resolution 1811 (2008)* (10 december 2008), *UN DOC S/2008/769*.

VN Veiligheidsraad, *Report of the Security Council pursuant to Security Council resolution 1846 (2008)* (13 november 2009), *UN Doc S/2009/590*.

VN Veiligheidsraad, *Report of the Security Council pursuant to Security Council resolution 1897(2009)* (27 oktober 2010), *UN Doc S/2010/556*.

VN Veiligheidsraad, *Report of the Security Council pursuant to Security Council resolution 1950 (2010)* (25 oktober 2011), *UN Doc S/2011/662*.

VN Veiligheidsraad, *Report of the Monitoring Group on Somalia and Eritrea pursuant to Security Council Resolution 2002 (2011)* (13 juli 2012) *UN DOC S/2012/544*.

Brief (met bijlagen) van de Secretaris generaal van de Verenigde Naties aan de president van de Veiligheidsraad van 23 maart 2012, *UN DOC S/2012/177*.

Het internationale Rode Kruis en het Zwitserse ministerie van buitenlandse zaken, *The Montreux document: on pertinent international legal obligations and good practices for states related to operations of private military and security companies during armed conflict* (Genève 2009).

Brief (met bijlagen) van VN secretaris Generaal Ban-Ki Moon aan president van de VN Veiligheidsraad van 24 januari 2011, *UN DOC S/2011/30*.

Internationale Maritieme Organisatie, *report on acts of piracy and armed robbery against ships* (2 april 2013), *MSC.4/circ. 193*.

Internationale Maritieme Organisatie, *Interim recommendations for flag states regarding the use of privately contracted armed security personnel on board ships in the high risk area* (23 mei 2011), *MSC.1/Circ.1406*.

International Maritieme Organisatie, *Interim guidance to private maritime security companies providing privately contracted armed security personnel on board ships in the high risk area* (25 mei 2012), *MSC.1/Circ.1443*.

International Maritieme Organisatie, *Interim guidance for flag states on measures to prevent and mitigate Somalia-based piracy* (25 mei 2012), *MSC.1/Circ.1444*.

Internationale Maritieme Organisatie, *Piracy and armed robbery against ships: Guidance to shipowners and ship operators, shipmasters and crews on preventing and suppressing acts of piracy and armed robbery against ships* (23 juni 2009), *MSC.1/Circ 1334*.

International Maritieme Organisatie, *Revised interim recommendations for port and coastal states regarding the use of privately contracted armed security personnel on board ships in the high risk area* (25 mei 2012), MSC.1/Circ.1408/Rev.1.

Internationale Maritieme Organisatie, *Piracy and armed robbery against ships: Guidance to shipowners and ship operators, shipmasters and crews on preventing and suppressing acts of piracy and armed robbery against ships* (23 juni 2009), MSC.1/Circ 1334.

Algemene Adviesraad Internationale vraagstukken, *Adviesnummer 72: piraterijbestrijding op zee: een herijking van publieke en private verantwoordelijkheden* (december 2010).

Commissie Wijkersloot, *Geweldsmonopolie en piraterij: adviescommissie gewapende particuliere beveiliging tegen piraterij* (Den Haag, 2011).